

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Saša Podlogar

REGIONALIZEM V JUŽNI AMERIKI

**Mercosur in Andska skupnost: poglobljanje odnosov med subregionalnima
shemama kot način oblikovanja enotnega integracijskega modela**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Saša Podlogar

Mentor: izr. prof. dr. Zlatko Šabič

**REGIONALIZEM V JUŽNI AMERIKI
Mercosur in Andska skupnost: poglobljanje odnosov med subregionalnima
shemama kot način oblikovanja enotnega integracijskega modela**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

KAZALO

SEZNAM KRATIC	1
1. UVOD	2
2. TEMELJNI KONCEPTI IN POJMI	5
2.1. REGIONALIZEM IN SUBREGIONALIZEM	5
2.2. INTEGRACIJA	13
2.3. REGIONALIZEM IN INTEGRACIJA V OKVIRU JUŽNE AMERIKE	17
3. RAZVOJ REGIONALIZMA V AMERIKAH	19
3.1. ZDODOVINA IN RAZVOJ PANAMERIŠKEGA REGIONALIZMA	19
3.2. ZGODOVINA IN RAZVOJ LATINSKOAMERIŠKEGA REGIONALIZMA	25
3.2.1. Prvi val regionalizma	26
3.2.2. Drugi val regionalizma	29
4. INTEGRACIJA V JUŽNI AMERIKI	33
4.1. ANDSKA SKUPNOST	33
4.1.1. Od Andskega pakta do Andske skupnosti	33
4.1.2. Institucionalna struktura in skupni pravni red	37
4.1.3. Nove teme na dnevnem redu	39
4.1.4. Cilji ekonomske integracije	41
4.1.5. Problemi in izzivi Andske skupnosti	45
4.2. MERCOSUR	48
4.2.1. Zbliževanje med Brazilijo in Argentino ter nastanek Mercosurja	48
4.2.2. Institucionalna struktura in mehanizem reševanja sporov	50
4.2.3. Ekonomska integracija	53
4.2.4. Drugi elementi integracije	55
4.2.5. Problemi in izzivi Mercosurja	56
4.3. PRIMERJAVA OBEH JUŽNOAMERIŠKIH SUBREGIONALNIH SHEM	60
5. POVEZOVANJE ANDSKE SKUPNOSTI IN MERCOSURJA – ENOTEN MODEL INTEGRACIJE	63
5.1. RAZVOJ SODELOVANJA MED SHEMAMA	63

5.2. ENOTEN MODEL INTEGRACIJE	67
6. ZAKLJUČEK	69
SEZNAM VIROV	75

SEZNAM KRATIC

APEC	<i>Asia-Pacific Economic Cooperation</i> (Azijsko-pacifiško ekonomsko sodelovanje)
ASEAN	<i>Association of South East Asian Nations</i> (Združenje držav jugovzhodne Azije)
ASI	Andski sistem integracije
CACM	<i>Central American Common Market</i> (Srednjeameriški skupni trg)
CARICOM	<i>Caribbean Community and Common Market</i> (Karibska skupnost in skupni trg)
CARIFTA	<i>Caribbean Free Trade Association</i> (Karibsko prostotrgovinsko združenje)
EAEG	<i>East Asian Economic Grouping</i> (Vzhodnoazijska ekonomska skupina)
EFTA	<i>European Free Trade Association</i> (Evropska prostotrgovinska zveza)
EMU	Ekonomska in monetarna unija
EU	Evropska unija
FTAA	<i>Free Trade Area of the Americas</i> (Prostotrgovinsko območje Amerik)
GATT	<i>General Agreement on Tariffs and Trade</i> (Splošni sporazum o carinah in trgovini)
ISI	<i>Import Substitution Industrialization</i> (industrializacija z uvozno substitucijo)
LAFTA	<i>Latin American Free Trade Association</i> (Latinskoameriško prostotrgovinsko združenje)
LAIA	<i>Latin American Integration Association</i> (Latinskoameriško združenje za integracijo)
MERCOSUR	<i>Mercado Común del Sur</i> (Skupni trg juga)
NAFTA	<i>North American Free Trade Agreement</i> (Severnoameriški prostotrgovinski sporazum)
NIEO	<i>New International Economic Order</i> (Nova mednarodna gospodarska ureditev)
OAS	<i>Organization of American States</i> (Organizacija ameriških držav)
OZN	Organizacija združenih narodov
SAFTA	<i>South American Free Trade Area</i> (Južnoameriško prostotrgovinsko območje)

UNCTAD	<i>United Nations Conference on Trade and Development</i> (Konferenca Združenih narodov o trgovini in razvoju)
ZDA	Združene države Amerike
WTO	<i>World Trade Organization</i> (Svetovna trgovinska organizacija)

1. UVOD

V Latinski Ameriki je že vse od osamosvojitve držav od kolonialnih sil v začetku 19. stoletja prisotna ideja regionalizma. Do razcveta regionalnega povezovanja pa je prišlo v 50-ih letih prejšnjega stoletja. V tistem času so regionalne pobude v ekonomskem smislu sledile logiki uvozne substitucije, ki pa se je izkazala za neuspešno, saj je poudarjala nadzor nad naložbami in proizvodnjo ter omejevanje uvoza iz drugih držav. V 70-ih letih prejšnjega stoletja so se tako vsi trije večji regionalni in subregionalni sporazumi, LAFTA (*Latin American Free Trade Association* – Latinskoameriško prostotrgovinsko združenje), CACM (*Central American Common Market* – Srednjeameriški skupni trg) in Andski pakt znašli v težavah, ki so v 80-ih letih prejšnjega stoletja prerasle v krizo. Dolžniška kriza in plačilnobilančni problemi so ohromili latinskoameriško gospodarstvo, kar so države reševale z deregulacijo in liberalizacijo svojih trgov. To je pomenilo konec regionalnega povezovanja na temeljih uvozne substitucije, predvsem pa konec zaupanja v regionalno idejo, ki presega nacionalne interese.

V 90-ih letih prejšnjega stoletja pa je prišlo do oživitve regionalizma tako na gospodarskem kot na politično-varnostnem področju. V Amerikah je tako danes vsaj dvanajst shem regionalne in subregionalne integracije. Razlogi za tak razvoj so številni in segajo od strahu pred globalizacijo do izboljšanja politične klime in konsolidacije demokratičnih sistemov v večini držav. Za ta t.i. drugi val regionalizma je torej značilna delitev na številne subregionalne sheme, ki se med seboj razlikujejo po stopnji integracije ter specifičnih problemih. Vse to pogosto vnaša zmedo v njihove odnose, vendar pa je predvsem v Južni Ameriki opaziti razvoj, ki postopoma presega te probleme in ureja odnose med obema južnoameriškim subregionalnim shemama, Mercosurjem (*Mercado Común de Sur* – Skupni trg juga) in Andsko skupnostjo. Obe sta na poti poglobljanja svojih notranjih odnosov, saj vsaka zase želita napredovati iz carinske unije v skupni trg. Andska skupnost, ki že ima visoko razvito institucionalno strukturo z nadnacionalnimi elementi, razvija skupno zunanjo politiko, Andski parlament bo neposredno voljen po letu 2005, v Andski listini za mir in

varnost pa so se države članice zavzele za vzpostavitev mirovnega območja. Mercosur sicer temelji na medvladnem značaju svojih institucij, vendar pa v zadnjem času tudi te dobivajo nadnacionalne elemente.

Ti uspehi notranje konsolidacije odnosov obeh organizacij, ki imata iste cilje, pa so ustvarili možnosti in željo po medsebojnem povezovanju, kar v Južni Ameriki sedaj velja za prednostni projekt. Najprej gre tu za ekonomsko združevanje. Andska skupnost in Mercosur sta se namreč zavezala, da bosta med seboj vzpostavila prostotrgovinsko območje. Odnosi med njima pa se poglobljajo tudi na političnem področju. V tem smislu je pomembna predvsem Deklaracija iz La Paza o institucionalizaciji političnega dialoga med organizacijama iz leta 2001, kjer sta se med drugim dogovorili o izhodiščih za vzpostavitev Južnoameriškega območja miru in sodelovanja. Ob vsem tem se zastavlja vprašanje, kakšna bo končna stopnja in oblika integracije med obema subregionalnima enotama ter kaj bo nadaljnji razvoj v tej smeri prinesel za Južno Ameriko in njen vpliv ter vlogo v mednarodnem okolju.

Subregionalizem v Južni Ameriki torej prek uspešnega razvoja Andske skupnosti in Mercosurja ter poglobitve odnosov med njima na ekonomskem in politično-varnostnem področju izpostavlja pomembno vlogo, ki jo igra regionalizem v zunanji in ekonomski politiki držav Južne Amerike. Večje ko je povezovanje med obema organizacijama, bolj je izražena politična volja za poglobitev integracije. Rezultat takšnega procesa je lahko postopna vzpostavitev širšega in enotnega modela integracije v Južni Ameriki.

Pri tem je treba povedati, da je latinskoameriški regionalizem le eden od dveh regionalizmov, ki obstajata v Amerikah. Latinskoameriški regionalizem obsega zgolj države Latinske Amerike, ki jo sestavljata Srednja in Južna Amerika, in izključuje ZDA (Združene države Amerike). Vendar je opaziti razlike tudi znotraj same Latinske Amerike. Srednjeameriške države se bolj navezujejo na ZDA kot južne, njihove subregionalne sheme pa ne dosegajo razvoja in uspehov subregionalnih shem v Južni Ameriki. Zato se bom v nalogi omejila izključno na proučevanje obeh subregionalnih shem v Južni Ameriki, saj sta Andska skupnost in Mercosur daleč najuspešnejši shemi na področju Latinske Amerike, ki poskušata ubrati samostojnejšo pot in v tem smislu poudarjata predvsem nujnost povezovanja Južne Amerike. Drugi regionalizem pa temelji na prizadevanju za povezovanje celotne zahodne hemisfere, t.i. panameriško raven od Aljaske do Ognjene zemlje. Ta panameriški regionalizem temelji na Organizaciji Ameriških držav (OAS – *Organization of American States*) in na bodočem projektu Prostotrgovinskega območja Amerik (FTAA – *Free Trade Area of the Americas*). Čeprav se bo naloga ukvarjala s subregionalnim povezovanjem v okviru latinskoameriškega regionalizma, pa bosta predstavljena tudi zgodovina in razvoj

panameriškega regionalizma, saj ta predvsem prek FTAA pomembno vpliva na obe južnoameriški subregionalni shemi.

Naloga je sestavljena iz uvodnega poglavja, štirih poglavij osrednjega besedila in zaključka. Uvodno poglavje predstavi problem naloge, hipotezo, strukturo naloge, metode analize ter argumentacijo za izbor Andske skupnosti in Mercosurja izmed vseh latinskoameriških subregionalnih shem.

Osrednje besedilo ima štiri poglavja. V drugem poglavju so opredeljeni temeljni pojmi, povezani s proučevanjem problema naloge, kot so regionalizem, integracija, prostotrgovinsko območje, carinska unija in skupni trg. Prav tako so predstavljene temeljne teorije regionalne integracije, kar bo omogočilo oceno razvoja Andske skupnosti in Mercosurja v luči teh teorij.

Tretje poglavje predstavi zgodovino, razvoj, motive in vzroke panameriškega in latinskoameriškega regionalizma. Prvi del se osredotoči na predstavitev OAS in FTAA, drugi del pa vsebuje predstavitev izhodišč in značilnosti dveh valov latinskoameriškega regionalizma.

Četrto poglavje predstavi zgodovino, razvoj, značilnosti in institucije obeh južnoameriških subregionalnih shem, Andske skupnosti in Mercosurja. Osredotoči se na predstavitev načrtov za poglobitev odnosov v okviru posamezne sheme, vključi pa še primerjavo med shemama, s čimer se izpostavi vprašanje kompatibilnosti med njima.

Peto poglavje predstavi razvoj v smeri povezovanja obeh shem na ekonomskem in politično-varnostnem področju. V njem je podana predstavitev in analiza načrtov in pobud na tem področju ter posledic takšnega procesa.

Zaključno poglavje ovrednoti postavljeno hipotezo, oceni relevantnost zaključkov naloge ter opozori na morebitne druge probleme, ki so povezani z obravnavano temo in so se pojavili med proučevanjem.

Analize sem se lotila s proučevanjem in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov. Drugo poglavje temelji predvsem na sekundarnih virih, v tretjem poglavju, ki temelji na primarnih in sekundarnih virih, pa uporabljam tudi primerjalno-zgodovinsko analizo obeh regionalizmov, ki mi pomaga predvsem pri izpostavitvi temeljnih razlik med prvim valom latinskoameriškega regionalizma v 50-ih letih prejšnjega stoletja in novim valom, ki se je začel v 90-ih letih prejšnjega stoletja. Pri predstavitvi integracije v Južni Ameriki v četrtem poglavju uporabim zgodovinskorazvojno analizo, pri proučevanju obeh subregionalnih shem pa uvajam primerjalno raziskovanje. Tudi to poglavje temelji na analizi primarnih in

sekundarnih virov, pri čemer prevladuje analiza različnih dokumentov, pogodb in političnih izjav.

2. TEMELJNI KONCEPTI IN POJMI

2.1. REGIONALIZEM IN SUBREGIONALIZEM

Proučevanje regionalizma je bilo v preteklosti omejeno predvsem na dogajanja v razvitem, industrializiranem svetu. Tako se »/t/eoretična analiza regionalizma običajno začne s tistimi teorijami, ki so bile razvite izključno za razlago ustanovitve in zgodnjega razvoja Evropske skupnosti« (Hurrell 1995a: 45). Vendar pa so 90-ta leta prejšnjega stoletja prinesla spremembe v mednarodnem okolju, ki so pomenile predvsem večjo vlogo manj razvitih držav v multilateralnem sistemu. Države t.i. tretjega sveta je zajel drugi val regionalizma. Samo v Latinski Ameriki je namreč na novo nastalo ali ponovno oživel vsaj 12 regionalnih in subregionalnih shem (Kacowicz 1998). Temu so se prilagodile tudi regionalne študije, ki so morale razširiti svoj predmet proučevanja (Grugel in Hout 1999: 3). Tako so te »nedavne spremembe v mednarodni politični ekonomiji povečale pomen novih oblik regionalizma – še posebej tistih, ki vključujejo države v razvoju (periferija in semiperiferija), na eni strani, in tistih, ki povezujejo države v razvoju in industrializirane države, na drugi strani« (Hout 1999: 14).

Hout (1999: 14-28) in Hurrell (1995a: 46-73) sta v tej luči opravila analizo glavnih teorij mednarodnih odnosov, kjer sta raziskala predvsem njihove poglede na tak razvoj regionalizma. Pri tem je Hout (1999: 14) poskušal odgovoriti na tri vprašanja, in sicer: kakšna je vloga države v regionalnem projektu, kakšne motivacije stojijo za takšnim projektom ter kakšne oblike regionalizma določena teorija pričakuje. Hurrell (1995a: 46) pa se je v svoji analizi želel znebiti »teoretične sence Evropske skupnosti«, ki je v preteklosti prevladovala v razpravah o regionalizmu.

Če začnemo z neorealizmom, Hurrell (1995a: 47) zanj pravi, da razlaga regionalizem s pogledom na regijo od zunaj in z razumevanjem položaja, ki ga regija zaseda v širšem mednarodnem sistemu. Regionalne sheme so odgovor na zunanje izzive in celoten

geopolitični okvir neke regije. Neorealizem tako pričakuje regionalne ureditve, ki se bodo osredotočale predvsem na področja, povezana z ohranitvijo varnosti in ubranitvijo pred grožnjami (Hout 1999: 14-16). Enako pomembni so tudi ekonomski cilji regionalnih shem, ki pa ne izhajajo iz želje po povečanju blagostanja, ampak iz tesnega odnosa med gospodarsko in politično močjo, prek katerega višja stopnja gospodarskega razvoja in bogastva državi zagotovi večjo politično in pogajalsko moč v mednarodni ureditvi (Hurrell 1995a: 48). Moč, ki jo neka država ima, je torej odločilnega pomena, saj »lahko šibke odvrne od uveljavljanja njihovih zahtev, ne zato, ker bi šibki priznavali nekakšno pravičnost oblasti, ki jo ima močni, ampak preprosto zato, ker se ni pametno spustiti v konflikt z njim« (Waltz 1979: 113). Če pa so sposobnosti šibkih take, da ne ogrožajo močnega in si posledično ta ne dela skrbi zaradi njihovih dejavnosti, šibki uživajo precejšnjo svobodo delovanja (*ibid.*). Tako je večina regionalnih shem odgovor šibkih držav, ujetih v svetu močnih, pri čemer skušajo prek regionalizma izboljšati položaj svoje regije v mednarodnem sistemu. Vendar pa regionalni dogovori, ki jih ustanovijo relativno šibke države, ostajajo odvisni od velikih sil. Med hladno vojno sta tako obe supersili podpirali tiste regionalne dogovore, ki so prispevali k okrepitvi njunih zavezniških sistemov ter nasprotovali tistim, ki niso bili v skladu z njunimi interesi. ZDA so na primer nasprotovale subregionalnemu sodelovanju v Latinski Ameriki, ki se je začelo razvijati v 50-ih letih prejšnjega stoletja. Vendar pa tudi po hladni vojni neorealizem napoveduje podoben vzorec odnosov (Hurrell 1995a: 49).¹

Poleg tega neorealizem poudarja tudi pomen regionalnega hegemonu, ki lahko s svojim vplivom vsili sodelovanje oz. s svojo ekonomsko močjo nosi velik del stroškov ter s tem pospeši nastanek neke regionalne ureditve (Hout 1999: 14-16). Gilpin (1987: 364-366), ki sicer govori o vlogi hegemonu na ravni celotnega mednarodnega sistema, tako trdi, da je politično vodstvo hegemonu nujno potrebno za uspešno delovanje liberalnega svetovnega gospodarstva. Po njegovem je ravno pomanjkanje jasnega političnega vodstva, kot so ga po 2. svetovni vojni opravljale ZDA, eden glavnih problemov današnje mednarodne ekonomske ureditve (Gilpin 1987: 406-408). V zvezi z regionalnim hegemonom Hurrell (1995a: 50) pravi, da »obstajajo vsaj štirje načini, preko katerih hegemon lahko deluje kot močna spodbuda k regionalizmu in nastanku regionalnih institucij.« Regionalna shema je lahko odgovor na obstoj dejanskega ali potencialnega hegemonu, pri čemer skušajo te sheme izboljšati ravnotežje moči v odnosu do države, ki v tem okolju prevladuje. Regionalizem se

¹ Uspeh subregionalnega sodelovanja naj bi še vedno ostal odvisen od politik velikih sil, ki bi ali delovale unilaterarno ali pa v okviru regionalnih skupin, v katerih bi imele dominanten položaj. Tako je na primer usoda azijske subregionalne sheme ASEAN (*Association of South East Asian Nations* – Združenje držav jugovzhodne Azije) odvisna od odnosov med Kitajsko, Japonsko in ZDA (*ibid.*).

lahko razvije tudi kot poskus omejitve izvrševanja moči hegemonu z ustanovitvijo regionalnih institucij in njegovo vključitvijo vanje. Na tak način je na primer Evropa omejila oz. podvrgla nadzoru vojaško in ekonomsko moč Nemčije. Podobno razlago podaja tudi za povezovanje držav Latinske Amerike z ZDA, kjer poskušajo hegemonsko moč ZDA spraviti v okvire, ki temeljijo na skupno sprejetih pravilih, in s tem zmanjšati možnost enostranskega izvajanja njihove moči. To je povezano s tretjim načinom, prek katerega hegemon vpliva na regionalizem. Šibke države si lahko regionalnega sporazuma z lokalnim hegemonom želijo v upanju, da bodo s tem pridobile materialne koristi, predvsem takrat, ko gre za velike razlike v moči, kjer šibke države nimajo drugih alternativ in ko gre za geografsko bližino. Vendar pa si lahko tudi hegemon sam želi aktivno sodelovati pri oblikovanju regionalnih institucij, predvsem kadar njegov dominantni položaj slabi. Prek teh institucij namreč lahko ustvari mednarodno podporo in legitimnost za svoje interese in politike (Hurrell 1995a: 50-53).

Neorealizem pa upošteva tudi možnost, da takšnega hegemonu ni. V tem primeru so glavna motivacija za oblikovanje regionalnega projekta relativne koristi, ki jih s tem pridobi posamezna država; če bi namreč regionalna ureditev pomenila neenakomerne koristi, bi države takšni ureditvi nasprotovale (Hout 1999: 14-16).

Neoliberalni institucionalizem poudarja pomen skupnih interesov, ki skupaj s soodvisnostjo držav pripeljejo do določene regionalne ureditve, ki se državam zdi nujna za pospeševanje blaginje ter zmanjševanje negativnih učinkov te medsebojne odvisnosti (Hout 1999: 16-18). Vedno večja soodvisnost med državami namreč povečuje potrebo po mednarodnem sodelovanju, »norme, pravila in institucije pa pomagajo državam reševati skupne probleme in povečujejo blaginjo« (Hurrell 1995a: 62). Neoinstitucionalisti torej regionalizem razumejo kot oblikovanje institucij in režimov za usklajevanje politik, ki uveljavljajo njihove skupne interese (Hout 1999: 28). Pomen institucij vidijo v tem, da vplivajo na to, na kakšen način države določijo svoje interese. To pa dosežejo »prek oskrbovanja z informacijami, uveljavljanja transparentnosti in nadzora, zmanjševanja transakcijskih stroškov in razvoja konvergentnih pričakovanj« (Hurrell 1995a: 62).

Sodelovanje in usklajevanje politik med državami je torej potrebno, saj se s tem omejijo nesoglasja ter preprečijo hujši konflikti (Keohane 1984: 243). Sodelovanje se po mnenju Keohana (1984: 243-245) lahko doseže na dva načina. Prvi poteka prek delovanja hegemonu, katerega moč se kaže v ustanovitvi in ohranjanju mednarodnih režimov, ki služijo njegovim interesom, a so hkrati dovolj združljivi tudi z interesi drugih držav. ZDA so takšno vlogo imele po 2. svetovni vojni, vendar pa se njihova sposobnost in pripravljenost za vzdrževanje mednarodnih ekonomskih režimov od 60-ih let prejšnjega stoletja dalje

zmanjšuje. Isti avtor (1984: 244) celo trdi, da se njihova hegemonija ne bo ponovno vzpostavila. Zato se je po njegovem treba osredotočiti na sodelovanje brez hegemonije. Tudi to sodelovanje pa poteka na osnovi egoističnih interesov držav, vendar si lahko tudi »egoistične vlade racionalno želijo oblikovati mednarodne režime na osnovi skupnih interesov« (Keohane 1984: 107). S poudarjanjem egoistične, racionalne narave držav institucionalizem torej ohranja realistične predpostavke, vendar pa trdi, da te ne preprečujejo sodelovanja. Tudi strateško delovanje namreč lahko vodi v sodelovanje (Hurrell 1995a: 62).

Krasner (1985: 3-5) pa se osredotoča na odnos med t.i. tretjim svetom in industrializiranimi državami in trdi, da si države tretjega sveta želijo moč, nadzor in bogastvo tako kot vse države. Vendar pa se soočajo predvsem s politično šibkostjo in ranljivostjo, kar vpliva na njihovo obnašanje. Rešitev za te probleme vidijo v sodelovanju v mednarodnih režimih. Neoinstitucionalisti v tej luči razumejo tudi regionalne sporazume, in sicer kot režime, v katerih sodelujejo države v razvoju in razvite države, prek teh režimov pa naj bi se razporejala določena sredstva (Hout 1999: 17). Vendar pa države v razvoju podpirajo bolj avtoritativen način razdeljevanja teh sredstev, ki je določen s strani političnih oblasti, kar pa je seveda v nasprotju s tržno naravnanimi režimi, ki so v skladu z interesi razvitih držav (Krasner 1985: 3-5). Čeprav Krasner (1985: 28-31) režime razume kot nekaj spremenljivega in prilagodljivega ter trdi, da države v razvoju v njih imajo določen vpliv in so dosegle nekatere pomembne spremembe v obstoječih režimih,² pa se s povečevanjem vpliva manj razvitih poveča možnost, da se razvite države umaknejo iz takšnih režimov, ki zaradi sprememb, narekovanih s strani manj razvitih, niso več v skladu z njihovimi interesi. Skupnih interesov torej ni več, kar pomeni, da izgine tudi potreba po sodelovanju in usklajevanju politik med državami v razvoju in razvitimi državami. Države tretjega sveta s tem izgubijo dostop in možnost vpliva na mednarodne forume, v katerih delujejo razvite države (*ibid.*).

Neomarksisti se osredotočajo na pojme, kot so imperializem, podrejenost periferije in njeno izkoriščanje s strani centra. Regionalne projekte vidijo kot sredstvo za izkoriščanje držav v razvoju s strani razvitih držav, ki prek teh projektov ohranjajo svoj privilegiran položaj. Regionalnim shemam, ki bi torej nastale med samimi državami v razvoju, močno nasprotujejo glavni akterji kapitalizma, predvsem multinacionalne korporacije, saj bi take sheme lahko izboljšale položaj držav v razvoju. Neomarksizem tako napoveduje, da bo

² Na področju trgovanja je bil na primer ustanovljen UNCTAD (*United Nations Conference on Trade and Development* – Konferenca Združenih narodov o trgovini in razvoju) kot protiutež GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade* – Splošni sporazum o carinah in trgovini), ki so ga države v razvoju razumele kot institucijo, ki podpira tržni pristop. Najbolj jasen dokaz prizadevanj držav tretjega sveta za preoblikovanje tržno naravnanih mednarodnih režimov pa so njihovi predlogi za NIEO (*New International Economic Order* – Nova mednarodna gospodarska ureditev) (Krasner 1985: 6-7).

regionalizem zgolj institucionaliziral te neenakopravne odnose med centrom in periferijo, predvsem v smislu uveljavljanja interesov razvitih držav na področju trgovine in vlaganj (Hout 1999: 18-20, 28).

Poleg treh zgoraj predstavljenih tradicionalnih teoretičnih pristopov mednarodnih odnosov so se v zadnjih dveh desetletjih deloma na osnovi tradicionalnih teorij mednarodnih odnosov in mednarodne politične ekonomije ter deloma kot odgovor nanje oblikovale tudi druge teorije (Hout 1999: 14).

Teorija svetovnega sistema izpostavlja pomen mednarodne delitve dela znotraj svetovnega sistema med centrom, periferijo in semiperiferijo. Wallerstein (1974: 348-350) navaja dva tipa svetovnega sistema – svetovni imperij in svetovno ekonomijo, pri čemer je moderni svetovni sistem primer svetovne ekonomije, ki za razliko od svetovnega imperija nima enotnega političnega sistema. Vsak svetovni sistem pa vključuje delitev dela, ki se v primeru svetovne ekonomije deli med center, periferijo in semiperiferijo. Vsako od teh območij ima v svetovni ekonomiji svojo vlogo, pri čemer pa »delitev svetovne ekonomije vključuje hierarhijo nalog, kjer so naloge, ki zahtevajo višjo stopnjo strokovnega znanja in večjo kapitalizacijo, rezervirane za območja z višjim rangom« (Wallerstein 1974: 350). Kapitalistična svetovna ekonomija torej nagrajuje akumuliran kapital v večji meri kot delovno silo, kar vodi v povečevanje ekonomskih in socialnih razlik med različnimi območji. Vsaka država tako poskuša izboljšati svoj položaj v svetovni ekonomiji in se premakniti iz periferije v semiperiferijo ali v center, čeprav se dogajajo tudi premiki navzdol (Wallerstein 1974: 348-350). Regionalne dogovore je tako treba razumeti predvsem v tem smislu, torej kot posledico sprememb v delitvi dela, ki se je prilagodila na premikanje držav navzgor in navzdol in s tem na njihove spremenjene vloge. Regionalizem namreč omogoča predvsem nove oblike akumulacije kapitala. Njegov pomen je torej le v funkciji, ki jo ima za ta proces akumulacije, saj je podrejen oblikovanju regionalne proizvodne mreže, ki nastane zaradi sprememb v mednarodni delitvi dela (Hout 1999: 20-22, 28).

Neogramscijska teorija svetovnega reda pri razumevanju regionalnih dogovorov izhaja predvsem iz »kompleksa država-družba«, ki ga Cox³ razume kot odnos med oblikami države in socialnimi skupinami. »Oblika« države namreč ne vpliva le na produkcijske odnose, ampak tudi na strukturo svetovnega reda, ki ima po 2. svetovni vojni značilnosti neoliberalne svetovne ureditve. Vendar pa hkrati tudi spremembe v svetovnem redu vplivajo na državo, ki je poleg tega, da je odvisna od notranjih odnosov, omejena tudi s pritiski svetovnega reda

³ Robert W. Cox: *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*. *Millennium: Journal of International Studies* 10, 2. V Hout (1999: 22).

(Cox 1987: 108-109). »Ti se izražajo v vojaških in finančnih oblikah ter v povezavah dominantnega razreda z zunanjimi razredi« (Cox 1987: 108). Regionalizem je tako instrument za uveljavljanje interesov takšnih različnih kompleksov, ki jih narekujejo politične in gospodarske elite (Hout 1999: 22-24). Države tretjega sveta posnemajo bolj razvite kapitalistične modele, lokalne politične elite pa si prizadevajo prevzeti nadzor nad lokalno gospodarsko rastjo (Cox 1987: 101). Regionalni projekti naj bi torej omogočili hegemonijo neoliberalnih načel ekonomskega reda, saj bi postali orodje za deregulacijo in omejevanje vmešavanja države v gospodarstvo, države semiperiferije pa bi prek njih svoje ekonomije trdno povezale s centrom (Hout 1999: 22-24, 28).

Globalizem trdi, da politične meje izgubljajo svoj pomen, država pa je le še zastarel in konservativen politični instrument, ki ga vedno bolj nadomeščajo transnacionalni akterji (Hout 1999: 24-25). Ohmae (1995: 2) se tako sprašuje: »Ali so te nacionalne države – kljub očitni in pomembni vlogi, ki jo imajo v svetovnih zadevah – resnično primarni akterji v današnjem globalnem gospodarstvu?« Na to vprašanje odgovarja z opazovanjem t.i. štirih i-jev, in sicer investicij, industrije, informacijske tehnologije in individualnega potrošnika (Ohmae 1995: 2-4). Vse te štiri kategorije po njegovem postajajo vedno bolj globalne, gibljive in neodvisne od nacionalnih držav. Državne meje za te tokove niso več pomembne, saj se investicije selijo tja, kjer so najboljše priložnosti, podjetja iščejo privlačne trge, informacijska tehnologija jim omogoča delovanje v različnih delih sveta, ne da bi morali tam vzpostaviti celotne poslovne sisteme, potrošniki pa si želijo najboljše in najcenejše proizvode ne glede na to, od kod izvirajo. Te tokove torej povsem zadovoljivo uravnava globalni trg, država pa s svojim vmešavanjem zgolj onemogoča njihovo optimalno premikanje (*ibid.*). »Tradicionalne nacionalne države so postale nenaravne, celo nemogoče, poslovne enote v globalnem gospodarstvu« (Ohmae 1995: 5). V današnjem času je dobrobit ljudi v prvi vrsti odvisna od njihove sposobnosti, da sodelujejo v globalnem gospodarstvu, pri čemer pa nacionalna država ne omogoča osnovnih pogojev za to sodelovanje. Edina strategija, ki jo država torej ima, je, da prepusti svojo avtonomijo na ekonomskem področju jasnim geografskim enotam, ki lahko ležijo znotraj ali pa se raztezajo prek meja nacionalnih držav (Ohmae 1995: 77-78, 141-142). »Danes je tako v razvitem kot v razvijajočem se svetu naravna poslovna enota za izkoriščanje globalnega gospodarstva za ustvarjanje bogastva regija, ne narod.« (Ohmae 1995: 144)⁴

⁴ Tudi Naisbitt (1994: 30, 42) se strinja, da upadanje pomena nacionalne države postaja svetovni fenomen, pri čemer govori celo o koncu politike, saj pravi: »Ideja, da je osrednja vlada – nek ogromen sistem – najpomembnejši del vladanja, je zastarela« (Naisbitt 1994: 43). Elektronska revolucija namreč omogoča neposredno demokracijo, politiki in politične stranke pa postajajo vse manj pomembni (Naisbitt 1994: 43-45).

Globalizem torej regionalne projekte razume kot nekakšno protiutež politiki, ki nasprotuje spremembam v smislu liberalizacije, privatizacije in deregulacije ter s tem ovira gospodarske akterje, namesto da bi prispevala k njihovi učinkovitosti. Regionalizem tako pospešuje prosto trgovino na regionalnem nivoju in s tem vodi h globalni prosti trgovini (Hout 1999: 24-25, 28). Naisbitt (1994: 234) namreč pravi: »Kar nastaja v svetu, niso protekcionistični trgovinski bloki, ki bi osamili neko regijo od drugih mednarodnih akterjev, ampak ekonomske zveze, ki podpirajo razvoj znotraj regij, hkrati pa naredijo vse meje bolj porozne.« Pozitiven primer takšnega razvoja je po njegovem tudi Latinska Amerika, kjer se nacionalna čustva in zamere umikajo ekonomski realnosti (Naisbitt 1994: 238-239).

Pristopi regionalnega vladanja zagovarjajo stališča, ki so popolnoma nasprotna globalizmu, saj globalizacija po njihovem spodbuja temeljni politični proces upravljanja družbe (Hout 1999: 25-28). Hirst in Thompson (1999: 2-3) celo trdita, da je globalizacija v večji meri mit, saj današnje visoko internacionalizirano gospodarstvo ni nekaj novega – v določeni meri je celo manj odprto in integrirano kot režim iz obdobja 1870-1914. Tudi prava transnacionalna podjetja so precej redka, globalni trgi pa nikakor niso izvzeti iz regulacije in nadzora, ki jo izvaja t.i. »triada Evrope, Japonske in Severne Amerike« (Hirst in Thompson 1999: 2). Država in politika, ki je osnovni forum za odločanje, sta še vedno zelo pomembna predmeta proučevanja. Zaradi vedno večje internacionalizacije in s tem povezane soodvisnosti regulacija trgov ostaja nujna, ki zahteva tudi koordinacijo na mednarodni ravni (Hout 1999: 25-28). »Medtem ko so se zmožnosti države za vladanje spremenile in v številnih pogledih /.../ precej oslabile, država še vedno ostaja središčna institucija, predvsem v smislu ustvarjanja pogojev za učinkovito mednarodno vladanje« (Hirst in Thompson 1999: 256). V mednarodnem gospodarstvu, ki ni model globaliziranega sistema, ima namreč država še vedno pomembno vlogo pri ekonomskem upravljanju tako na nacionalni kot na mednarodni ravni. Osnovna funkcija države se tako vedno bolj izraža skozi zagotavljanje legitimnosti in odgovornosti nadnacionalnih in subnacionalnih mehanizmov upravljanja. Poleg tega pa država, čeprav so mednarodni trgi in moderni komunikacijski sistemi zmanjšali njen izključni nadzor nad ozemljem, še vedno ohranja eno osnovnih vlog v smislu tega nadzora, in sicer reguliranje prebivalstva. Ljudje namreč ostajajo odvisni od svoje države zaradi potnih listov, vizumov, bivališča, ipd. (Hirst in Thompson 1999: 256-257). Zato je »/d/emokratična vloga države kot lastnika ozemlja, da upravlja svoje prebivalstvo, in dejstvo, da lahko govori v imenu svojega prebivalstva, ji daje jasno in edinstveno mednarodno legitimnost« (Hirst in Thompson 1999: 257). Regionalni projekti so tako sredstva za zaščito vrednot države in ohranitev njene politične avtonomije v odnosu do tržnih sil, regionalizem pa lahko

zavzemanje za nacionalne interese dvigne na višjo stopnjo, saj s povezovanjem enako mislečih držav izboljša njihove možnosti za uresničitev teh interesov (Hout 1999: 25-28).

Z vidika različnih zgoraj predstavljenih teorij ima torej regionalizem različne utemeljitve in oblike. Vendarle pa ga lahko razumemo kot »projekt, ki ga vodijo države in katerega cilj je reorganizacija določenega geo-ekonomskega prostora« (Grugel in Hout 1999: 10). Tudi Wyatt-Walter (1995: 77) regionalizem razlaga »kot *zavestno politiko* držav ali regij znotraj držav za koordinacijo dejavnosti in ureditev v širši regiji«. Podobno ga razume Hurrell,⁵ saj pravi, da je regionalizem »zbir politik ene ali več držav za pospeševanje nastanka kohezivne regionalne enote, ki obvladuje vzorec odnosov med državami te regije.« S stališča politične ekonomije, ki poudarja, da je »odnos med političnimi in ekonomskimi dejavniki ključen za razlago regionalizma« (Mansfield in Milner 1997: 2), pa se regionalizem, ob predpostavki, da regijo razumemo v smislu geografske bližine, nanaša na koordinacijo zunanjih ekonomskih politik in koncentracijo političnih in vojaških odnosov med državami, ki so del nekega geografsko specifičnega področja (Mansfield in Milner 1997: 3). V okviru regionalnih dogovorov se torej države ukvarjajo s številnimi problemi medsebojnega sodelovanja, kar je posledica spoznanja, da je sodelovanje na gospodarskem, tehničnem, kulturnem in drugih področjih predpogoj za mir in varnost (Bučar 1993: 23). »Regionalni aranžmaji, tj. dogovori ali sporazumi, v praksi obsegajo vse aranžmaje, kjer države določene regije urejajo svoje politične, ekonomske in druge odnose« (*ibid.*). In tako kot se države pri reševanju številnih problemov omejujejo na regionalno raven, saj je na tej ravni spopadanje z določenimi problemi lažje kot na univerzalni ravni (Bučar 1993: 25), lahko medsebojno sodelovanje na številnih področjih omejujejo tudi na subregionalno raven. »Subregionalno je definirano /.../ povsod tam, kjer lahko identificiramo bodisi regijo bodisi regionalno povezovanje« (Bučar 1993: 35). **Če torej regionalno sodelovanje zajema države celega kontinenta, potem subregionalno sodelovanje zajema ožje število držav. Pa tudi če v okviru regionalnega sodelovanja deluje le manjše število držav, subregionalno sodelovanje razumemo kot povezovanje še manjšega števila držav med njimi** (Bučar 1993: 34).

Vsem zgornjim definicijam je skupno, da imajo regionalizem za neke vrste državni projekt, zato je bistvenega pomena, da ga razlikujemo od regionalizacije, ki (tako kot globalizacija) »ni državni projekt, ampak /.../ zapleten izraz obstoječih institucij in pravil ter značilnih novih vzorcev socialne interakcije med nedržavnimi akterji« (Gamble in Payne

⁵ Andrew Hurrell: Latin America in the New World Order: A regional Bloc of the Americas? *International Affairs* 68 (1), 121-139. V Tokatlian in Tickner (1996: 111).

1996: 250). Če je torej regionalizem formalna ustanovitev regij kot političnih enot, je regionalizacija dejanski proces, katerega posledica je poglobitev integracije določenega regionalnega ekonomskega področja, ki pa se lahko razlikuje od državnega projekta, prek katerega nastaja neka regija, saj temelji na ekonomski logiki (Grugel in Hout 1999: 10). »Regionalizacija se lahko razvije pred kakršnokoli kulturno ali politično združitvijo in lahko spodbudi takšno združitvev /.../; lahko pa se pojavi na ozemlju, ki je že doseglo politično unijo« (Gamble in Payne 1996: 258). Pri tem je treba poudariti, da je regionalizacija v svojih učinkih neenakomerna, zato se morajo regionalne sheme lotiti tega problema, da poglobljanje integracije ne bi vodilo v polarizacijo (Gamble in Payne 1996: 258).

2.2. INTEGRACIJA

Če se regionalizacija nanaša na procese poglobljanja integracije, pa je integracija zbir politik, o katerih v svoji definiciji regionalizma, ki je navedena na prejšnji strani, govori Hurrell.⁶ Tokatlian in Tickner kot zbir politik v tem smislu omenjata tudi »concertación«⁷ in sodelovanje na političnem in ekonomskem področju med državami, pri čemer je integracija v primerjavi z drugima dvema bolj obširen, zapleten in temeljit proces, ki vključuje »socialno, politično, ekonomsko, kulturno, znanstveno, diplomatsko in celo vojaško povezovanje ter soodvisnost velikih razsežnosti, ki jo spodbujajo vlade, vključuje pa zelo dinamično, protagonistično sodelovanje različnih družbenih akterjev.« (Tokatlian in Tickner 1996: 111)

Preden nadaljujem z razlago integracije skozi teorije, je treba omeniti, da se je debata o regionalizmu in regionalni integraciji v preteklosti osredotočala predvsem na Evropsko skupnost. Zato lahko teorije, predstavljene v nadaljevanju, ponujajo le delno in nepopolno razumevanje sodobnega regionalizma (Hurrell 1995a: 71). Vendar pa so zaključki teorij, kot so federalizem, funkcionalizem, neofunkcionalizem in transakcionalizem, ki predstavljajo klasične teorije integracije, ter liberalne teorije medvladnega sodelovanja in neotransakcionalizma, ki sta sodobni teoriji integracije, relevantni tudi za razumevanje integracije zunaj Evrope (Malamud 2001). Ugotovitve, ki izhajajo iz teh teorij in so nastale na podlagi proučevanja Evropske skupnosti, lahko vodijo v oblikovanje splošnih zaključkov, ki bi bili uporabni pri proučevanju regionalne integracije v bolj splošnem smislu (Rosamond 2000: 16). Neofunkcionalizem je, na primer, »nastal kot poskus razlage dinamičnih procesov

⁶ Glej opombo št. 5.

⁷ »Mehanizem, prek katerega dve ali več vlad skupno delujeta na državnem področju, na splošno na diplomatski ravni, s političnimi cilji, ki zadevajo druge individualne ali kolektivne akterje« (Tokatlian in Tickner 1996: 111). Gre za pojem, ki se uporablja predvsem v zvezi z Latinsko Ameriko in se nanaša npr. na Skupino Rio.

integracije v Evropi, vendar pa je Evropo razumel kot študijski primer procesov, ki bi lahko delovali v *kateremkoli* regionalnem okviru« (Rosamond 2000: 68). »Evropska skupnost je laboratorij za raziskovanje niza skupnih političnih pojavov, ki so v Evropi bolj razviti kot drugod na svetu« (Moravcsik 1998: 500). Vendar pa se integracija v Evropi v številnih pogledih razlikuje od integracije drugod (Malamud 2001),⁸ zato je pri prenašanju zaključkov teh teorij na regionalno integracijo izven Evrope treba upoštevati specifično situacijo vsake regionalne sheme, torej različne pogoje in okoliščine, v katerih je neka regionalna shema nastala in se razvija.

Mattli pri svoji definiciji integracije poskuša najti vmesno pot med politološkimi in ekonomskimi teorijami integracije, saj imajo oboje po njegovem številne pomanjkljivosti (1999: 19-41). Ekonomski pristopi (teorija carinske unije, teorija optimalnega valutnega območja in fiskalni federalizem) so po njegovem mnenju preveč statični, poleg tega pa z osredotočenjem na trg spregledajo nekatere ključne vidike integracije, kot so skupna pravila, predpisi in politike (Mattli 1999: 11, 19). Zato trdi, da »neupoštevanje institucionalnih razsežnosti povzroča, da so ekonomske teorije integracije slabo opremljene za obravnavanje vprašanj, ki se nanašajo na poglobljanje in širjenje integracije.« (1999: 11)

Funkcionalizma kot prvega politološkega pristopa k integraciji, ki ga obravnava, Mattli (1999: 21-23) sploh ne razume kot teorijo, ampak kot normativno metodo, ki govori o tem, kaj je treba storiti, da bo doseženo mirno sobivanje, ki je zadnja stopnja v postopnem procesu širjenja sodelovanja s področij, kjer je dosežena določena stopnja vzajemnosti, na področja t.i. visoke politike, ki so bolj sporna.

Neofunkcionalizem, ki je poskušal preseči nekatere pomanjkljivosti funkcionalizma, zavrne njegovo predpostavko, da integracija skuša zagotoviti mir, saj uvaja koncept interesne politike, ali kot pravi Haas,⁹ »/d/obri Evropejci' niso glavni tvorci /.../ skupnosti; v procesu oblikovanja skupnosti prevladujejo narodno oblikovane skupine z določenimi interesi in cilji, ki so pripravljene in zmožne prilagoditi svoje težnje z obračanjem na nadnacionalne institucije, če se jim ta pot zdi donosna.« Neofunkcionalizem uvaja še en koncept, in sicer t.i. *spillover*, ki je lahko funkcionalni in politični ter pomeni proces, pri katerem »določeno dejanje, povezano z določenim ciljem, ustvari situacijo, kjer je lahko prvotni cilj dosežen le z nadaljnjimi dejanji, ki nato ustvarijo nadaljnji pogoj in potrebo po nadaljevanju, in tako

⁸ Malamud (2001) v zvezi z drugačnostjo integracije v Evropi, na eni strani, in Južni Ameriki, na drugi strani, izpostavlja predvsem dejstvo, da se je integracija v Evropi razvijala na osnovi ekonomskih dejavnikov, medtem ko je uspeh novejših shem v Južni Ameriki posledica političnih dejavnikov, natančneje, neposrednega sodelovanja predsednikov držav pri oživitvi oz. ustanovitvi Andske skupnosti in Mercosurja.

⁹ Ernst Haas: *The Uniting of Europe*. Stanford University Press, 1958, str. xiv. V Mattli (1999: 25).

dalje.«¹⁰ Pri tem se neofunkcionalizem še vedno strinja, da se mora funkcionalno sodelovanje začeti na tehničnih, ekonomskih področjih, pri čemer pa odnosa med politiko in ekonomijo ne razume več kot dihotomen, ampak kot nepretrgan odnos, saj so ekonomski problemi neločljivi od političnih (Mattli 1999: 26-27). Hkrati je imel neofunkcionalizem »vedno več povedati o vlogi institucij kot o dejavnikih, ki bi pojasnili nastanek regionalne sheme« (Hurrell 1995: 60), saj integracijo, ko se enkrat začne, razume kot avtomatičen proces, ki se sam vzdržuje (Malamud 2001). Poleg tega »ima neofunkcionalizem institucije za bistvene, kar je težko povezati z relativno nizkimi stopnjami institucionalizacije v številnih regionalnih shemah« (Hurrell 1995: 61). Malamud (2001) pa na primeru integracije v Južni Ameriki dokazuje tudi, da je obstoj nadnacionalnih institucij verjetno nujen, a ne zadosten pogoj za proces, ki ga predstavlja *spillover*.¹¹

Za razliko od neofunkcionalizma, ki se osredotoča na nadnacionalne institucije, se liberalna teorija medvladnega sodelovanja osredotoča na voditelje vlad, ki so glavni akterji regionalne integracije (Mattli 1999: 28-29). V prvi fazi nastajanja neke regionalne sheme vsaka država na osnovi gospodarskih interesov določi svoje preference, ki jih v drugi fazi vlade držav s pogajanjem poskušajo uresničiti, v zadnji fazi pa ustanovijo skupne institucije, kjer gre za prenos suverenosti le do te mere, da se zagotovi verodostojnost dogovorov (Malamud 2001). Moravcsik (1998: 472), ki izhaja iz liberalne teorije medvladnega sodelovanja, tako v zvezi z Evropsko skupnostjo trdi, da je »evropska integracija niz racionalnih prilagoditev s strani nacionalnih voditeljev na omejitve in priložnosti, ki izhajajo iz razvoja medsebojno odvisnega svetovnega gospodarstva, relativne moči držav v mednarodnem sistemu in možnosti mednarodnih institucij, da povečajo verodostojnost meddržavnih obvez.« Tudi ta teoretični pristop ima svoje pomanjkljivosti. Pri osredotočenju na medvladna pogajanja pozabi na dogodke, ki so se zgodili pred in po tem. S tem torej predpostavlja, da je uresničevanje dogovorov med državami neproblematično in avtomatično. Ravno tako s trditvijo, da je napredovanje integracije posledica zbliževanja preferenc vodilnih

¹⁰ Leon N. Lindberg: *The Political Dynamics of European Economic Integration*. Stanford University Press, 1963, str. 9. V Malamud (2001).

¹¹ To dokazuje s primerjavo institucij Evropske unije in obeh južnoameriških integracijskih shem, Mercosurja in Andske skupnosti, in njihovega vpliva na *spillover*. Pri Evropski uniji, ki ima nadnacionalne institucije, je po njegovem mnenju prišlo do procesa, ki ga predstavlja *spillover*. Vendar pa trdi, da v Andski skupnosti, ki ima ravno tako nadnacionalne institucije, do takšnega procesa ni prišlo. Tudi v Mercosurju, ki sicer nima nadnacionalnih institucij, po njegovem do tega procesa ni prišlo. K temu je treba dodati, da avtor opozarja, da ti trije primeri ne predstavljajo statistično dovolj velikega vzorca, na osnovi katerega bi lahko sklepali, da teza o nadnacionalnih institucijah kot o nujnem, a ne zadostnem pogoj za *spillover*, velja tudi za druge regionalne bloke.

držav, izpušča pomembne zunanje dejavnike in pritiske, ki bi lahko ob nespremenjenih preferencah držav vplivali na napredovanje integracije (Mattli 1999: 29).

Mattli tako v svoji definiciji integracije poudarja pomen tako tržnih kot tudi institucionalnih dejavnikov, saj jo razume »kot prostovoljno povezovanje dveh ali več prej neodvisnih držav na ekonomskem področju v taki meri, da se nadzor nad ključnimi področji domače ureditve in politike prenese na nadnacionalno raven« (1999: 41). Potrebno je tako »povpraševanje« po neki skupni ekonomski ureditvi s skupnimi pravili in politikami kot tudi »ponudba« določenih pogojev, pod katerimi so se politični voditelji sposobni in pripravljeni prilagoditi »povpraševanju« po integraciji. Tu misli predvsem na institucije, ki bi zagotovile spoštovanje pravil sodelovanja, in na obstoj države, ki je v tem procesu pripravljena igrati vodilno vlogo (Mattli 1999: 44-57).

Za regionalno integracijo je značilno tudi, da napreduje nelinearno, torej prek faz pospeševanja in nazadovanja. V takem procesu drža in izbire akterjev integracije, torej nacionalnih držav, ne izražajo le njihovih individualnih preferenc. Zanje so značilne interakcije, prek katerih individualne izbire puščajo prostor za kolektivno vedenje (Padoan 1997: 111).

V ekonomskem smislu ima integracija več oblik oz. stopenj. Salvatore (1999: 299) kot prvo stopnjo, ki je najbolj ohlapna oblika ekonomske integracije, navaja prednostni trgovinski sporazum, za katerega pravi, da »določa nižje trgovinske ovire med sodelujočimi državami kot z državami nečlanicami.«¹² Naslednja stopnja je prostotrgovinsko območje, »kjer so ukinjene vse trgovinske ovire med članicami, vsaka država pa ohrani svoje lastne trgovinske ovire z nečlanicami« (Salvatore 1999: 299). Gre torej za »ukinitev carin in drugih ukrepov, ki omejujejo trgovino med sodelujočimi državami, pri čemer pa si države ne prizadevajo oblikovati skupne trgovinske politike v odnosu do tretjih držav« (Lanjouw 1995: 56).¹³ Tretja oblika integracije, carinska unija, pa poleg tega, da tako kot prostotrgovinsko območje ukinja carine in druge ovire med članicami, vključuje prav »skupno trgovinsko politiko v odnosu do tretjih držav, zlasti v obliki skupne zunanje carine« (Lanjouw 1995: 56).¹⁴ Skupni trg kot naslednja stopnja gre dlje, saj dovoljuje še »prosto gibanje dela in kapitala med državami članicami« (Salvatore 1999: 300).¹⁵ Zadnja, najbolj razvita oblika integracije, pa je

¹² Salvatore (1999: 299) kot primer navaja *Commonwealth*, ki vključuje takšno prednostno shemo.

¹³ EFTA (*European Free Trade Association* – Evropska prostotrgovinska zveza), ki je nastala leta 1960, in NAFTA (*North American Free Trade Agreement* – Severnoameriški prostotrgovinski sporazum), ki je nastala leta 1993, sta primera, ki ju navaja Salvatore (1999: 299).

¹⁴ Leta 1957 je z Rimsko pogodbo nastala Evropska gospodarska skupnost, ki je postavila okvir za carinsko unijo med Belgijo, Luksemburgom, Francijo, Nizozemsko, Nemčijo in Italijo (Salvatore 1999: 323).

¹⁵ EU (*European Union* – Evropska unija) je tak status dosegla v začetku leta 1993 (Salvatore 1999: 300).

ekonomska unija, ki se »pogosto uporablja skupaj z monetarno unijo v skupnem izrazu ekonomska in monetarna unija (EMU)« (Lanjouw 1995: 57). Mrak (2002: 389) tako pravi: »Pri ekonomski integraciji neke skupine držav in njeni monetarni integraciji gre za dva povezana in medsebojno pogojena procesa.« Temu je treba dodati, da »se ne razvijata nujno z enako dinamiko, tako da v nekem obdobju lahko pride do pospešitve ekonomske integracije, medtem ko monetarna integracija ne napreduje« (Mrak 2002: 390), in obratno, vendar se dolgoročno morata uskladiti (Mrak 2002: 390).¹⁶ Ekonomsko unijo tako razumemo kot »skupni trg, na katerem velja svoboda gibanja blaga, storitev, ljudi in kapitala ter prihaja do nekaterih skupnih ekonomskih politik« (Mrak 2002: 390). Monetarna unija »pa nadgrajuje ekonomsko unijo še z monetarne plati, kar sledi prepričanju, da skupni trg zahteva skupno valuto« (Mrak 2002: 390). Ta oblika integracije torej »usklajuje ali celo poenoti monetarne in fiskalne politike držav članic.« (Salvatore 1999: 300)

Pri vseh teh ekonomskih stopnjah integracije pa ne smemo pozabiti, da moramo poleg njihove ekonomske logike in smisla upoštevati tudi njihove politične cilje, zato ne moremo trditi, da gre pri integraciji zgolj za ekonomski projekt (Mrak 2002: 390). Monetarna integracija kot njena najvišja stopnja ima pomembne politične dimenzije, saj so »politični cilji in politična podpora nedvomno pomembni za uresničenje take integracije« (Mrak 2002: 391). Ekonomska integracija je tako v tesni povezavi s politično integracijo, saj gre za dve plati iste zgodbe.

2.3. REGIONALIZEM IN INTEGRACIJA V OKVIRU JUŽNE AMERIKE

Za regionalizem nasploh, torej tudi v Južni Ameriki, velja, da ima različne vzroke. Vsaka teorija izpostavlja en prevladujoč vzrok, vendar pa ima v praksi vsaka regionalna shema več vzrokov in motivov. Tako bi za obe južnoameriški regionalni shemi našli številne vzroke, ki bi deloma sovpadali z več teorijami, predstavljenimi v podpoglavjih 2.1. in 2.2. K razumevanju vzrokov in utemeljitev obeh regionalnih shem torej prispeva več teorij, kar se bo izkazalo skozi naslednja poglavja. Utemeljitev regionalnega sodelovanja pa se spreminjajo tudi skozi čas oz. skozi različna obdobja posamezne regionalne sheme. Zato bom pri proučevanju obeh južnoameriških subregionalnih shem upoštevala pristop, ki ga predlaga Hurrell (1995: 73), in sicer t.i. pristop različnih faz oz. stopenj k razumevanju regionalizma, ki se mu zdi še posebej primeren za razumevanje dogajanj v primeru NAFTA, ASEAN in pa za

¹⁶ Ta dva procesa sta se v primeru evropske integracije uskladila šele z oblikovanjem ekonomske in monetarne unije leta 1999 (Mrak 2002: 390).

razumevanje vse tesnejšega subregionalnega sodelovanja v Južni Ameriki. Pri tem pristopu gre namreč za to, da lahko zgodnje faze regionalnega sodelovanja razumemo kot posledico enega vzroka, ki pa se lahko kasneje spremeni ali izgine, pri čemer se regionalno sodelovanje še vedno razvija. V kasnejših fazah ima torej regionalna shema povsem druge utemeljitve in logike. Po njegovem tako različne teorije razlagajo različne faze neke regionalne sheme. Za Evropsko unijo na primer pravi, da njene začetke ustrezno razlaga neorealizem, kasnejše faze pa institucionalizem (*ibid.*). S tem pristopom se v povezavi z dogajanjem v Južni Ameriki ni težko strinjati, saj je primeren vsaj za razumevanje Andske skupnosti, ki je v svoji dolgi zgodovini precej spremenila svoja izhodišča, kot bomo videli v nadaljevanju.

Ker regionalizem razumem kot državni projekt, prek katerega želijo države urediti in utrditi odnose v regiji na več področjih, pri čemer gre za zavestno odločitev držav za poglobljanje odnosov v regiji, bom pri razlagi nastanka in razvoja regionalne integracije v okviru te naloge izhajala iz (neo)realističnega in (neo)liberalnega pristopa. Oba pristopa temeljita na enaki metateoretični usmeritvi, ki je racionalistična, kar pomeni, da države razumeta kot racionalne akterje. Se pa razlikujeta glede tega, kaj razumeta kot racionalno delovanje. (Neo)liberalizem poudarja, da se državam splača sodelovati ne glede na koristi drugih sodelujočih držav, odločilni so torej absolutni dobički, medtem ko je za (neo)realiste racionalno ravnanje le tisto, ki državi prinaša relativno večje koristi v primerjavi z drugimi državami (Roter 1999: 50-53).

Liberalna teorija medvladnega sodelovanja, ki se osredotoča na voditelje vlad kot na glavne akterje regionalne integracije, bo prispevala svoj del k razumevanju nastanka oz. oživitve ter razvoja regionalnih shem. Za proces integracije v Južni Ameriki je namreč ključna vključenost voditeljev držav v ta proces. Prek rednih srečanj skušajo voditelji izpostaviti preference svoje države, razumeti preference drugih držav ter na tak način zblíževati svoje poglede in s tem spodbuditi proces integracije. Vendar pa je pri razlagi regionalizma v Južni Ameriki treba upoštevati tudi geopolitični okvir regije. Neorealizem bo torej z razumevanjem regionalnih shem kot odgovora na zunanje izzive in geopolitično strukturo regije prav tako prispeval k razlagi dejavnikov, ki so spodbudili nastanek oz. oživitev subregionalnih shem, ki sta predmet te naloge. Pri tem bom, prvič, upoštevala spodbudo, ki jo oblikovanju regionalne sheme lahko da regionalni hegemon, ki ne sodeluje v sami shemi, a je njegova moč povzročila, da države s povezovanjem v regionalno shemo skušajo izboljšati svoj položaj v odnosu do tega hegemonu. Drugič pa bom izhajala iz spodbude, ki jo za regionalno shemo lahko predstavlja regionalni hegemon, ki v sami shemi tudi sodeluje. Oba načina, prek katerih hegemon vpliva na nastanek regionalne sheme, se

namreč izkažeta kot primerna za razlago nastanka regionalnih shem v Južni Ameriki. In če integracijo razumemo podobno kot Mattli (1999: 41), in sicer kot povezovanje držav tako na ekonomskem kot na političnem področju, pri čemer je potrebna določena stopnja ekonomske logike, hkrati pa je potreben razvoj institucij, ki zagotavljajo nadzor nad spoštovanjem skupnih pravil igre, potem je treba dodati, da je pomen ekonomske logike za nastanek obeh južnoameriških regionalnih shem drugačen, kot ga predvideva neofunkcionalizem, pa tudi institucionalni razvoj je na začetku potekal v odsotnosti večje ekonomske soodvisnosti med članicami. Institucije so imele predvsem funkcijo povečanja verodostojnosti sprejetih obvez in so se spreminjale in razvijale v skladu z njimi.

3. RAZVOJ REGIONALIZMA V AMERIKAH

Zgodovinsko gledano je imel regionalizem v Amerikah dva pomena. Na eni strani je pomenil sodelovanje in prizadevanje za ekonomsko integracijo med državami Latinske Amerike. Po več kot desetletju razočaranj je ta oblika regionalizma doživela preporod v 80-ih letih prejšnjega stoletja, o čemer bo govora v naslednjih poglavjih. Druga oblika regionalizma pa zajema sodelovanje v okviru celotne zahodne hemisfere (Hurrell 1995: 250). Pri tej obliki regionalizma gre za t.i. panamerikanizem, ki so ga označevali kot »izraz politične, kulturne, socialne in ekonomske solidarnosti med ameriškimi državami« (Stoetzer 1965: 3). Panamerikanizem ima dolgo zgodovino, ki sega v 19. stoletje in v teku katere je ta oblika regionalizma razvila dovršeno formalno institucionalno strukturo v okviru OAS. Tudi ta regionalizem je doživel ponovni zagon v poznih 80-ih letih prejšnjega stoletja. Kazal se je na tri načine, in sicer skozi pogajanja za NAFTA, ki so se začela v drugi polovici 80-ih let prejšnjega stoletja, in njeno ustanovitev leta 1994, skozi Pobudo Amerik leta 1990, katere cilj je hemisferno prostotrgovinsko območje, ter skozi revitalizacijo OAS, ki se je začela v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja (Hurrell 1995: 250-251, 263-265).

Gre torej za dve obliki regionalizma oziroma, kot pravita Mace in Thérien (1996: 3), za »dve konkurenčni viziji regionalnega sistema v Amerikah, kjer ena izvira na severu, druga pa na jugu.« Prva vizija, ki jo predstavlja panameriški regionalizem, je vizija ZDA in predvideva regionalni sistem, ki temelji na prostotrgovinskem območju, katerega središče so ZDA kot vodilna država v hemisferi. Druga vizija, ki jo predstavlja latinskoameriški regionalizem, pa si zamišlja skupnost ameriških narodov, ki jo sestavljajo izključno bivše španske in portugalske kolonije. Skupnost teh narodov, ki jih povezujejo zgodovina, kultura in jezik, naj bi vzpostavila pogoje, da v odnose z ZDA, pa tudi s preostalim svetom, stopa kot enakovredni partner (Mace in Thérien 1996: 7).

3.1. ZGODOVINA IN RAZVOJ PANAMERIŠKEGA REGIONALIZMA

Panameriško gibanje lahko razdelimo na tri obdobja. Prvo obdobje se je začelo s kongresom v Panami leta 1826, ki ga je od leta 1822 načrtoval Simon Bolívar. Nanj so bile povabljene vse neodvisne države španske Amerike in ZDA. Le štiri države španske Amerike so na kongres poslale svoje predstavnike, ZDA pa se vabilu niso odzvale. Tako je bilo to obdobje, ki je trajalo do leta 1889, zaznamovano s prizadevanji za vzpostavitev solidarnosti zgolj med državami španske Amerike.¹⁷ Kljub temu pa kongres v Panami šteje kot začetek panameriškega gibanja. Drugo obdobje se je začelo s prvo mednarodno konferenco ameriških držav v Washingtonu leta 1889 (Stoetzer 1965: 4-6). Na konferenci so ustanovili stalno organizacijo z imenom Mednarodna unija ameriških republik ter vzpostavili osrednji urad s stalnim sedežem v Washingtonu. Urad je imel takrat predvsem funkcijo širjenja trgovinskih informacij, na medameriških konferencah v začetku 20. stoletja pa so njegove pristojnosti razširili tudi na netrgovinske dejavnosti. Leta 1910 je prišlo do preimenovanja Mednarodne unije ameriških republik v Unijo ameriških republik, urad pa je dobil ime Panameriška unija (Bennett 1995: 236). V tem drugem obdobju so ustanovili še številne druge medameriške institucije, kot so Mednarodna pravna komisija (1915), Panameriški otroški institut (1927) ali Medameriška komisija za ženske (1928), sklicane pa so bile tudi številne konference z različnimi temami. V letih 1889-1948 so se tako ukvarjali s problemi na številnih področjih, kot so trgovina, gospodarstvo, komunikacije, mirno reševanje sporov, arbitraža, mednarodno pravo in kultura. Prav številne izkušnje na področju multilateralnih odnosov med ameriškiimi državami so omogočile začetek novega obdobja z ustanovitvijo OAS na deveti mednarodni konferenci ameriških držav leta 1948 (Stoetzer 1965: 6-7).

Naraščanje števila institucij z različnimi področji delovanja in pristojnostmi pa se je izkazalo za problematično. Institucije so se ustanovljale, kadar se je na nekem področju pokazala *ad hoc* potreba po sodelovanju. Vse to je vodilo v pomanjkanje integracije in koordinacije med institucijami. Ameriške države so zato že leta 1945 na Medameriški konferenci o vojni in miru v Ciudad del Mexico izpostavile potrebo po reorganizaciji in okrepitvi sistema.¹⁸ Na to odločitev je vplivala tudi vzpostavitev Organizacije združenih narodov (OZN), saj so bile ameriške države prepričane, da bo ameriški regionalni sistem v

¹⁷ Glej poglavje 3.2.

¹⁸ Na isti konferenci so sprejeli tudi Listino iz Chapultepeca, ki je razširila načelo kolektivne varnosti na kontinentu (Stoetzer 1965: 8).

odnosu do te univerzalne organizacije obstal le, če bo dobil bolj jasno pravno obliko. Na konferenci v Ciudad del Mexico so se tako dogovorili, da bo okrepitev in reorganizacija celotnega medameriškega sistema temeljila na treh dokumentih. Prvi dokument naj bi bila pogodba o vzajemni pomoči v primeru napada ali grožnje s silo znotraj ali zunaj kontinenta proti neki ameriški državi. Ta dokument so v obliki Pogodbe o vzajemni pomoči ali t.i. Pogodbi iz Ria sprejeli leta 1947. Z njo so vzpostavili formalni sistem kolektivne obrambe. Drugi dokument naj bi bila listina, s katero bi osnovali organizacijsko strukturo sistema in njegova temeljna načela in cilje (Thomas in Thomas 1963: 35-36). Tako so leta 1948 na deveti mednarodni konferenci ameriški držav v Bogoti strukturo medameriškega sistema poimenovali Organizacija ameriških držav in sprejeli njeno ustanovno listino oz. Listino iz Bogote, ki je stopila v veljavo decembra 1951, ko sta jo ratificirali dve tretjini držav podpisnic (Stoetzer 1965: 10-11). Listina se v prvem delu ukvarja z naravo in cilji OAS, njenimi načeli, temeljnimi pravicami in dolžnostmi držav članic, mirnim reševanjem sporov in kolektivno varnostjo. Člen 2 našteva temeljne cilje organizacije, ki so krepitev miru in varnosti na kontinentu, podpiranje demokratičnega reda, mirno reševanje sporov, skupno delovanje držav v primeru agresije, reševanje političnih, pravnih in ekonomskih problemov med njimi, podpiranje ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja, boj proti skrajni revščini in omejevanje konvencionalnega orožja. Temeljna načela organizacije (3. člen) pa so spoštovanje mednarodnega prava, suverenosti in neodvisnosti držav, demokratična ureditev, nevmešavanje v notranje zadeve držav, pravica države, da svobodno odloča o svoji politični, ekonomski in socialni ureditvi, skupna odgovornost za odpravo skrajne revščine, obsodba agresije in mirno reševanje sporov. Med temeljna načela spadajo še zavzemanje za socialno pravičnost in varnost ter ekonomsko sodelovanje, ki so ključni za mir in blaginjo, enakost temeljnih človekovih pravic ne glede na raso, narodnost, veroizpoved ali spol, spoštovanje kulturnih vrednot in izobraževanje ljudi v smeri pravičnosti, svobode in miru. Drugi del Listine iz Bogote pa se ukvarja z institucionalno strukturo OAS. V 53. členu so naštetih organi OAS, ki so Generalna skupščina, Posvetovalno srečanje zunanjih ministrov, Sveta (ki ju navaja 70. člen in sta Stalni svet organizacije ter Medameriški svet za celostni razvoj), Medameriški pravni odbor, Medameriška komisija za človekove pravice, Generalni sekretariat, specializirane konference in specializirane organizacije. Tretji temeljni dokument, na katerem naj bi temeljila reorganizacija medameriškega sistema, pa naj bi bila pogodba, ki bi urejala vse medameriške postopke mirnega reševanja sporov. Takšno pogodbo so sprejeli na deveti mednarodni konferenci ameriških držav leta 1948, in se imenuje Ameriška pogodba o mirnem reševanju sporov ali Pakt iz Bogote. V njem so združili vse dotedanje pogodbe s

področja mirnega reševanja sporov. Ustanovna listina, Pakt iz Bogote in Pogodba iz Ria so torej vzpostavili OAS oz. predstavljajo okvir njenega delovanja (Thomas in Thomas 1963: 36-37, 281-282). OAS deluje na številnih področjih, kot so ekonomsko, socialno, kulturno in politično. Kot instrument medameriškega sodelovanja na teh področjih deluje podobno kot Organizacija združenih narodov. Ima namreč podobne cilje, le da je pri svojem delovanju omejena na eno regijo, tj. zahodno hemisfero (Thomas in Thomas 1963: 37, 50). Za OAS se celo pravi, da je »regionalna Organizacija združenih narodov« (Thomas in Thomas 1963: 50).

Obdobje od leta 1948 do sredine 60-ih let prejšnjega stoletja je bilo za OAS razmeroma uspešno. Države članice so razširile področje delovanja organizacije na ekonomski in socialni razvoj. Mehanizem reševanja sporov v okviru OAS je bil uspešen, saj so v teh prvih dvajsetih letih rešili okoli štirideset sporov. Ustanovili so Medameriško razvojno banko, Medameriško komisijo za človekove pravice in na osnovi Ameriške konvencije o človekovih pravicah iz leta 1969 tudi Medameriško sodišče za človekove pravice (Muñoz in Vaky 1993: 10). V 70-ih letih prejšnjega stoletja pa so na dan prišle globoke razlike med ZDA in Latinsko Ameriko v zvezi s krizo v Srednji Ameriki, ki so ohromile delovanje OAS (Hurrell 1995: 265). Že leta 1954 so ZDA izvedle enostransko intervencijo v Gvatemali, s katero so strmoglavile demokratično izvoljeno levičarsko vlado. Podobno intervencijo, s katero so preprečile, da bi na oblast prišli levičarski uporniki, so leta 1965 izvedle v Dominikanski republiki.¹⁹ Vendar pa se s takšnimi enostranskimi ameriški intervencijami na podlagi ideologije večina držav Latinske Amerike ni strinjala, kar je vodilo v ohladitev odnosov z ZDA. Slednje so kazale vedno manjši interes za OAS in so večji poudarek pri reševanju vprašanj in uveljavljanju svojih interesov dajale bilateralnim diplomatskim kanalom. V 80-ih letih prejšnjega stoletja so tako na globalni kot na regionalni ravni sledile enostranski zunanji politiki (Muñoz in Vaky 1993: 11). Leta 1982 je prišlo do t.i. Falklandske vojne med Argentino in Veliko Britanijo, v zvezi s katero je OAS sprejela zmerno resolucijo v podporo Argentine, medtem ko so ZDA podpirale Veliko Britanijo, kar je povzročilo nasprotovanje v večini latinskoameriških držav (Bennett 1995: 240). S svojo antikomunistično politiko do Srednje Amerike, podporo Velike Britanije v Falklandski vojni leta 1982 in vdorom v Grenado leta 1983 so ZDA v OAS povzročile občutek razočaranja in brezcilnosti, ki ga je vdor v Panamo leta 1989 le še potrdil. Države Latinske Amerike so kot

¹⁹ Da bi komunistični vladi preprečili prevzem nadzora nad državo, je takratni ameriški predsednik Johnson v Dominikansko republiko poslal 24.000 vojakov. OAS je pod ameriškim pritiskom in ob nesoglasju nekaterih članic kasneje odobrila napotitev medameriških mirovnih sil v Dominikansko republiko in s tem enostransko kršitev notranjega reda spremenila v skupno mirovno operacijo, ki ne potrebuje predhodne odobritve s strani Varnostnega sveta OZN (Bennett 1995: 132, 240).

odgovor na takšno politiko ZDA ter zaradi vse večje zavesti o medsebojni soodvisnosti začele tesneje sodelovati (Muñoz in Vaky 1993: 11). Za reševanje vprašanj miru v Srednji Ameriki so leta 1983 štiri države, Mehika, Venezuela, Kolumbija in Panama, ustanovile Skupino Contadora, ki je poskušala s pogajanjem rešiti konflikt med srednjeameriškimi državami (Roett 1999: 123). Posredovanje vlad teh štirih držav se je izkazalo za neuspešno, saj so sredi leta 1985 pogovori zastali. Da bi rešili zastoj v pogajanjih, so julija 1985 Brazilija, Argentina, Peru in Urugvaj sklenili, da se pridružijo procesu Contadora kot Skupina podpore Contadora. Obe skupini sta se kot t.i. Skupina osmih v naslednjih mesecih večkrat sestali, vendar kljub skupnemu naporu ni prišlo do napredka v reševanju srednjeameriške krize, proces Contadora pa se je sredi leta 1986 ustavil.²⁰ Kljub temu se je sodelovanje med osmimi državami nadaljevalo in decembra 1986 so njihovi zunanji ministri v Rio de Janeiru sprejeli deklaracijo, ki je ustanovila Stalni mehanizem za posvetovanje in politično koordinacijo oz. Skupino Rio. Redna letna srečanja voditeljev držav so se začela novembra 1987 (Roett 1999: 123). Danes so člani skupine poleg prvotnih, Brazilije, Argentine, Peruja, Urugvaja, Mehike, Venezuele, Kolumbije in Paname, še Čile, Ekvador, Bolivija, Paragvaj, Kostarika, Honduras, El Salvador, Nikaragva, Gvatemala in Dominika, njen glavni cilj pa je posvetovanje o političnih, ekonomskih in socialnih vprašanjih Latinske Amerike in koordinacija stališč držav članic.²¹ Prevladujoče teme v Skupini Rio so predvsem človekove pravice, vprašanje mamil, multilateralne organizacije in gospodarsko sodelovanje (Tokatlian in Tickner 1996: 114).

Vse te skupine so tako predstavljale politično dimenzijo latinskoameriškega konsenza, ki se je oblikoval v zvezi z zadevami, kot so nasprotovanje politiki ZDA do Srednje Amerike, koordinacija skupnih ekonomskih stališč v odnosu do ZDA ter izmenjava pogledov držav v zvezi z dolžniškim problemom (Soares de Lima 1996: 138). Konec 80-ih let prejšnjega stoletja pa se je razpoloženje v regiji spremenilo. To sta povzročila predvsem dva dogodka, in sicer uspešno nadzorovanje splošnih volitev v Nikaragvi leta 1990 s strani OAS ter predlog ZDA v obliki Pobude Amerik, ki jo je v svojem govoru junija 1990 predstavil predsednik Bush, in je predvidevala odpis dela dolga, ki so ga države Latinske Amerike dolgovale ZDA, povečevanje zasebnih tujih naložb v regiji ter oblikovanje prostotrgovinskega območja od Aljaske do Patagonije. Pobudo Amerik so države Latinske Amerike sprejele pozitivno, saj so v njej videle začetek skupnega reševanja problemov in obnovitev sodelovanja z ZDA. To obdobje z novimi izzivi in priložnostmi so potrdile tudi države članice OAS, ko so junija 1991

²⁰ *Library of Congress: Honduras – A Country Study*, [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+hn0037\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+hn0037)) (21. junij 2003).

²¹ *Brazilian Ministry of Foreign Relations: The Rio Group*, <http://www.mre.gov.br/cdbrasil/itamaraty/web/ingles/relext/mre/orgreg/gruporio/index.htm> (21. junij 2003).

na 21. Generalni skupščini sprejele Obvezo iz Santiaga o demokraciji in obnovitvi medameriškega sistema (Muñoz in Vaky 1993: 12-13). V njej so se zavzele za skupno delovanje vseh držav v globalnih in regionalnih organizacijah in sklenile, da je treba spodbuditi proces okrepitve OAS, da bo organizacija postala bolj učinkovita in uspešna pri uveljavljanju svojih načel in doseganju svojih ciljev. Zavezale so se torej, da bodo še naprej pripravljale in razvijale področja delovanja organizacije v skladu z novimi izzivi in zahtevami sveta in regije, posebno pozornost pa naj bi namenjali boju proti revščini, krepitvi demokratičnega reda v državah članicah, zaščiti človekovih pravic, liberalizaciji trgovine, zaščiti okolja, reševanju problema nedovoljene uporabe in proizvodnje mamil ter trgovine z orožjem, integracijskim procesom v regiji ter kulturnemu, izobraževalnemu, znanstvenemu in tehnološkemu sodelovanju med državami članicami. Z Obvezo iz Santiaga so države članice OAS na novo formulirale osnovne naloge in cilje organizacije. Tako je 21. Generalna skupščina OAS postala pomemben mejnik v zgodovini organizacije, katerega pomen nekateri primerjajo z deveto medameriško konferenco ameriških držav v Bogoti leta 1948 (Muñoz in Vaky 1993: 13).

Kot sem že omenila, je k ponovnemu zagonu panameriškega regionalizma konec 80-ih in v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja poleg ustanovitve NAFTA²² in revitalizacije OAS prispevala tudi Pobuda Amerik. Pobuda je poleg poudarjanja pomena zmanjševanja in preoblikovanja dolga držav Latinske Amerike ter povečanja neposrednih naložb v regiji vsebovala idejo, da naj bi se NAFTA razširila proti jugu, dolgoročni cilj pa naj bi bil vzpostavitev prostotrgovinskega območja v celotni hemisferi (Hurrell 1995: 251, 264). V tem procesu vzpostavitve hemisfernega prostotrgovinskega področja je pomembno vlogo igrala tudi OAS, ki si je za enega od ciljev svojega delovanja postavila prevzemanje bolj aktivne vloge v medameriškem dialogu in sodelovanju na področju trgovine (Gaviria 1995). Decembra 1994 so se v Miamiu na prvem Ameriškem vrhu sestali voditelji 34-ih držav in se dogovorili, da bodo vzpostavili Prostotrgovinsko območje Amerik oz. FTAA, v okviru katerega naj bi postopoma odpravili ovire za trgovino in naložbe med sodelujočimi državami, pogajanja pa naj bi se zaključila najkasneje do leta 2005 (Keat 2002: 8). Hkrati so pozvali OAS, naj podpre to pobudo. OAS je v tem kontekstu pod vodstvom generalnega sekretarja

²² NAFTA je tristranski sporazum med ZDA, Kanado in Mehiko, ki je stopil v veljavo 1. januarja 1994. S sporazumom so vzpostavili prostotrgovinsko območje med tremi državami, ki pa poleg odprave trgovinskih ovir med njimi vključuje tudi določila o pospeševanju čezmejnega gibanja storitev, zaščiti in uveljavljanju intelektualnih lastninskih pravic ter odpravi ovir za prost pretok naložb. Kot prostotrgovinsko območje pa NAFTA ne določa skupnih ekonomskih politik, kot na primer skupne zunanje carine, pa tudi ne drugih politik, ki bi neposredno vplivale na odnose članic z nečlanicami (Keat 2002: 6; *Summit of the Americas Center: NAFTA*, <http://www.americasnet.net/trade/nafta.htm> (18. junij 2003)).

Cesarja Gavirie aprila 1995 ustanovila t.i. Trgovinsko enoto in s tem postala del tristranskega odbora, ki analitično, tehnično in finančno podpira pogajanja za FTAA in sta njegova člana tudi Medameriška razvojna banka in Ekonomska komisija Združenih narodov za Latinsko Ameriko ter Karibsko otočje.²³ Naloge Trgovinske enote so predvsem tehnična podpora procesa FTAA, proučevanje različnih vidikov trgovinskih odnosov v hemisferi, zagotavljanje učinkovitega usklajevanja z regionalnimi in subregionalnimi integracijskimi organizacijami ter izboljšanje dostopnosti in preskrbe z informacijami.²⁴ Uradna pogajanja za vzpostavitev FTAA so se začela z drugim Ameriškim vrhom leta 1998 v Santiagu, na tretjem Ameriškem vrhu aprila 2001 v Quebecu pa so se predsedniki držav in vlad dogovorili, da bodo pogajanja končali do januarja 2005, tako da bo prostotrgovinsko območje vzpostavljeno najkasneje do decembra istega leta.²⁵ Glede na različne stopnje ekonomske integracije bi liberalizacija v okviru prostotrgovinskega območja, kot ga predlaga pobuda za FTAA, predstavljala manj napredno stopnjo integracije kot je skupni trg, saj predvideva liberalizacijo trgovine med članicami, ne pa tudi sprejetja skupnih zaščitnih politik proti tretjim državam ali prostega gibanja proizvodnih dejavnikov (Devlin, Estevadeordal in Garay 1999: 7). Vzpostavitev FTAA spremljajo številni izzivi, največja ovira za uspešno sklenitev pogajanj pa so različni interesi držav (Mackay 2002: 1). FTAA je namreč »integracijska shema, /.../, ki sega od najbogatejših in najbolj konkurenčnih držav na svetu do nekaterih najrevnejših in gospodarsko bolj nerazvitih« (Devlin, Estevadeordal in Garay 1999: 10). Glavni cilj FTAA je v začetku bil predvsem urediti odnose med številnimi obstoječimi regionalnimi, subregionalnimi in bilateralnimi ekonomskimi sporazumi ter jih povezati v urejen sistem (Mackay 2002: 10).²⁶ Zato bo prihodnost FTAA odvisna od njih, hkrati pa bo tako v primeru uspešne vzpostavitve kot v primeru svojega lastnega neuspeha FTAA tudi vplivala na te sporazume, kar bomo videli v naslednjih poglavjih.

3.2. ZGODOVINA LATINSKOAMERIŠKEGA REGIONALIZMA

Ideja o politični in ekonomski integraciji je v Latinski Ameriki prisotna vse od kolonialnih časov. Najbolj ambiciozne načrte za povezovanje Latinske Amerike je imel v času

²³ *OAS Trade Unit: The OAS and Economic Integration*, http://www.sice.oas.org/Tunit/FTAA/ftaae_integ.asp (12. maj 2003).

²⁴ *OAS Trade Unit: The Trade Unit and the FTAA*, http://www.sice.oas.org/Tunit/ftaa/ftaae_Turole.asp (12. maj 2003).

²⁵ *OAS Department of Public Information: Free Trade in the Hemisphere*, http://www.oas.org/XXXIIGA/english/key_issues/GAfreetrade.htm (16. maj 2003).

²⁶ Devlin, Estevadeordal in Garay (1999: 6) so v Amerikah v 90-ih letih prejšnjega stoletja našli 21 regionalnih trgovinskih sporazumov.

nastanka latinskoameriških republik in njihove osamosvojitve od Španije in Portugalske v začetku 19. stoletja Simon Bolívar, ki si je prizadeval za enotno, združeno Latinsko Ameriko, saj je v tem videl najboljši način za ohranitev te novopridobljene neodvisnosti (Salazar-Xirinachs 2002: 6). Njegova osrednja ideja je bila oblikovanje unije latinskoameriških držav in v tem smislu je načrtoval tudi kongres v Panami leta 1826. Vlada ZDA je bila sicer na kongres povabljena, a vabilo ni prišlo od samega Bolívarja, saj naj bi po njegovem kongres v Panami predstavljal odskočno desko za enotnost Španske Amerike (Mace in Thérien 1996: 6). In čeprav se njegova ideja zaradi različnih interesov in nacionalističnih sil ni uresničila, so se ideje politične integracije in skupne usode v presledkih in v različnih okoliščinah pojavljale vse do danes (Salazar-Xirinachs 2002: 6). V času druge svetovne vojne pa so najpomembnejši vidiki v zvezi z regionalnimi iniciativami postali ekonomski. Že leta 1939 sta se tako Argentina in Brazilija dogovarjali o prostotrgovinskem sporazumu (Iglesias 2001: 127-128). Do pravega razcveta ekonomske integracije pa je prišlo po drugi svetovni vojni (Salazar-Xirinachs 2002: 1).

3.2.1. Prvi val regionalizma

Po vojni, v 50-ih letih prejšnjega stoletja, je prišlo do ideje o ustanovitvi Latinskoameriškega skupnega trga. Po desetletju razpravljanja pa so nastali LAFTA, CACM in Andski pakt (Devlin in Estevadeordal 2001: 1). LAFTA je po Mattlijevem (1999: 140-143) mnenju odgovor na zunanje dogodke. Tu gre predvsem za ustanovitev Evropske skupnosti, katere skupna zunanja carina in protekcionistična kmetijska politika sta močno vplivali na države Latinske Amerike, ki so proizvajale predvsem primarne proizvode ter jih izvažale v industrializirane države (Mattli 1999: 140). V 19. stoletju so namreč države Latinske Amerike razvile močne gospodarske vezi z Evropo, ki so temeljile predvsem na izvozu primarnih proizvodov v kmetijstvu in rudarstvu (Salazar-Xirinachs 2002: 6). Toda tu se je pojavil problem, saj so države članice Evropske skupnosti prednostne sporazume posameznih kolonialnih sil s teritoriji, ki so jih te imele v Afriki in Aziji, razširile na celotno skupnost, medtem ko so se morale države Latinske Amerike soočiti z enotno zunanjo carino. Poleg tega se je letna gospodarska rast držav Latinske Amerike močno zmanjšala, in sicer s 5 % v obdobju 1950-1955 na zgolj 1,7 % v obdobju 1956-1959 (Mattli 1999: 140).

Latinska Amerika je tako upala, da bo uspešna ekonomska integracija izboljšala njihov položaj na svetovnem trgu ter povečala njihovo pogajalsko moč. V ta namen in kot odgovor na skupni evropski trg so leta 1960 s pogodbo iz Montevidea, ki so jo podpisali Argentina, Brazilija, Čile, Mehika, Paragvaj, Peru in Urugvaj, ustanovili LAFTA. Leta 1961 sta se jim

pridružila še Ekvador in Kolumbija, leta 1966 Venezuela in leta 1967 Bolivija. Pogodba, ki se je zavzemala za postopno oblikovanje latinskoameriškega skupnega trga, je predvidevala ustanovitev prostotrgovinskega območja, vsebovala pa je tudi točen načrt zmanjševanja carin in posebna določila za pomoč pri razvoju manj razvitih članic združenja (Mattli 1999: 141-142).²⁷ LAFTA je že v prvem desetletju svojega obstoja zašla v krizo. K temu sta prispevala dva razloga. V prvi vrsti so države Evropske skupnosti začele dovoljevati prost dostop do njihovih tržišč tudi državam članicam LAFTA, s čimer se je močno povečal izvoz članic LAFTA. S tem se je izboljšal tudi gospodarski položaj držav Latinske Amerike, ki sedaj LAFTA niso več potrebovale. Drugi razlog pa je bila odsotnost vodstva oziroma vodilne države, ki bi bedela nad koordinacijo in implementacijo dogovorov. LAFTA je bila namreč razdeljena na tri različne skupine držav: najbolj razvite, velike države – Brazilija, Argentina in Mehika, srednja skupina – Čile, Kolumbija in Venezuela, in najmanj razvite države – Bolivija, Ekvador in Paragvaj. Države iz prve skupine so pridobivale koristi na račun drugih dveh skupin, hkrati pa niso bile pripravljene izvajati redistribucijskih določil. Nobena med njimi tudi ni bila pripravljena prevzeti vodilne vloge v koordinaciji regionalnih politik (Mattli 1999: 146-147). Zaradi obeh omenjenih razlogov tudi ni prišlo do pričakovane rasti trgovine znotraj regije. V obdobju 1952-1960 je delež intraregionalne trgovine v celotni trgovini znašal 8,7 %, v obdobju 1961-1964 le še 7,9 %, leta 1967 pa je intraregionalna trgovina celo prenehala rasti (Mattli 1999: 142). Države so neuspeh LAFTA priznale leta 1969, ko so rok za ustanovitev prostotrgovinskega območja prestavile iz leta 1973 na leto 1980 in s tem opustile načrt za zmanjševanje carin, ki ga je vsebovala pogodba iz Montevidea (Mattli 1999: 146-147).²⁸

Večina držav članic LAFTA je bila torej nezadovoljna z delovanjem treh večjih članic, Brazilije, Argentine in Mehike, zato so začele razmišljati o ustanovitvi svoje lastne trgovinske sheme, s katero bi izboljšale svoj položaj v odnosu do teh treh držav. Tako je leta 1969 kot odgovor na slabosti LAFTA nastal Andski pakt, ki so ga ustanovile Bolivija, Čile, Kolumbija, Peru in Ekvador. Leta 1973 se jim je pridružila še Venezuela. Tudi Andski pakt²⁹ pa je sčasoma pokazal podobne pomanjkljivosti kot LAFTA, zaradi katerih je tudi podobno neuspešno končal (Mattli 1999: 147-150).

²⁷ Pogodba iz Montevidea iz leta 1960 mi ni bila dostopna, zato njenih določil, ki jih navaja Mattli (1999: 141), nisem mogla preveriti.

²⁸ LAFTA je leta 1980 postala LAIA (*Latin American Integration Association* – Latinskoameriško združenje za integracijo), ki predstavlja veliko bolj fleksibilen sporazum, posebni carinski pogoji pa se nanašajo le na okoli 10 % vsega blaga, s katerim se trguje (Mattli 1999: 142). Sicer pa nova pogodba iz Montevidea iz leta 1980, s katero je bila LAIA ustanovljena, v prvem členu še vedno navaja, da je glavni dolgoročni cilj združenja postopna ustanovitev skupnega trga Latinske Amerike.

²⁹ Nastanek in razvoj Andskega pakta bo podrobneje obravnavalo poglavje 4.1.

CACM, katerega člani so Salvador, Gvatemala, Honduras, Nikaragva in Kostarika, je podobno kot LAFTA nastal kot odgovor na zunanje izzive. Glavni dejavniki, ki so vplivali na njegovo vzpostavitev (leta 1960 s Pogodbo iz Manague, ki je predvidevala prosto trgovino za vse proizvode in oblikovanje skupne zunanje carine), so bili strah pred protekcionističnim skupnim trgom v Evropi, poslabševanje pogojev trgovanja ter Castrova revolucija na Kubi, ki je v državah Srednje Amerike povzročila strah pred podobnimi prevrati na njihovem ozemlju (Mattli 1999: 142-143). Za razliko od LAFTA je bil CACM v prvem desetletju delovanja uspešen (Mattli 1999: 143), saj se je notranja trgovina povečala iz 6,5 % v letu 1960 na 26,7 % v letu 1971 (Grugel 1996: 135-136). Vendar pa je bila industrializacija neučinkovita in odvisna od zunanjih virov financiranja, predvsem tistih iz ZDA (Grugel 1996: 136). S tem so »države članice CACM sprejele pravila integracije, kot so jih definirale Združene države« (Mattli 1999: 150). V 60-ih letih prejšnjega stoletja so se pojavili tudi resni politični problemi znotraj skupine, kar je zaustavilo proces povezovanja (Devlin in Estevadeordal 2001: 4). Leta 1969 je tako Salvador napadel sosednji Honduras. Čeprav je vojna trajala le 100 ur, je za sabo pustila na tisoče mrtvih na obeh straneh, 100.000 beguncev, polovica salvadorskih rafinerij pa je bila uničenih. Zaradi stalno prisotnih sovražnosti v naslednjih letih so bili poskusi obnovitve ekonomske integracije neuspešni. Leta 1988 je delež intraregionalne trgovine v celotni trgovini držav članic CACM znašal le 11,9 % (Mattli 1999: 145-146).

Nekoliko kasneje od že omenjenih shem je leta 1973 s pogodbo iz Chaguaramasa nastal CARICOM (*Caribbean Community and Common Market* – Karibska skupnost in skupni trg), ki je nadomestil leta 1967 nastalo Karibsko prostotrgovinsko združenje (CARIFTA – *Caribbean Free Trade Association*) (Inter-American Development Bank 2002c: 1).³⁰ Splošni cilji karibske subregionalne sheme so bili ekonomska integracija v obliki skupnega trga, povečanje pogajalske moči članic v multilateralnih in bilateralnih pogajanjih, še posebej v odnosu do industrializiranih držav, ter zmanjševanje razlik med bolj razvitimi in manj razvitimi državami članicami (Bernal 1994: 172-173). V 60-ih letih prejšnjega stoletja so države članice beležile visoko in stabilno gospodarsko rast, zato se je v obdobju 1967-1974 povečevala tudi intraregionalna trgovina. V primeru Jamajke se je delež njenega izvoza v CARICOM v tem obdobju povečal iz 12,3 % na 14,2 %, delež njenega uvoza iz CARICOM pa iz 9,3 % na kar 31,4 %. V 70-ih letih prejšnjega stoletja pa se je zaradi zunanjih dejavnikov, ki so vplivali na izvozne in uvozne cene, gospodarska rast upočasnila. V

³⁰ Člani CARICOM so Antigva in Barbuda, Bahami, Barbados, Belize, Dominikanska republika, Grenada, Gvajana, Jamajka, Montserrat, St. Kitts in Nevis, St. Lucia, St. Vincent in Grenadini, Surinam ter Trinidad in Tobago (Inter-American Development Bank 2002c: 1).

naslednjem desetletju so države zašle v plačilnobilančne krize, spopadale so se tudi z visoko inflacijo in depreciacijo svojih valut. Poleg tega so se v tem desetletju številne članice CARICOM močno zadolžile, kar je dodatno prispevalo k poslabšanju njihovega gospodarskega položaja. Dolg karibske regije kot celote se je v letih 1980-1988 kar podvojil. Rast intraregionalne trgovine se je zato v 70-ih letih prejšnjega stoletja zaustavila, v 80-ih pa močno zmanjšala. Tako se je na primer delež izvoza Jamajke v CARICOM v obdobju 1974-1980 zmanjšal iz 14,2 % na 5,9 %, njen delež uvoza iz držav CARICOM pa se je v istem obdobju zmanjšal iz 31,4 % na 7,3 % (Bernal 1994: 176-178).

Nobena od takrat nastalih shem tako ni uspela v celoti doseči zadanih ciljev. K temu je, poleg tega, da so znotraj posamezne sheme obstajala nesoglasja o ekonomski usmeritvi in države niso izpolnjevale določil, pripomogel tudi protekcionizem, ki je izhajal iz ekonomskega razvojnega modela, ki so ga te sheme zasledovale (Grugel 1996: 136). Ta model pa je deloval v okviru industrializacije z uvozno substitucijo (t.i. model ISI – *Import Substitution Industrialization*), za katerega sta značilna izvozni pesimizem in velika zaskrbljenost glede prisotnosti in odvisnosti od tujih podjetij. Močna zaščita domačega trga in omejevanje tujih naložb sta sicer nekaj časa delovala, ko pa so se pojavili prvi problemi, so jih države pripisale premajhnemu trgu. To so želele odpraviti z oblikovanjem večjega, regionalnega trga, pri čemer so še vedno obdržale model ISI. Model ISI pa je seveda s poudarkom na zaščiti nacionalnih trgov v popolnem nasprotju z instrumentom, s katerim so želeli odpraviti pomanjkljivosti samega modela, to je z regionalno integracijo (Devlin in Estevadeordal 2001: 3-4). Dodaten pritisk na integracijo je pomenila tudi politična,³¹ predvsem pa ekonomska nestabilnost regije, ki je izhajala iz vse večjega zadolževanja, s katerim so države financirale drago zaščito domačih industrij. Vse to je v 80-ih letih prejšnjega stoletja preraslo v dolžniško krizo, gospodarstva držav Latinske Amerike pa so zašla v globoko recesijo, kar je povzročilo dvome v prevladujoči ekonomski model in njegove strategije industrializacije (Grugel 1996: 136-137). »Gospodarski zlom je poudaril potrebo po ponovnem premisleku o razvojnih modelih v regiji.« (Grugel 1996: 137)

3.2.2. Drugi val regionalizma

³¹ Leta 1964 je v Braziliji prišlo do državnega udara, ki je vzpostavil vojaško oblast (Soares de Lima: 1996: 140). Podobno se je oktobra 1968 zgodilo v Peruju, ko je vojska z oblasti odstavila civilno vlado Fernanda Belaúndeja Terryja, s čimer se je začelo dvanajstletno obdobje vojaškega režima (St John 1996: 125). Leta 1969 je prišlo do vojne med Salvadorjem in Hondurasom (Mattli 1999: 145). V Čilu je leta 1973 po udaru na oblast prišel vojaški diktatorski režim pod vodstvom Pinochéta (Duran 1996: 185). Tudi Argentina, kjer se je prvi vojaški udar zgodil že leta 1930, je v obdobju 1976-1983 imela vojaško vladno, poleg tega pa se je leta 1982 zapletla še v Falklandsko vojno z Veliko Britanijo (Hufty 1996: 165-167).

Po letu 1982, ko je izbruhnila mehiška dolžniška kriza, se je v Latinski Ameriki začel proces prestrukturiranja, v katerem je pomembno vlogo igral tudi Mednarodni denarni sklad s svojimi stabilizacijskimi programi. Čeprav so ti programi, ki so podpirali izvoz in deregulacijo gospodarstva, celo zaostri socialne probleme, ki so bili posledica brezposelnosti, propada domače industrije in zloma domačih in regionalnih trgov, se je prek njih oblikoval nekakšen regionalni konsenz o koristnosti tujih naložb, zmanjšanju vpliva države na gospodarstvo in središčni vlogi tržnih sil (Grugel 1996: 137-138). V 80-ih letih prejšnjega stoletja se je začel tudi proces demokratizacije, ki je izboljšal možnosti za sodelovanje med državami na političnem in varnostnem področju ter za enotno nastopanje držav Latinske Amerike v mednarodni skupnosti. Da bi poglobila stike med državami Latinske Amerike in predstavljala Latinsko Ameriko zunaj medameriškega sistema, je bila leta 1986 ustanovljena Skupina Rio. Hkrati s tem procesom pa se je začelo tudi preoblikovanje Latinske Amerike in njena delitev na različne subregionalne sisteme (Grugel 1996: 138-139). Prišlo je do drugega integracijskega vala v Latinski Ameriki.

Tudi ta val so, podobno kot prvega, v prvi meri sprožili zunanji dejavniki, za katere so države Latinske Amerike pričakovale, da bodo ogrozili njihova gospodarstva. V Evropski skupnosti je prišlo do novega kroga širitve in procesa poglobljanja, propadel je tudi komunizem v Srednji in Vzhodni Evropi. Latinska Amerika se je posledično bala škode na področju trgovanja, naložb in pomoči, saj je pričakovala dodatne trgovinske omejitve, s katerimi bi Evropska skupnost zaščitila ranljive industrije, ter preusmeritev naložb in pomoči Evropske skupnosti, ki so bile prej namenjene Latinski Ameriki, v novonastale države Srednje in Vzhodne Evrope (Mattli 1999: 152-153). Drugi zunanji dejavnik, ki je vplival na novi val integracije v 90-ih letih prejšnjega stoletja, pa je bil nastanek NAFTA, ki je Mehiko povezala v prostotrgovinsko območje z Združenimi državami Amerike in Kanado (Mattli 1999: 153). Ta mehiška poteza je obrnila na glavo takratno prepričanje držav Latinske Amerike, da liberalizacija trgovine med državami s podobnimi stopnjami razvoja prinaša koristi, medtem ko pomeni visoke stroške za manj razvite partnerje, ki se povežejo z večjimi, bolj konkurenčnimi gospodarstvi (Salazar-Xirinachs 2002: 2). Z vzpostavitvijo NAFTA se je Mehika, ki je pred tem pogosto nasprotovala ameriški politiki, tudi politično odmaknila od drugih držav Latinske Amerike in s tem oslabil njihove možnosti za upiranje ameriški hegemoniji (Mattli 1999: 154). Hkrati je NAFTA v drugih državah Latinske Amerike povzročila skrb, da se bodo trgovinski in naložbeni tokovi iz njihovih držav preusmerili v Mehiko (Lustig 1994: 66), ki bi kot članica NAFTA imela boljši konkurenčni položaj in večjo privlačnost za tuje naložbe (Mattli 1999: 154). Tako so druge države Latinske Amerike, ki so

se v odnosu do NAFTA videle v slabšem položaju, sprožile lastne regionalne pobude, prek katerih so želele izboljšati svojo pogajalsko moč v zvezi s skupino NAFTA (Mistry 1999: 125). Oba omenjena zunanja dejavnika pa je tudi tokrat spremljalo poslabšanje gospodarskega položaja držav Latinske Amerike, posledica dolgoletnega protekcionizma, ki je botroval veliki zadolženosti in tehnološki zaostalosti (Mattli 1999: 152-155). Delež regije v svetovnem izvozu je v obdobju 1950-1992 padel z 12 % na 3,6 %.³² Prav ta neuspeh takratnega ekonomskega modela je po Hurrellovem mnenju (1995b: 262-263) spremenil percepcijo držav Latinske Amerike, ki so sedaj sprejele liberalizacijo in internacionalizacijo svojih gospodarstev. »Ta novi regionalizem v Latinski Ameriki se lahko razume kot poskus obrata desetletja gospodarskega upadanja v drugo smer in obrambe pred negativnimi učinki oblikovanja blokov drugod« (Mattli 1999: 155), pa tudi pogajalska moč, ki bi jo države z enotnim delovanjem dosegle v mednarodnem okolju, je večja od tiste, ki jo posamezna država lahko doseže samostojno (Iglesias 2001: 130).

Ta novi val integracije je v določeni meri nadaljevanje prejšnjega, saj »izraža stalno prisotno naklonjenost med državami s skupnimi zgodovinskimi vezmi ter kulturnimi in jezikovnimi sorodnostmi, ki si delijo subregionalne in hemisferne prostore, kar prispeva k izboljšanju človeške, gospodarske in politične interakcije« (Iglesias 2001: 128). V povezavi z njim se je uveljavil pojem »novi regionalizem«, ki pa poskuša poudariti ločevanje s preteklostjo. Iglesias (*ibid.*) tako pravi, da je »novi regionalizem sestavni del procesa strukturnih reform, katerega namen je narediti naša gospodarstva bolj odprta, osnovana na tržnih silah, bolj socialno enakopravna in demokratična ter bolj mednarodno konkurenčna v globaliziranem svetovnem gospodarstvu.« Ta nova strategija se torej zavzema za odpiranje svetovnemu trgu, pospeševanje zasebnega sektorja in umik države iz gospodarstva (Devlin in Estevadeordal 2001: 6). V tem smislu je novi regionalizem tretji del reforme trgovinske politike v smeri liberalizacije, pri čemer sta prvi in drugi del procesa strukturnih sprememb, ki se je začel sredi 80-ih let prejšnjega stoletja, unilateralna in multilateralna liberalizacija. Regionalna integracija je tako dodatni instrument za odpiranje gospodarstva, ki dopolnjuje unilateralno in multilateralno raven procesa liberalizacije (Devlin in French-Davis 1998: 9-11). Regionalne sheme naj bi torej pripomogle k enakopravni vključitvi njihovih gospodarstev v vedno bolj globalizirano in konkurenčno svetovno gospodarstvo (Inter-American Development Bank 2002b: 1). Poleg ekonomskih razlik se novi regionalizem razlikuje od prejšnjega tudi v tem, da gre za bolj obsežen, multidimenzionalen proces, ki vključuje

³² Moises Naim: Latin America: Post-Adjustment Blues. *Foreign Policy* 92 (Fall 1993), 133-150. V Mattli (1999: 155).

ekonomsko integracijo, pa tudi sodelovanje na področju okolja, socialne politike, varnosti in demokracije (Hettne 1999: 9). Tako večina regionalnih dogovorov na primer vsebuje demokratično klavzulo, ki od držav članic zahteva demokratično ureditev. S tem regionalna integracija postaja instrument za zagotovitev miru in ohranitev mladih demokracij in njihovih institucij (Iglesias 2001: 130).

Za drugi val integracije je značilna tudi močna ekonomska in politična delitev na subregije, kar se razlikuje od bolivaristične ideje enotne Latinske Amerike. Poleg nastanka Mercosurja, ki je nova subregionalna shema iz leta 1991, je prišlo tudi do oživitve starejših shem, kot so CACM, CARICOM in Andska skupnost (Mols 2001: 25), ki so nastale v prvem valu.

Kot sem že omenila v poglavju 3.2.1., je CACM v 80-ih letih prejšnjega stoletja zašel v krizo, ki je bila posledica neprimernosti modela ISI ter političnih in vojaških trenj med državami članicami. V istem obdobju se je začel proces unilateralne liberalizacije trgovine, hkrati pa je bilo med državami zaznati oblikovanje podobnih pogledov na usmeritev ekonomskih politik. Številni mirovni predlogi so vsebovali idejo o ekonomski in politični integraciji. Regionalni mirovni načrt, ki so ga sprejeli leta 1987 na predsedniškem srečanju srednjeameriških držav, je postavil politični precedens za revitalizacijo ekonomske integracije. Na predsedniškem srečanju julija 1991 so tako države sprejele sporazum o novi skupni zunanji carini, ki naj bi bila vzpostavljena do leta 1993 (Rodríguez 1994: 151-152).

Tudi proces integracije v CARICOM je konec 70-ih in v začetku 80-ih let prejšnjega stoletja zašel v težave. Državam se ni posrečilo vzpostaviti skupne zunanje carine, pa tudi trgovinske ovire med njimi niso bile popolnoma ukinjene (Inter-American Development Bank 2002c: 3). Leta 1989 so države članice zato sprejele sporazum o pospešitvi integracije, v katerem so se dogovorile, da bodo v najkrajšem možnem roku vzpostavile skupni trg (Bernal 1994: 179). Leta 1991 so tako sprejeli sporazum o ukrepih za ustanovitev skupnega trga in gospodarstva CARICOM. Začetek procesa oblikovanja skupnega trga leta 1991 je bil predvsem odgovor na počasno rast intraregionalne trgovine, oblikovanja velikih trgovinskih blokov drugod ter potrebe po izboljšanju konkurenčnega položaja regije v mednarodnem okolju (Inter-American Development Bank 2002c: 3).

Proces integracije v novo nastalih in revitaliziranih subregionalnih shemah novega vala pa ne poteka brez težav. Problemi, s katerimi se spopadajo, pa bodo podrobneje predstavljeni skozi obravnavo obeh subregionalnih shem Južne Amerike, Andske skupnosti in Mercosurja.

4. INTEGRACIJA V JUŽNI AMERIKI

V Južni Ameriki obstajata dve subregionalni shemi, Andska skupnost in Mercosur, ki pa ne vključujeta vseh držav Južne Amerike. Andsko skupnost sestavljajo Kolumbija, Venezuela, Ekvador, Peru in Bolivija, Mercosur pa Brazilija, Argentina, Paragvaj in Urugvaj. Tako ostanejo tri države, ki so geografsko del Južne Amerike, a niso članice teh dveh shem. Surinam in Gvajana se bolj navezujeta na Karibske države in sta članici CARICOM, Čile pa vodi nekoliko drugačno regionalno politiko.³³

4.1. ANDSKA SKUPNOST

4.1.1 Od Andskega pakta do Andske skupnosti

Predhodnik Andske skupnosti, Andski pakt, je nastal leta 1969 s Sporazumom iz Cartagene, ki so ga podpisale Bolivija, Kolumbija, Čile, Ekvador in Peru. Leta 1973 se jim je pridružila še Venezuela, tri leta kasneje pa je iz pakta izstopil Čile (Nicholls, Samuel, Colthrust in Boodoo 2001: 147).³⁴ Kot je že bilo omenjeno, so se te države združile v Andskem paktu zaradi pomanjkljivosti LAFTA, v kateri so bile povezane države, ki so se razlikovale tako po velikosti kot po razvitosti, pri čemer pa se večje države niso bile pripravljene lotiti vprašanja redistribucije, ki bi izboljšal položaj šibkejših držav (Mattli 1999: 147). Zaradi neenakosti in asimetrije med državami članicami LAFTA so torej zgoraj

³³ Medtem ko se druge države Južne Amerike združujejo v subregionalne sheme, ki nato ustvarijo trgovinske povezave z drugimi regionalnimi shemami, pa je Čile ubral samostojno pot krepitve trgovinskih odnosov s skupinami držav (Duran 1996: 182). Kot mala država, katere rast je odvisna od izvoza, je Čile izbral pragmatično politiko pogajanj na več frontah. Njegov položaj je edinstven, saj je edina država, ki je resna kandidatka za članstvo v dveh subregionalnih paktih, nastalih v 90-ih letih prejšnjega stoletja, in sicer v NAFTA in Mercosurju (Grugel 1999: 62, 70). Čile je že konec 80-ih let prejšnjega stoletja razvil tudi tesne trgovinske povezave z EU (Duran 1996: 192-193), novembra 2002 pa je z državami članicami EU podpisal obsežen sporazum, ki pokriva vsa področja njihovih trgovinskih odnosov (Lamy 2002). Pred kratkim je Čile končal tudi pogajanja o prostotrgovinskem sporazumu z ZDA (Bianchi 2003: 1).

³⁴ Umik Čila iz Andskega pakta je bil posledica vzpostavitve vojaškega režima v državi leta 1973. Gospodarska politika, ki jo je vpeljal vojaški režim, ni bila v skladu z liberalizacijskim programom pakta, kar je pripeljalo do poslabšanja odnosov med Čilom in drugimi članicami pakta. Oktobra 1976 so tako sprejeli dodatni protokol k Sporazumu iz Cartagene, s katerim je Čile izgubil članstvo v Andskem paktu (Inter-American Development Bank 2002a: 1).

omenjene države ustanovile Andski pakt, prek katerega so želele izboljšati položaj svojih držav in zmanjšati razlike med njimi (Inter-American Development Bank 2002a: 1). Sporazum iz Cartagene je tako poudarjal prosto trgovino, usklajevanje ekonomskih in socialnih politik, določil pa je tudi rok za vzpostavitev skupne zunanje carine, in sicer do leta 1980 (Mattli 1999: 148). Tako kot druge integracijske sheme prvega vala je pakt temeljil na modelu ISI, torej na principih uvozne substitucije in ekonomij obsega, ki potrebujejo povečan trg, zaščiten z visokimi carinami in uvoznimi omejitvami (Ocampo in Esguerra 1994: 123). Pakt je razvil institucionalno strukturo z dvema organoma, Komisijo in Junto, ki je bila za tisti čas zelo ambiciozna, saj je imela Junta nadnacionalni karakter, ki je temeljil na večinskem odločanju in zavezujočih odločitvah (Malamud 2001). V prvih letih je bil Andski pakt delno uspešen, saj se je v obdobju 1970-1979 intraregionalna trgovina v nominalnem smislu povečala za desetkrat, čeprav s precej nizke osnove, s povprečno letno rastjo 29 %. Vendar pa se je v celotni trgovini delež intraregionalne trgovine v tem obdobju relativno povečal le za 1 %, s 3,88 % na 4,80 % (Ocampo in Esguerra 1994: 131). Kmalu se je izkazalo, da pakt svojih ciljev ne bo dosegel, saj skupna zunanja carina ni bila nikoli odobrena, ko pa je iz sheme leta 1976 izstopil Čile, so popolnoma opustili prvotni program integracije (Malamud 2001). Pakt je imel podobne strukturne pomanjkljivosti kot LAFTA, saj andske države niso bile naravni trgovinski partnerji, zato je integracija med njimi lahko državam prinesla le omejene koristi (Mattli 1999: 148).³⁵ Trendi v intraregionalni trgovini so se tako po hitri rasti v prvem desetletju obrnili, saj je intraregionalna trgovina leta 1986 dosegla najnižjo raven, leta 1989 pa je po manjšem izboljšanju dosegla 3,33 %, kar je bilo še vedno nižje od ravni iz let 1970-1974, ko je njen delež v celotni trgovini članic Andskega pakta predstavljal 3,88 % (Ocampo in Esguerra 1994: 131-132, 135). Še pomembneje pa je k neuspehu prispevala nesposobnost držav, da se sporazumejo o skupni zunanji carini, kar Mattli (1999: 149) pripisuje dejstvu, da ni bilo regionalnega voditelja, ki bi nadzoroval koordinacijo pravil, predpisov in politik. K problemom v zvezi z usklajevanjem politik je pripomogla še velika politična nestabilnost, saj so se vlade držav članic pogosto menjavale, nove vlade pa so velikokrat popolnoma spremenile prioritete prejšnjih vlad (Mattli 1999: 150). Krizo v odnosih med državami članicami so poskušali rešiti z oblikovanjem regionalnih institucij, ki bi lahko zgladile konflikte med državami (Malamud 2001). Leta 1979 so tako nastali Andsko sodišče, Andski parlament (sestavljali so ga predstavniki nacionalnih parlamentov) in Svet zunanjih

³⁵ Večji del njihovega izvoza so predstavljali kmetijski in rudninski proizvodi, kot so banane, sladkor, bakrova in železova ruda. Kar 80 % tega izvoza so izvozili v ZDA in Evropo. Pa tudi večina njihovega uvoza je izvirala iz ZDA in Evrope (Mattli 1999: 148).

ministrov (Nicholls, Samuel, Colthrust in Boodoo 2001: 148). Predvsem Andsko sodišče in Andski parlament v tistem obdobju nista imela prave teže, saj sta predstavljala preveč ambiciozen projekt, katerega napredna oblika ni ustrezala funkciji, ki bi jo države bile pripravljene sprejeti (Malamud 2001).

Šele po letu 1989 je v Andskem paktu prišlo do sprememb. Države članice so opustile model ISI in sprejele liberalizacijo svojih trgov. Ukinile so tudi omejitve v zvezi s tujimi neposrednimi naložbami (Ocampo in Esguerra 1994: 124). Srečanje predsednikov andskih držav leta 1989 na Galapagosu je bilo odločilno, saj so predsedniki z odločitvijo, da utrdijo andsko ekonomsko območje, Andskemu paktu dali nov politični zagon (Inter-American Development Bank 2002a: 1). Sprejeli so nov načrt ekonomske integracije – prostotrgovinsko območje naj bi bilo oblikovano do decembra 1993 (1995 za Bolivijo in Ekvador), carinska unija pa do decembra 1997 (1999 za Bolivijo in Ekvador). Te roke so predsedniki na srečanju novembra leta 1990 v La Pazu skrajšali – prostotrgovinsko območje naj bi nastalo do decembra 1991, carinska unija pa do decembra 1993 oz. 1995 za Bolivijo in Ekvador (Ocampo in Esguerra 1994: 125). Leta 1990 so ustanovili tudi Andski predsedniški svet, s katerim so institucionalizirali številne sestanke predsednikov konec 1980-ih, predvsem pa leta 1989, s katerimi so poskušali najti rešitev za krizo v Andskem paktu in pripraviti politične smernice za njegovo prihodnost (Mendoza 1998). Kljub napredku v intraregionalni trgovini, ki se je v obdobju 1989-1992 zelo povečala, saj je leta 1992 njen delež v celotni trgovini andskih držav predstavljal že 7,66 % (Ocampo in Esguerra 1994: 135), pa je med državami še vedno prihajalo do številnih nesporazumov. Tu je šlo predvsem za vprašanje sklepanja prostotrgovinskih sporazumov s tretjimi državami. Kolumbija, Venezuela in Bolivija so zavzemale stališče, da lahko vsaka država članica bilateralno sklepa sporazume s tretjimi državami, medtem ko sta Ekvador in Peru zahtevala, da se Andski pakt pogaja s tretjimi državami kot celota. Vendar pa je ravno zaradi pomanjkanja predanosti paktu s strani Peruja in zahtev Ekvadorja po posebni obravnavi prišlo do zamud pri uveljavljanju skupne zunanje carine.³⁶ Zato sta predvsem Kolumbija in Venezuela na sporazume s tretjimi državami gledali kot na sredstvo, ki bi ali prisililo andsko integracijo, da napreduje hitreje, ali pa preseгло omejitve, ki jih andska integracija postavlja za oblikovanje večjih prostotrgovinskih območij (Ocampo in Esguerra 1994: 126-127). Decembra 1991 so andski predsedniki na srečanju v Cartageni začasno rešili politični zastoj. Sprejeli so nove roke za uveljavitev carinske unije, in

³⁶ Leta 1990 izvoljeni predsednik Peruja, Fujimori, je dajal prednost slabemu stanju perujskega gospodarstva (St John 1996: 130), Ekvador pa je zahteval posebno obravnavo v zvezi s skupno zunanjo carino, ki naj bi za nekatere njegove proizvode dopuščala izjeme, kar pomeni, da skupna zunanja carina za te proizvode ne bi veljala (Ocampo in Esguerra 1994: 129).

sicer do januarja 1992, ter posebna prehodna obdobja in izjeme za Peru, Ekvador in Bolivijo. Dogovorili so se tudi, da bodo pogajanja s tretjimi državami potekala na multilateralni osnovi. Vendar pa je bilo tudi uveljavljanje teh odločitev težavno. Države se niso uspele dogovoriti o skupni zunanji carini, zato sta Kolumbija in Venezuela leta 1992 bilateralno uvedli skupno carino (Ocampo in Esguerra 1994: 125-128).³⁷ Zaradi zavračanja skupne zunanje carine s strani Peruja in Ekvadorja sta državi torej bilateralno izvajali prostotrgovinski sporazum, ki je bil prvotno namenjen za vse članice pakta (Tokatlian in Tickner 1996: 117), saj sta krepitvi bilateralnega procesa integracije zaradi kombinacije zgodovinskih elementov, geografske bližine, komplementarnosti njunih gospodarstev, socialnih povezav ter skupnih kulturnih temeljev pripisovali velik pomen (Serbin 1996: 97; Tokatlian in Tickner 1996: 117). Pogajanja z drugimi andskimi državami so sicer ostala prekinjena do junija 1992, saj je Ekvador še vedno vztrajno zahteval posebno obravnavo, poleg tega pa je aprila 1992 v Peruju prišlo do državnega udara (Ocampo in Esguerra 1994: 125-128). Posledice tega udara so bile za subregionalne odnose zelo škodljive, saj je predsednik Fujimori suspendiral sodelovanje Peruja v integracijskem načrtu Andskega pakta. Diplomatski odnosi s Kolumbijo in Ekvadorjem so se močno poslabšali, Venezuela jih je celo prekinila. Vseeno so se avgusta 1992 po predlogu Fujimorija dogovorili, da bo umik Peruja iz aktivnega članstva dvoleten, saj je Fujimori poudarjal, da gre za začasen ukrep in ne za spremembo politike (St John 1996: 132-133). Septembra 1992 se je Ekvador vendarle odločil, da vstopi v prostotrgovinsko območje, ki je že bilo vzpostavljeno med Kolumbijo in Venezuelo (Ocampo in Esguerra 1994: 128). Serbin (1996: 97) tako trdi, da je uspešna trgovinska os Venezuela-Kolumbija,³⁸ ki je po propadu pogajanj za oživitev pakta leta 1991 bilateralno nadaljevala s procesom integracije, takrat omogočila uspeh Andskega pakta.

Od januarja 1993 tako lahko govorimo o prostotrgovinskem območju med Bolivijo, Kolumbijo, Ekvadorjem in Venezuelo (Peru je vključen od leta 1999), novembra 1994 pa so te iste države sprejele skupno zunanjo carino za blago iz tretjih držav, ki je v veljavi od februarja 1995, Peru pa je še ni sprejel (Inter-American Development Bank 2002a: 2, 9). Kljub temu napredku je v regiji še vedno vladala nestabilnost. Leta 1995 je med Ekvadorjem in Perujem celo prišlo do krajše vojne zaradi teritorialnega spora (Malamud 2001). Vsi ti izzivi, tako ekonomski kot politični, so nakazali potrebo po reformi Sporazuma iz Cartagene

³⁷ Skupna carina je pokrivala 90 % blaga, o ostalih 10 % pa se nista uspeli dogovoriti, zato tudi med njima ni veljala popolna carinska unija (Ocampo in Esguerra 1994: 128).

³⁸ Bilateralna trgovina med Venezuelo in Kolumbijo se je v obdobju 1989-1993 povečala za 300 % (Tokatlian in Tickner 1996: 117).

iz leta 1969 tako v smislu institucij kot akcijskega načrta (Inter-American Development Bank 2002a: 2).

Leta 1996 so andski predsedniki podpisali Protokol iz Trujilla, ki je spremenil in dopolnil Sporazum iz Cartagene.³⁹ S tem protokolom je Andski pakt dobil ime Andska skupnost, uvedel pa je tudi pomembne spremembe v institucionalni strukturi subregionalne sheme. Funkcije nekaterih institucij so se spremenile, iz t.i. Junte je nastal Generalni sekretariat, vse institucije in mehanizmi pa so po novem povezani v Andski sistem integracije (ASI), kar je izboljšalo notranjo povezanost integracijskega procesa (Mendoza 1998).

4.1.2. Institucionalna struktura in skupni pravni red

Andsko skupnost, ki je subregionalna organizacija z mednarodnim pravnim statusom (48. člen Sporazuma iz Cartagene), tako sestavlja pet držav (Bolivija, Kolumbija, Ekvador, Peru in Venezuela) na eni strani, ter institucije, ki so vključene v ASI na drugi strani (5. člen). Člen 6 spremenjenega Sporazuma iz Cartagene določa, da ASI sestavljajo naslednje institucije: Andski predsedniški svet, Andski svet zunanjih ministrov, Komisija Andske skupnosti, Generalni sekretariat Andske skupnosti, Sodišče Andske skupnosti, Andski parlament, Gospodarski posvetovalni svet, Delavski posvetovalni svet, Andska razvojna korporacija, Latinskoameriški rezervni sklad, Sporazum Simona Rodrigueza, Univerza Simona Bolívarja ter vsi drugi organi in institucije, ki se ustanovijo v okviru ASI. Pri tem je treba povedati, da naj bi institucije kot del ASI delovale koordinirano, kar se poskuša doseči z rednimi sestanki predstavnikov institucij (9. člen), njihovo usklajeno delovanje pa usmerja Andski predsedniški svet (12. člen). Za andske institucije tudi velja, da so njihove funkcije komplementarne in ne hierarhično organizirane (Rosell 1998).

Andski predsedniški svet je kot najvišje telo ASI sestavljen iz predsednikov držav članic. Sestaja se enkrat letno, sprejema pa odločitve v obliki navodil, ki jih morajo ustrezne institucije ASI izvršiti (11. in 13. člen Sporazuma iz Cartagene). Njegove naloge so predvsem določanje subregionalne integracijske politike Andske skupnosti, usmerjanje dejavnosti, ki se tičejo subregije kot celote, kot tudi dejavnosti, ki so povezane s koordinacijo med organi in institucijami ASI, ter ocena razvoja in uspeha procesa integracije (12. člen). Protokol iz Trujilla je Andskemu svetu zunanjih ministrov, ki je bil ustanovljen že leta 1979, podelil neposredno odgovornost za izvajanje zunanje politike Andske skupnosti, predvsem v smislu koordiniranja skupnih stališč držav članic v mednarodnem okolju in pogajanjih ter vstopanja

³⁹ Protokol iz Trujilla je nadomestil 2. poglavje Sporazuma iz Cartagene, ki določa sestavo in funkcije skupnih institucij.

v mednarodne sporazume s tretjimi državami ali mednarodnimi organizacijami (16. člen). Sestaja se dvakrat letno. Njegove deklaracije oz. odločitve, ki jih sprejema s konsenzom, so del prava Andske skupnosti (17.-19. člen). Komisija Andske skupnosti je sestavljena iz pooblaščenih predstavnikov vlad (21. člen). Sestaja se trikrat letno ter sprejema odločitve z absolutno večino, in sicer predvsem na področju trgovine in investicij, tudi njene odločitve pa so del skupnega pravnega reda skupnosti (22.-28. člen). Če država članica več kot eno leto zaostaja s plačilom prispevkov Generalnemu sekretariatu ali Sodišču Andske skupnosti, izgubi pravico do glasovanja v Komisiji, dokler ne uredi svojega položaja (28. člen). Generalni sekretariat je izvršilno, tehnično telo, ki deluje izključno v skladu z interesi Andske skupnosti kot celote, svoje mnenje pa izraža z resolucijami (29. člen). Njegove funkcije so predvsem posredovanje predlogov Komisiji, ugotavljanje dejanj članic, ki niso v skladu s skupnim pravnim redom, pa tudi pripravljanje različnih študij in poročil (30. člen). Vodi ga Generalni sekretar, ki ima petletni mandat in je izvoljen s konsenzom (32. člen) (Mendoza 1998).

Sporazum iz Cartagene omenja Sodišče Andske skupnosti zgolj kot eno od institucij, saj v 41. členu opozarja, da sodišče deluje na podlagi svoje ustanovne listine in protokolov, ki jo dopolnjujejo. Sodišče je sicer nastalo leta 1979 z ustanovno pogodbo (dopolnjena leta 1996 s Protokolom iz Cochabambe), ki v 1. členu določa, da pravni red Andske skupnosti sestavljajo Sporazum iz Cartagene, njegovi protokoli in drugi instrumenti, ustanovna pogodba Andskega sodišča in njeni protokoli, odločitve Andskega sveta zunanjih ministrov in Komisije, resolucije Generalnega sekretariata ter sporazumi, ki bi jih države članice sprejele med seboj v okviru andskega procesa integracije. Andsko sodišče poudarja nadnacionalno naravo Andske skupnosti, saj so njegove odločitve neposredno veljavne v državah članicah takoj, ko jih potrdi Komisija (2. člen ustanovne pogodbe), katere odločitve so obvezujoče za države članice od datuma objave v uradni publikaciji skupnosti (3. člen). V državah članicah torej ni potrebe po posebnih sprejemnih postopkih, da bi skupni pravni red postal veljaven. Skupni pravni red je tako zavezujoč za vlade držav članic na celotnem ozemlju države, zato lahko tudi državljani svoje pravice uveljavljajo tako pred nacionalnimi sodišči kot pred administrativnimi in sodnimi organi skupnosti. Dostop do Andskega sodišča imajo torej tako države članice kot državljani in institucije skupnosti (19. in 23. člen). Nادنacionalni značaj pa se kaže tudi skozi superiornost skupnega pravnega reda nad nacionalnim. Če se predpis skupnega pravnega reda znajde v konfliktu z nacionalnim predpisom, prvi namreč prevlada nad drugim. Andski pravni red torej predstavlja jamstvo, da se bodo obveze spoštovale in

uresničevale ne glede na boljše ali slabše ekonomske okoliščine, s katerimi se srečujejo države članice (Rosell 1998).

V zvezi z Andskim parlamentom Sporazum iz Cartagene določa, da ga sestavljajo predstavniki nacionalnih parlamentov, dokler ne bo sprejet dodatni protokol, ki bo uredil vprašanje neposrednih in splošnih volitev predstavnikov držav (42. člen). Ta protokol je bil sprejet leta 1997 in določa, da se morajo prve neposredne in univerzalne volitve predstavnikov držav članic v Andski parlament organizirati v okviru naslednjih petih let (1. člen). Države članice se na ta korak že pripravljajo. V Boliviji je tako najprej potrebna sprememba ustave, v Kolumbiji je predlog prvih neposrednih volitev v procesu sprejemanja v parlamentu, ekvadorski parlament pa je že sprejel protokol o neposrednih volitvah, ki naj bi se prvič izvedle 20. oktobra 2003. Tudi v Peruju je parlament sprejel podoben protokol. Tako naj bi prve neposredne volitve v Andski parlament bile v letu 2006. Venezuela je edina država, ki ji je neposredne volitve v Andski parlament uspelo izpeljati v predvidenem roku – prve so bile že leta 1998, druge pa leta 2000.⁴⁰ Vsaka država lahko izvoli pet predstavnikov, ki pri opravljanju svojih funkcij uživajo popolno avtonomijo (3. in 6. člen dodatnega protokola). Andski parlament je posvetovalno telo skupnosti, njegove funkcije pa so predvsem podpiranje prizadevanj za integracijo in pospeševanje usklajevanja zakonodaje držav članic (42. in 43. člen Sporazuma iz Cartagene).

Andska razvojna korporacija je finančna veja skupnosti, ki pospešuje in financira projekte, ki prispevajo k procesu integracije, oba posvetovalna sveta pa predvsem omogočata večje sodelovanje civilne družbe v procesu (Mendoza 1998).

4.1.3. Nove teme na dnevnem redu

Leta 1997 je bil Sporazum iz Cartagene ponovno dopolnjen. Vlade držav članic so namreč sprejele Protokol iz Sucra, ki je sporazumu dodal tri poglavja, in sicer najpomembnejše poglavje o zunanjih odnosih, poglavje o intraregionalni trgovini s storitvami ter poglavje o pridruženih članih. Poleg tega je protokol dopolnil 3. člen sporazuma, ki našteva mehanizme za doseganje ciljev sporazuma.⁴¹ Od vseh treh novih mehanizmov je najpomembnejši mehanizem za pospeševanje integracije z drugimi regionalnimi

⁴⁰ Podatki o urejanju neposrednih volitev v Andski parlament v državah članicah so s spletne strani Andskega parlamenta, *Parlamento Andino: Cartilla sobre «elecciones directas»*, http://www.parlamentoandino.org/librerias/parlamentarios/cartilla.htm#_5_¿En_qué (25. marec 2003).

⁴¹ Cilji Sporazuma iz Cartagene, o katerih govori njegov 1. člen, so ekonomska in socialna integracija, uravnotežen razvoj držav članic, sodelovanje v procesu regionalne integracije v smeri latinskoameriškega skupnega trga in povečanje subregionalne solidarnosti.

ekonomskimi bloki.⁴² Andska skupnost torej sedaj daje prednost razvoju tesnejših vezi z drugimi skupinami držav, predvsem z Mercosurjem (Mendoza 1998). Sicer pa novo poglavje o zunanjih odnosih Andskemu svetu zunanjih ministrov nalaga, da oblikuje Skupno zunanjo politiko o zadevah, ki so pomembne za subregijo. Svet mora oblikovati skupna stališča, ki bi Andski skupnosti omogočala učinkovito sodelovanje v mednarodnih forumih in organizacijah. Poleg tega mora Svet skupaj s Komisijo oblikovati strategijo za pospešitev integracije z drugimi regionalnimi ekonomskimi bloki. Za doseg te ciljev morata Svet in Komisija okrepiti sodelovanje Andske skupnosti v mednarodnih, multilateralnih, hemisfernih in regionalnih forumih ter koordinirati skupna pogajanja Skupnosti z drugimi integracijskimi bloki ali tretjimi državami (4. člen protokola).

Tako je Andski svet zunanjih ministrov leta 1999 sprejel odločitev št. 458, v kateri je določil smernice Skupne zunanje politike. Poudarili so, da oblikovanje Skupne zunanje politike predstavlja visoko stopnjo političnega sodelovanja in začetek nove faze v andskem integracijskem procesu. Skupna zunanja politika naj bi okrepila identiteto in enotnost Andske skupnosti in ji omogočila večji mednarodni vpliv. Tako naj bi predvsem izboljšala položaj držav članic in skupnosti kot celote v mednarodnih pogajanjih, pospeševala subregionalno integracijo in omogočala aktivno sodelovanje Andske skupnosti v procesu latinskoameriške integracije ter v pospeševanju stabilnosti, miru in solidarnosti v regiji (1. člen odločitve št. 458). Leta 2000 pa je Komisija sprejela odločitev št. 475, ki je definirala samo Skupno zunanjo politiko. Področja, ki jih Skupna zunanja politika pokriva so politično, ekonomsko, socialno in kulturno. Na političnem področju gre za krepitev subregionalne enotnosti; za odnose zunaj subregije, kjer naj bi Skupnost povečala svoj mednarodni vpliv; za podpiranje demokracije in spoštovanja človekovih pravic (izhajajoč iz premise, da je demokratična ureditev predpogoj za utrditev procesa integracije); za krepitev multilateralizma ter varnosti in zaupanja med državami, ki naj bi oblikovale nove regionalne koncepte varnosti; in za sprejemanje skupnih stališč na področju trajnostnega razvoja, mamil, korupcije, terorizma ter nelegalne trgovine z orožjem. Na ekonomskem področju se Skupna zunanja politika osredotoča na pospeševanje subregionalne integracije in proste trgovine, na prednostni dostop za proizvode držav članic, na krepitev mednarodnega sodelovanja in skupnega delovanja v mednarodnih forumih, na oblikovanje skupnih stališč v zvezi z zgradbo, ki naj bi jo imel mednarodni finančni in monetarni sistem, ter na oblikovanje skupnih stališč v kmetijskem, energetske in transportnem sektorju (Inter-American Development Bank 2002a: 81). V

⁴² Druga dva nova mehanizma sta skupno načrtovanje industrializacije in izvajanje industrijskih programov ter oblikovanje programov na področju storitev in deregulacija trgovine z njimi.

mednarodnih pogajanjih in forumih, kot sta WTO (*World Trade Organization* – Svetovna trgovinska organizacija) in FTAA, Andska skupnost nastopa enotno, saj si kot »skupina pritiska« na ta način lahko izboljša pogoje dostopa do trgov razvitih držav, kot so ZDA, Kanada in članice EU. Najpomembnejša skupna pogajanja pa so pogajanja za vzpostavitev prostotrgovinskega območja z Mercosurjem, ki bo predstavljal pomemben korak tako pri oblikovanju morebitnega južnoameriškega skupnega trga, kot tudi pri oblikovanju skupne pozicije v zvezi s pogajaji za FTAA (Inter-American Development Bank 2002a: 97), o čemer pa bo več govora v petem poglavju.

V zvezi s krepitvijo varnosti in zaupanja med državami, ki je eno od področij Skupne zunanje politike, je treba povedati, da so države Andske skupnosti junija 2002 sprejele tudi t.i. Obvezo iz Lime oz. Andsko listino za mir in varnost. V njej so se zavezale k vzpostavitvi mirovnega območja Andske skupnosti, v kateri je prepovedana uporaba ali grožnja s silo, ter razvijanje, proizvodnja, transport in uporaba jedrskega, kemičnega in biološkega orožja. Prav tako so prepovedani vsakršni jedrski poskusi ter razvijanje, posedovanje, uporaba ali tranzit orožij za množično uničevanje (III. poglavje). Zavzeli so se še za zmanjšanje obrambnih stroškov ter večjo transparentnost v zvezi s konvencionalnim orožjem, oblikovali pa so tudi posebno skupino, ki je odgovorna za izvajanje študij, ki naj bi vodile v pripravo osnutka o Skupni varnostni politiki (II. in V. poglavje).

4.1.4. Cilji ekonomske integracije

Če lahko v zvezi s prostotrgovinskim območjem trdimo, da je trgovina z blagom (*trade in goods*) med članicami popolnoma deregulirana (Peru se od leta 1997 postopoma vključuje v prostotrgovinsko območje), pa v zvezi s carinsko unijo obstajajo še številni problemi. Čeprav so leta 1995 Kolumbija, Ekvador in Venezuela sprejele splošno ureditev skupne zunanje carine s štirimi stopnjami,⁴³ so za Bolivijo in Ekvador veljali posebni pogoji, ki so omogočali odstopanja od splošno sprejete sheme.⁴⁴ Poleg izjem, ki so veljale za obe državi, so sprejeli še dodatne izjeme za Skupnost kot celoto.⁴⁵ Peru se že v osnovi ni strinjal s predvideno obliko skupne zunanje carine in je suspendiral njeno izvajanje. Tako Peru sodeluje le v posebnem programu liberalizacije in postopnega odpravljanja carin v okviru

⁴³ Februarja 1995 so vzpostavili skupno zunanjo carino z naslednjimi stopnjami: 5, 10, 15 in 20 % (Inter-American Development Bank 2002a: 11).

⁴⁴ Za Bolivijo je veljala dvostopenjska zunanja carina, s stopnjama 5 in 10 %, Ekvador pa je uporabljal posebni režim, ki je dovoljeval odstopanje za 5 odstotnih točk od stopenj skupne zunanje carine (Inter-American Development Bank 2002a: 12).

⁴⁵ Vsaka država članica je sestavila seznam izjem, ki vključuje proizvode, za katere skupna zunanja carina za to državo ne velja. Ti seznam naj bi bili postopoma ukinjeni do leta 1999. Oktobra 2001 je Ekvador na seznamu še vedno imel 247 proizvodov, Kolumbija 64, Venezuela pa 33 (Inter-American Development Bank 2002a: 12).

prostotrgovinskega območja, ki naj bi bil zaključen leta 2005 (Inter-American Development Bank 2002a: 9-12). »Težko se je torej strinjati, da je do sedaj sprejeta skupna zunanja carina take oblike, da bi bila primerna za nek integracijski sistem« (Inter-American Development Bank 2002a: 13). Da bi se lotili teh problemov, se je pet andskih predsednikov maja 1999 zavzelo za pospešitev integracije in se zavezalo k oblikovanju Andskega skupnega trga najkasneje do konca 2005. »Skupnost torej načrtuje poglobitev sheme, ne da bi dosegla načrtovane stopnje [integracije, op. S. P.]. To je zares ogromen izziv za tako kratek časovni okvir« (Reinoso 2001).

Leto kasneje, junija 2000, so predsedniki v Limi sprejeli konkretne smernice za oblikovanje Andskega skupnega trga. V t.i. Listini iz Lime so potrdili obvezo, da bo skupni trg oblikovan najkasneje do konca leta 2005, hkrati pa so poudarili tudi višjo raven političnega sodelovanja, ki ga bo uvajanje skupnega trga zahtevalo (1.-4. člen). Ker so se zavedali, da skupni trg ne more biti učinkovit, če predhodne stopnje ekonomske integracije niso izpopolnjene, so poudarili, da mora biti popolna carinska unija vzpostavljena do leta 2005 (5. člen). Skupni trg naj bi temeljil na prostem pretoku dobrin, storitev, kapitala in ljudi, kar naj bi izboljšalo razvoj držav članic in okrepilo njihov konkurenčni položaj v svetovnem gospodarstvu (1. člen). Da bi dosegli ta cilj, so sprejeli konkreten program delovanja (1. priloga Listine iz Lime), v katerem so poudarili potrebo po oblikovanju in sprejetju Skupne kmetijske politike in izpopolnitvi skupne zunanje carine (1. poglavje priloge, člena B in C). Zavezali so se k odpravi ovir za prost pretok kapitala in ljudi, ki naj bi na območju držav članic uporabljali zgolj osebno izkaznico (3. in 4. poglavje priloge). V zvezi s prostim gibanjem ljudi je treba dodati, da je Andski svet zunanjih ministrov junija 2001 sprejel odločitev št. 504 o oblikovanju andskega potnega lista. Ta naj bi prispeval k skupni zavesti in medsebojni povezanosti ter Andsko skupnost mednarodno izpostavil kot skupino držav, zavezano skupnemu integracijskemu projektu. V veljavo naj bi stopil najkasneje do konca leta 2005. V Limi so sprejeli še odločitev o določitvi kriterijev za makroekonomsko harmonizacijo (5. poglavje 1. priloge).

Junija 2001 je poseben svet, sestavljen iz finančnih ministrov in guvernerjev centralnih bank, določil december 2002 kot datum, do katerega morajo vse članice doseči enoštevilčno inflacijo. Poleg tega so določili še dva konvergenčna kriterija na fiskalnem področju. Z letom 2002 naj bi bil tako primanjkljaj vsake članice manjši od 3 % BDP, javni dolg pa po letu 2015 ne bi smel preseči 50 % BDP. Če pogledamo spodnje podatke, ugotovimo, da so imele leta 2001 tri države, Bolivija, Kolumbija in Peru, inflacijo nižjo od 10 % (Inter-American Development Bank 2002a: 50). Te države so enoštevilčno inflacijo obdržale tudi v letu

2002.⁴⁶ Ekvador je svojo visoko inflacijo v letu 2001 močno znižal, leta 2002 pa z 9,36 odstotno inflacijo dosegel cilj enoštevilske inflacije.⁴⁷ Za Venezuelo je veljalo, da bi do leta 2002 lahko dosegla ciljno inflacijo (Inter-American Development Bank 2002a: 50). V letu 2002 pa je v državi prišlo do hude politične krize, ki je skupaj z uvedbo fleksibilnega deviznega tečaja povzročila 46 % deprecijacijo valute. Depreciacija je močno vplivala na gospodarstvo, ki je odvisno predvsem od uvoza. Posledično je prišlo do gospodarske recesije ter povečanja inflacije na 31,2 %.⁴⁸ Glede primanjkljaja je bila leta 2001 večina članic v položaju, ki bi omogočal uresničenje zastavljenega cilja 3 % BDP do leta 2002 (Inter-American Development Bank 2002a: 50). Peru je leta 2002 ta cilj dosegel, Venezuela pa je primanjkljaj zmanjšala s 3,9 na 3,3 % in tako prišla blizu ciljni vrednosti. V Boliviji in Kolumbiji se je primanjkljaj povečal in leta 2002 ni dosegel ciljne vrednosti.⁴⁹ Kolumbija je zato decembra 2002 sprejela strukturne reforme za zmanjšanje primanjkljaja v obliki vladnega varčevanja in povišanja davkov, saj je ciljni primanjkljaj v letu 2003 2,5 %.⁵⁰ Kar se tiče javnega dolga, sta imeli leta 2000 le dve državi, Ekvador in Bolivija, javni dolg višji od 50 % BDP (Inter-American Development Bank 2002a: 50).

⁴⁶ *Instituto Nacional de Estadística de Bolivia-Principales Indicadores Económicos*, http://www.ine.gov.bo/Ind_Economicos.asp#; *LatinFocus-Economic Indicators Summary: Colombia*, <http://www.latin-focus.com/countries/colombia/coleisum.htm>; *LatinFocus-Economic Indicators Summary: Peru*, <http://www.latin-focus.com/countries/peru/pereisum.htm> (25. junij 2003).

⁴⁷ *Banco Central del Ecuador-Resumen de inflacion*, http://www.bce.ec/resumen_ticker.php?ticker_value=inflacion (25. junij 2003).

⁴⁸ »Venezuela cerró 2002 con inflación más alta 5 años«, Yahoo News Espanol, 2 de enero 2003, <http://espanol.news.yahoo.com/030102/2/g7xl.html> (25. junij 2003).

⁴⁹ *Instituto Nacional de Estadística de Bolivia-Principales Indicadores Económicos*, http://www.ine.gov.bo/Ind_Economicos.asp#; *LatinFocus-Economic Indicators Real Sector: Colombia*, <http://www.latin-focus.com/countries/colombia/coleireal.htm>; *LatinFocus-Economic Indicators Real Sector: Peru*, <http://www.latin-focus.com/countries/peru/pereireal.htm>; *LatinFocus-Economic Indicators Real Sector: Venezuela*, <http://www.latin-focus.com/countries/venezuela/veneireal.htm> (25. junij 2003).

⁵⁰ »Colombia Slashes 1st-Qtr Deficit From Last Quarter«, Bloomberg.com, 22 May 2003, http://quote.bloomberg.com/apps/news?pid=10000086&sid=afkgL5teLG68&refer=latin_america (25. junij 2003).

Tabela 1: Konvergenčni kriteriji Andske skupnosti

	INFLACIJA				PRIMANJKLJAJ				JAVNI DOLG
	(%)				(% BDP)				(% BDP)
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003	2000
BOLIVIJA	3,4	3,1	2,45	/	-3,7	-3,8	-5,1	/	56
KOLUMBIJA	8,8	7,7	7	7,7	-3,4	-2,8	-4,6	/	26
EKVADOR	91	22,4	9,36	/	0,4	-0,4	/	/	79
PERU	3,7	-0,1	1,5	2,4	-3,2	-2,4	-2,3	-1,0	37
VENEZUELA	13,4	12,3	31,2	35,1	-1,7	-3,9	-3,3	/	17
CILJI	pod 10 % od leta 2002				pod 3 % od leta 2002				pod 50 % do 2015

Vir: prirejeno po Inter-American Development Bank (2002a: 41-44) in Andean Community General Secretariat (2002a).⁵¹

Ta novi cilj v obliki skupnega trga pa zahteva tudi prilagoditev dosedanjega sistema integracije. Sporazumi iz začetka 1990-ih let, čeprav so bili za takratni čas zelo napredni, niso več ustrezni, saj se integracija pogloblja (Bernieri 2002a). Intraregionalna trgovina se je sicer v obdobju 1991-1998 povečala za več kot dvakrat, iz 6 % na 13,8 % (Inter-American Development Bank 2002d), a popolna carinska unija še vedno ni bila vzpostavljena (Inter-American Development Bank 2002a: 13). S tem v mislih so se januarja 2002 andski predsedniki zbrali na posebnem srečanju v Santa Cruz de la Sierra. To srečanje velja za najpomembnejši dogodek vse od leta 1991, saj so predsedniki z določitvijo konkretnih rokov za vzpostavitev prostotrgovinskega območja brez izjem in carinske unije andski integraciji dali nov zagon (Bernieri 2002a). Prostotrgovinsko območje naj bi bilo brez izjem in odstopanj dokončno vzpostavljeno do junija 2002 (za Peru do 2005), določili pa so tudi novo skupno zunanjo carino za vseh pet članic s štirimi stopnjami (0, 5, 10 in 20 %, z izjemo Bolivije, ki ne bo vpeljala najvišje stopnje), ki naj bi bila vpeljana najkasneje do konca leta 2003 (1., 3. in 11. člen Deklaracije iz Santa Cruza). Sprejeli so tudi sporazum o Skupni kmetijski politiki, ter poudarili pomen, ki ga ima spoštovanje konvergenčnih kriterijev za oblikovanje skupnega trga (15. in 18. člen deklaracije). Zavzeli so se za dovršitev makroekonomske harmonizacije v obdobju dveh let (19. člen).

⁵¹ Podatki iz let 2002 in 2003 izhajajo iz internetnih virov, ki so navedeni v opombah št. 42, 43 in 45.

Skupni trg naj bi po eni strani izboljšal razporeditev virov ter s tem povečal specializacijo in konkurenčnost regije. Po drugi strani pa naj bi Andski skupnosti omogočil, da deluje kot celota z enotnim glasom v mednarodnih forumih in v pogajanjih z drugimi ekonomskimi bloki, predvsem z Mercosurjem in FTAA (Bernieri 2002a). Poleg tega države z zavzemanjem za vzpostavitev skupnega trga ter z določitvijo kriterijev za makroekonomsko koordinacijo odgovarjajo na vse večjo medsebojno soodvisnost (Iglesias 2001: 133). Seveda pa tudi za te nedavno sprejete obveze držav članic Andske skupnosti velja, da bodo ostale le črke na papirju (kot so to bili številni sporazumi, sprejeti v 90-ih letih), če ne bo politične volje, ki bi omogočala njihovo implementacijo.

4.1.5. Problemi in izzivi Andske skupnosti

Iz govorov andskih predsednikov na srečanju januarja 2002 v Santa Cruzu je razbrati pripravljenost za pospešitev integracije. Kolumbijski predsednik v svojem govoru ugotavlja, da so bile številne sprejete deklaracije zgolj retorika, ki se je ponavljala iz leta v leto. Za uspešno vključevanje držav v globalizirani svet pa ne vidi druge rešitve kot oblikovanje trdne integracije med njimi.⁵² Podobno mnenje je v svojem govoru izrazil predsednik Bolivije, ki je dejal, da je prišel čas za pospešitev integracije in ne za retorične deklaracije.⁵³ Venezuelski predsednik je poleg podobne samokritike poudaril potrebo po politični dimenziji, ki mora biti v ospredju procesa integracije, ekonomska dimenzija pa ji mora slediti.⁵⁴ Perujski predsednik je k temu dodal, da ne ekonomska ne politična integracija nista možni brez integracije v socialnih zadevah.⁵⁵ S tem je izpostavil potrebo po večdimenzionalnemu pristopu k integraciji, kar je Andski predsedniški svet julija istega leta poudaril v Deklaraciji iz Guayaquila. V njej je tako zapisano, da je Andska skupnost večdimenzionalne narave, saj mora proces andske integracije odgovoriti na izzive, ki jih globalizacija postavlja na političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem, tehnološkem in znanstvenem področju.

⁵² Govor predsednika Kolumbije, Andrésa Pastrane Aranga, na posebnem srečanju Andskega predsedniškega sveta, Santa Cruz de la Sierra, 30. januar 2002, <http://www.comunidadandina.org/ingles/press/Scpastrana.htm>, (11. marec 2003).

⁵³ Govor predsednika Bolivije, Jorgeja Quiroga Ramireza, na uvodni slovesnosti vrha predsednikov Andske skupnosti, Santa Cruz de la Sierra, 30. januar 2002, <http://www.comunidadandina.org/ingles/press/Scquiroya.htm>, (11. marec 2003).

⁵⁴ Govor predsednika Venezuele, Huga Cháveza, na uvodni slovesnosti vrha predsednikov Andske skupnosti, Santa Cruz de la Sierra, 30. januar 2002, <http://www.comunidadandina.org/ingles/press/Scchavez.htm>, (11. marec 2003).

⁵⁵ Govor perujskega predsednika, Alejandra Toleda, na uvodni slovesnosti vrha predsednikov Andske skupnosti, Santa Cruz de la Sierra, 30. januar 2002, <http://www.comunidadandina.org/ingles/press/Sctoledo.htm>, (11. marec 2003).

Možnost, da se bo dogovor iz Santa Cruzu uresničil, povečuje dejstvo, da je konsolidacija integracije v subregionalnih shemah glede na nove izzive in okoliščine v hemisferi postala nujna. Čeprav so ZDA že v preteklosti svojo regionalno politiko razumele kot središče hemisferne strategije za doseganje globalnih ciljev, pa so svojo željo po obvladovanju prostora južno od njih formalizirale leta 1990 z že omenjeno Pobudo Amerik. Proces, katerega glavna ideja je oblikovanje prostotrgovinskega območja, ki bi zajemal vse tri Amerike, je dosegel vrhunec leta 2001 v Quebecu, kjer so se voditelji dogovorili o vzpostavitvi FTAA do leta 2005 (Axline 1996: 214). Če ZDA razumemo podobno kot Axline (*ibid.*), torej kot »osrednjega akterja pri določanju morebitnih oblik regionalizma« v Amerikah, potem je treba v tem smislu razumeti tudi nedavno zavezo Andske skupnosti k pospešitvi in napredku integracije. Države si lahko namreč le kot enotna Andska skupnost zagotovijo dober izhodiščni položaj v pogajanjih za FTAA, s tem pa tudi večjo uveljavitev svojih interesov nasproti interesom ZDA. Obseg projekta, ki ga predstavlja FTAA, bi lahko povzročil, da subregionalni procesi integracije postanejo manj pomembni ali nepomembni; le njihova poglobitev jim lahko omogoči nadaljevanje uresničevanja lastnih ambicioznih ciljev (Secretaria Permanente del SELA 2002). Po dogovoru gospodarskih ministrov hemisfere naj bi po letu 2005, ko bo vzpostavljen FTAA, obstajale le še integracijske sheme z obvezami, ki bodo globlje od obvez FTAA, torej integracijske sheme, ki bodo dosegle višjo stopnjo ekonomske integracije od prostotrgovinskega območja (Devlin, Estevadeordal in Garay 1999: 18). Zato najbrž ni naključje, da datum vzpostavitve skupnega trga Andske skupnosti sovpada z datumom oblikovanja FTAA.

Sicer pa skupni trg ne more nastati, dokler Andska skupnost dokončno ne uveljavi prostotrgovinskega območja ter skupne zunanje carine, kar predstavlja glavni kratkoročni izziv integracijskega procesa. Šele ko bo konsolidirano prostotrgovinsko območje ter bo vzpostavljena resnično skupna zunanja carina, in sicer taka, v kateri bodo sodelovale vse članice in ki bo vzpostavila enake konkurenčne pogoje, bo podoba skupnega trga postala bolj jasna (Inter-American Development Bank 2002a: 95-97). Intraregionalna trgovina v Andski skupnosti se je v 90-ih letih prejšnjega stoletja na leto povprečno povečala za 18 %. Vendar pa je njen delež v celotni trgovini Andske skupnosti, ki je leta 2000 znašal okoli 11 %, v primerjavi z deležem intraregionalne trgovine v Mercosurju, ki je leta 2000 znašal 20,9 %, ali v NAFTA, kjer je ta delež leta 2000 predstavljal kar 56,7 % celotne trgovine, še vedno nizek (Inter-American Development Bank 2002a: 59, 94; Inter-American Development Bank 2002d).

Poglabljanju ekonomske integracije mora slediti tudi krepitev institucionalne strukture skupnosti (Inter-American Development Bank 2002a: 98). Primerna institucionalna struktura, ki je oblikovana tako, da oblika sledi funkciji, je bistvena za subregionalno integracijo (Iglesias 2001: 133). Tu gre sedaj predvsem za krepitev avtoritete Andskega sodišča in povečanje obveznosti izpolnjevanja njegovih odločitev. Predsedniki so namreč v Santa Cruzu izpostavili dejstvo, da številne sodbe sodišča niso izvršene, ter pozvali k sprejetju ukrepov, ki bodo zagotovili njihovo izvrševanje (10. člen Deklaracije iz Santa Cruzu). Ker ima Andska skupnost cilje na številnih področjih, ki imajo tako ekonomske, politične kot tudi socialne vidike, mora uresničevanje teh ciljev spremljati krepitev institucionalnega in organizacijskega okvira skupnosti. Pri tem je odločilna ne le politična usmeritev, ki jo na rednih srečanjih predpisujejo predsedniki, zunanji ministri in Komisija, ampak tudi vključitev predstavnikov držav v Andskem parlamentu v proces odločanja ter pospeševanje sodelovanja organizacij civilne družbe, še posebej podjetnikov in delavcev (Inter-American Development Bank 2002a: 97-98).

Malamud (2001) k temu dodaja, da »kljub visoko institucionalizirani ureditvi in obvezi o oblikovanju skupnega trga do konca leta 2005 andske države še niso uspele ustvariti regije miru, stabilnosti in razvoja.« Andska skupnost je leta 2000 kot dodatni protokol k Sporazumu iz Cartagene sicer sprejela t.i. Zavezo Andske skupnosti k demokraciji. Določila protokola se nanašajo na zlom demokratične ureditve v katerikoli državi članici. Če države članice ugotovijo, da je v neki članici prišlo do razdora demokratičnih institucij in ustavnega reda, lahko Svet zunanjih ministrov suspendira sodelovanje te države v različnih telesih skupnosti, kot tudi njene pravice, ki izhajajo iz Sporazuma iz Cartagene (4. člen). Člen 6 pa navaja še, da si morajo države članice, ne glede na sprejete ukrepe, po diplomatski poti prizadevati za ponovno vzpostavitev demokratične ureditve v omenjeni državi članici. Na to zavezo so se zunanji ministri Bolivije, Kolumbije, Ekvadorja in Peruja sklicevali tudi oktobra 2002, ko so v skupnem sporočilu obsodili poziv s strani skupine venezuelskih vojaških častnikov k uporabi civilni neposlušnosti oboroženih sil Venezuele ter podprli ohranitev institucij vlade, ki jo vodi Hugo Chavez Frias.⁵⁶ Andska skupnost torej vedno bolj sprejema in izvaja svojo odgovornost za stabilnost in mir v regiji. Kar zadeva razvoj regije, ima Andska skupnost v načrtu tudi sprejetje skupnega socialnega programa, ki bo podpiral razvoj skupnih vrednot, pravic in interesov andskih državljanov, krepil kulturno identiteto in solidarnost skupnosti, skrbel za socialno enakost in izkoreninjenje najhujše revščine, zavzemal pa se bo

⁵⁶ Skupno sporočilo zunanjih ministrov držav članic Andske skupnosti glede situacije v Venezueli, Bogota, 24. oktober 2002, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/com24-10-02.htm>, (15. november 2002).

tudi za izboljšanje življenjskega standarda ljudi, njihovo večjo participacijo, trajnostni razvoj in zaščito okolja (Andean Community General Secretariat 2001). Nekaj pa glede razvoja regije povedo tudi podatki, da se je v obdobju 1970-2001 BDP celotne Andske skupnosti povečal za devetkrat, BDP na prebivalca za skoraj petkrat, izvoz za devetkrat, uvoz za desetkrat, izvoz znotraj skupnosti za kar petdesetkrat, medtem ko se je delež skupnosti v svetovnem izvozu povečal za petkrat (Andean Community General Secretariat 2002b).

4.2. MERCOSUR

4.2.1. Zbliževanje med Brazilijo in Argentino ter nastanek Mercosurja

Po dolžniški krizi, ki je izbruhnila v začetku 80-ih let prejšnjega stoletja, so bili obeti za oživitvev regionalizma v Latinski Ameriki zelo slabi. Vse obstoječe regionalne sheme so bile, kot je že bilo omenjeno, v hudih težavah. Tudi odnosi med Brazilijo in Argentino so zašli v krizo. Argentina je bila nezadovoljna s trgovinskim primanjkljajem v menjavi z Brazilijo, slednjo pa je skrbelo ponovno oboroževanje Argentine po Falklandski vojni leta 1982 (Hurrell 1995b: 251-252). Sredi 80-ih let prejšnjega stoletja je v obeh državah potekal proces demokratizacije,⁵⁷ aktivna diplomacija predsednikov, ki je sledila prehodu na demokratično ureditev, pa je pripeljala do koordinacije zunanjih politik obeh držav (Hirst 1999: 35-36). Zbliževanje zunanjepolitičnih interesov je izhajalo iz skupnih zunanjih pritiskov in pomanjkanja drugih možnosti. V preteklosti sta namreč obe državi v zunanji politiki zasledovali princip raznolikosti oz. povezovanja z različnimi državami in s tem poskušali uravnotežiti vpliv in moč ZDA (Hurrell 1995b: 254).⁵⁸ Predvsem v Braziliji je bil ta princip zelo pomemben, zato je bila do regionalnega sodelovanja kot o možnosti za doseganje ciljev zunanje in gospodarske politike zadržana. To je bila posledica tako strukturnih kot političnih dejavnikov. V tridesetih letih po 2. svetovni vojni so spremembe v industrijski strukturi omogočile oblikovanje močnih gospodarskih temeljev, hkrati pa so bili trgovinski tokovi države tako na izvozni kot na uvozni strani geografsko diverzificirani. Brazilija je bila torej »globalni trgovec«, zato je posvečala manj pozornosti regionalnim povezavam. K temu so prispevali tudi politični dejavniki, predvsem diplomatski stil Brazilije, ki je prednost dajal fleksibilnosti v odločanju in širjenju razpoložljivih mednarodnih možnosti. Tak stil je izhajal

⁵⁷ Državama so pred tem vladale vojaške vlade. Leta 1964 je bil z vojaškim udarom v Braziliji vzpostavljen vojaški režim (Grugel in de Almeida Medeiros 1999: 47), ki je trajal do leta 1985, ko je bil izvoljen civilni predsednik José Sarney (Soares de Lima 1996: 146). Tudi Argentini je v obdobju 1976-1983 vladal vojaški režim, leta 1983 pa je na oblast prišel demokratično izvoljeni predsednik Raul Alfonsín (Hufty 1996: 166-167).

⁵⁸ To je vključevalo povezovanje z državami zahodne Evrope, Japonsko, predvsem pa z državami tretjega sveta (Hurrell 1995b: 254).

iz same razsežnosti države, ki je v njeni politični kulturi okrepila občutek samozadostnosti in edinstvenosti (Soares de Lima 1996: 143-145). Vendar pa se je v 80-ih prejšnjega stoletja prek reševanja dolžniške krize ponovno vzpostavila središčna vloga ZDA. Celotna regija je tako ponovno postala odvisna od ZDA kot od glavnega trgovinskega partnerja. Brazilija in Argentina sta se zato zatekli k drugi možnosti, in sicer k oblikovanju subregionalnih koalicij kot načina obrambe pred prevelikim vplivom ZDA na številnih področjih (Hurrell 1995b: 255). Obe državi sta regionalno integracijo razumeli kot »politično orodje za doseganje širših ciljev, usmerjenih k spremembi temačnega obdobja avtoritativnega režima, intraregionalnega nasprotovanja, gospodarske krize in mednarodne marginalizacije« (Hirst 1999: 36). Zunanje okolje je torej poudarilo potrebo po krepitvi regionalnega trga in institucionalizaciji ekonomske soodvisnosti med državama, ki je v 70-ih letih prejšnjega stoletja naraščala, v 80-ih pa popolnoma upadla. Sodelovanje med njima, ki se je začelo razvijati v drugi polovici 80-ih let prejšnjega stoletja, je bilo odgovor na padajoče ravni ekonomske soodvisnosti in ni izhajalo iz problemov, ki bi jih povzročila vedno večja soodvisnost, kot predvidevajo liberalne teorije (Hurrell 1995b: 256, 258). Leta 1986 sta državi z Integracijsko listino oblikovali program za integracijo in sodelovanje, kar je leta 1989 vodilo do podpisa Pogodbe o integraciji, sodelovanju in razvoju. Pogodba je predvidevala oblikovanje prostotrgovinskega območja med državama v obdobju desetih let (Hurrell 1995b: 253). Dogovor je predstavljal dolgoročno medvladno obvezo in je bil razumljen kot prvi večji korak pri oblikovanju skupnega trga, ki bi bil odprt vsem državam Južne Amerike (Hirst 1999: 37). Tudi odnosi na področju varnosti, ki so bili v preteklosti zaznamovani z nezaupanjem, so se začeli izboljševati (Hurrell 1995b: 253). Najpomembnejši korak v odnosih na varnostnem področju je bilo povečano jedrsko sodelovanje (Hirst 1999: 36). Jedrska programa obeh držav sta postala bolj transparentna (Hurrell 1995b: 254), kar je izboljšalo zaupanje med njima in zmanjšalo strah pred jedrsko oboroževalno tekmo (Hirst 1999: 36). Leta 1990 je prišlo celo do podpisa deklaracije o skupni jedrski politiki, s katero sta državi ustanovili skupni sistem nadzora (Hurrell 1995b: 259).

Proces krepitve zaupanja in sodelovanja med Brazilijo in Argentino je dosegel vrhunec, ko sta se julija 1990 dogovorili za oblikovanje skupnega trga do konca leta 1994, predvsem pa marca 1991, ko sta v ta načrt vključili še Paragvaj in Urugvaj. Vse štiri države so s podpisom Pogodbe iz Asuncióna ustanovile Mercosur (Pereira 1999: 9). V pogodbi so zapisali, da je ustanovitev Mercosurja korak v širšem procesu postopnega oblikovanja latinskoameriške integracije (preambula) ter se zavezali k vzpostavitvi skupnega trga med državami do konca leta 1994 (1. člen). Skupni trg naj bi vključeval prost pretok dobrin

storitev in proizvodnih dejavnikov, ukinitvev carin in drugih trgovinskih omejitev med državami, vzpostavitev skupne zunanje carine in skupne trgovinske politike v odnosu do tretjih držav ter koordinacijo makroekonomskih politik (1. člen). V aneksu št. I k pogodbi so načrtali podroben program liberalizacije, ki je upošteval tudi izjeme, ki sta jih zahtevala Paragvaj in Urugvaj. Obe državi naj bi liberalizacijo končali leto pozneje. Pogodba iz Asuncióna vključuje tudi določila o sestavi in organizaciji Mercosurja med prehodnim obdobjem, ki naj bi trajalo do konca leta 1994. V pogodbi je določeno, da bo nadomeščena z novo pogodbo do januarja 1995 (Fritsch in Tombini 1994: 83). In čeprav pogodba v drugem poglavju določa tudi institucionalno strukturo Mercosurja, je tudi ta zgolj začasne narave, saj je v 18. členu zapisano, da bodo države članice pred vzpostavitvijo skupnega trga konec leta 1994 sklicale izreden sestanek, na katerem bodo določile stalni institucionalni okvir Mercosurja in njegove postopke odločanja. Decembra 1994 so tako sprejeli Protokol iz Ouro Preta, s katerim se je prehodno obdobje končalo. Ker pa so države imele težave pri koordiniranju ekonomskih politik, so v protokolu določile tudi manj ambiciozen ekonomski cilj – sporazumele so se o oblikovanju nepopolne carinske unije do januarja 1995 (Mattli 1999: 155).

4.2.2. Institucionalna struktura in mehanizem reševanja sporov

Šele s Protokolom iz Ouro Preta so institucije Mercosurja dobile stalno obliko, Mercosur pa je postal mednarodna organizacija. V prehodnem obdobju namreč ni imel mednarodnopravnega statusa. Tega mu je podelil šele 34. člen protokola, člen 2 pa pravi, da so Svet skupnega trga, Skupina skupnega trga in Trgovinska komisija medvladni organi s pooblastilom za sprejemanje odločitev. Osnovni strukturi, ki je bila določena v Pogodbi iz Asuncióna, so dodali Trgovinsko komisijo, Skupno parlamentarno komisijo in Ekonomsko-socialni posvetovalni forum ter Administrativni sekretariat. Člen 37 določa, da organi Mercosurja sprejemajo odločitve s konsenzom ob prisotnosti vseh držav članic.

Svet skupnega trga je najvišji organ Mercosurja, ki je odgovoren za politično koordinacijo procesa integracije ter za sprejemanje odločitev, ki so potrebne za vzpostavitev skupnega trga (3. člen protokola). Sestavljajo ga ministri za zunanje zadeve in ministri za gospodarstvo, sestajajo pa se vsaj dvakrat letno oz. kadar je potrebno (4. in 6. člen). Svet predvsem nadzoruje spoštovanje sprejetih pogodb in sporazumov, oblikuje potrebne ukrepe za vzpostavitev skupnega trga, se pogaja in podpisuje sporazume v imenu Mercosurja, imenuje direktorja sekretariata in sprejema finančne in proračunske odločitve (8. člen). Svet ima enake funkcije, kot jih je določala Pogodba iz Asuncióna, nova pa je pristojnost pogajanj in

podpisovanj sporazumov v imenu Mercosurja s tretjimi državami, skupinami držav ali mednarodnimi organizacijami (člen 8/IV). Člen 9 sicer pravi, da so odločitve Sveta za države članice zavezujoče. Vendar pa 38. člen določa, da jih morajo potrditi primerni nacionalni organi. Odločitve Sveta so torej zavezujoče le posredno oz. ko so vključene v pravni red posamezne države v skladu z njenimi postopki (Baptista 1998).

Skupina skupnega trga je izvršni organ Mercosurja, sestavljajo pa jo predstavniki zunanjih in gospodarskih ministrstev ter centralnih bank (10. in 11. člen). Njene funkcije so zagotavljanje spoštovanja pogodb, predlaganje osnutkov odločitev Svetu skupnega trga, sprejemanje ukrepov, potrebnih za uresničevanje odločitev Sveta, oblikovanje programov delovanja za vzpostavitev skupnega trga, lahko pa se tudi pogaja s tretjimi državami v imenu Mercosurja, če ga za to pooblasti Svet (14. člen). Odločitve v obliki resolucij sprejema s konsenzom ob prisotnosti vseh članic in so zavezujoče za države članice (15. člen), a podobno kot pri Svetu le posredno (38. člen).

Trgovinska komisija Mercosurja je odgovorna za pomoč in podporo Skupini skupnega trga, njene člane pa določijo zunanja ministrstva držav članic (16. in 17. člen). Sestaja se vsaj enkrat mesečno oz. kadar to zahteva Skupina skupnega trga (18. člen). Odgovorna je za skupne trgovinske politike, saj nadzoruje njihovo izvrševanje, Skupini skupnega trga pa lahko predlaga carinska in trgovinska pravila (19. člen). Poleg tega ima tudi pomembno funkcijo v procesu reševanja sporov (21. člen), o katerem bo več govora kasneje. Sprejema predloge in direktive, od katerih so slednje posredno zavezujoče za države članice (20. člen).

Skupna parlamentarna komisija je organ, ki predstavlja parlamente držav članic, sestavlja pa jo enako število članov parlamentov iz vsake države (22. in 23. člen). Njena funkcija je predvsem spodbujanje procesov odločanja v državah članicah, prek katerih odločitve organov Mercosurja zanje postanejo zavezujoče, ter usklajevanje zakonodaj držav članic (25. člen). Sprejema priporočila, ki jih prek Skupine skupnega trga predloži Svetu skupnega trga (26. člen). Ekonomsko-socialni posvetovalni forum je organ, ki zastopa socialne in ekonomske sektorje (28. člen). Ima predvsem posvetovalno funkcijo, svoje poglede pa v obliki priporočil posreduje Skupini skupnega trga (29. člen).

Administrativni sekretariat Mercosurja skrbi za operativno podporo drugim organom Mercosurja, saj je odgovoren za pripravo storitev, ki jih ti organi potrebujejo (31. člen). Tu gre predvsem za arhiviranje, objavljane odločitev in ostalo logistično podporo (32. člen). Vodi ga direktor, ki je državljan ene od držav članic. Na predlog Skupine skupnega trga ga imenuje Svet skupnega trga, njegov mandat pa traja dve leti (33. člen).

Institucionalna struktura Mercosurja je torej povsem medvladnega značaja. Odločitve organov zahtevajo konsenz ob prisotnosti vseh držav članic, trije glavni organi so sestavljeni bodisi iz predstavnikov držav bodisi iz strokovnjakov z nizko stopnjo odgovornosti, imenovanih s strani držav, funkcije sekretariata pa so minimalne (Malamud 2000: 3).

Aneks III Pogodbe iz Asuncióna je osnoval začasni tristopenjski sistem za reševanje sporov, ki bi nastali med državami članicami v zvezi z izpolnjevanjem obveznosti, ki izhajajo iz te pogodbe, hkrati pa je določil, da mora Skupina skupnega trga v 120-ih dneh državam članicam predložiti sistem za reševanje sporov, ki bo veljal v prehodnem obdobju, to je do konca leta 1994, ko naj bi države članice oblikovale stalni sistem za reševanje sporov v okviru skupnega trga. Tako so države članice decembra 1991 podpisale Protokol iz Brasílie za reševanje sporov. Protokol, ki ureja reševanje sporov med državami članicami, kot tudi med zasebniki in državo, določa, da morajo države spor najprej poskušati rešiti s pogajanjem (2. člen). Če to ni uspešno, se zadeva preda Skupini skupnega trga, če pa tudi ta ne uspe zadovoljivo rešiti spora, se na zahtevo države članice ustanovi *ad hoc* arbitražno sodišče, pri čemer so se članice zavezale, da sprejemajo njegovo pristojnost v vsakem posameznem primeru (4., 7. in 8. člen). Sodišče odločitve, ki so za stranke v sporu zavezujoče, nanje pa se tudi ne morejo pritožiti, sprejema z večino (20. in 21. člen) (O'Keefe 2002). Dostop do sistema za reševanje sporov imajo tudi zasebniki, vendar morajo njihove zahteve potekati prek nacionalnih sekcij Skupine skupnega trga (26. člen). Zato je razumljivo, da se mora država, katere državljan je vložil zahtevo, pojaviti kot tožeča stranka (Baptista 1998).

Uporabnost tega sistema reševanja sporov je bila omejena zaradi njegove prehodne narave (*ibid.*).⁵⁹ Protokol iz Ouro Preta iz leta 1994, ki je končal to prehodno obdobje, pa je s tem, ko je vzpostavil stalno institucionalno strukturo, vplival tudi na mehanizem reševanja sporov, saj je ustanovil nov organ, Trgovinsko komisijo, ki je v mehanizmu dobil pomembno vlogo. Trgovinska komisija namreč proučuje pritožbe, ki ji jih predložijo njene nacionalne sekcije (21. člen protokola), poleg tega pa so njene direktive dodali k pravnim normam, na podlagi katerih stranka v sporu lahko sproži pritožbo (prej je to veljalo le za odločitve Sveta skupnega trga in za resolucije Skupine skupnega trga) (O'Keefe 2002). Še vedno pa ni šlo za stalen sistem reševanja sporov, saj Protokol določa, da morajo države pred vzpostavitvijo skupne zunanje carine pregledati in oceniti dosednji sistem z namenom vzpostavitve stalnega mehanizma (44. člen). Ekonomska integracija v Mercosurju se je razvijala, intraregionalna

⁵⁹ Namen Protokola iz Brasílie je bil, da oblikuje pravila reševanja sporov v prehodnem obdobju, ki naj bi trajalo do konca leta 1994. Takrat naj bi v Mercosurju oblikovali stalno institucionalno strukturo in s tem tudi nov mehanizem reševanja sporov (Baptista 1998).

trgovina se je v obdobju 1991-1998 povečala iz 11 % na 25 % (Inter-American Development Bank 2002c),⁶⁰ in temu so se morale prilagoditi tudi institucije. Države članice Mercosurja so namreč zagovarjale idejo, da bodo proces integracije usmerjale v skladu s tempom, ki ga bo narekovala realnost (Baptista 1998). Realnost je pokazala, da je zaradi napredka v integracijskem procesu potrebna predvidljivost in transparentnost, ki jo lahko omogoči le stalno sodišče. O'Keefe (2002) tako trdi, da je bil sistem reševanja sporov v Mercosurju pogosto podvržen političnim interesom, saj dejstvo, da so člani osebja npr. Skupine skupnega trga ali Trgovinske komisije vladni uslužbenci držav članic pomeni, da se odločitve teh organov sprejemajo v okviru širših geopolitičnih interesov držav članic. Dodaten problem mehanizma reševanja sporov pa je v *ad hoc* naravi arbitražnega sodišča, saj spreminjanje njegovega članstva zmanjšuje moralno moč predhodnim članom sodišča, hkrati pa onemogoča enotno interpretacijo in uporabo sporazumov (Inter-American Development Bank 2001: 6). Mercosur je torej februarja 2002 s sprejetjem Protokola iz Olivosa, ki bo, ko ga bodo ratificirale vse članice, nadomestil Protokol iz Brasilie, ustanovil nov mehanizem reševanja sporov, katerega sestavni del bo Stalno prizivno sodišče. V preambuli protokola so države zapisale, da napredovanje procesa integracije zahteva izpopolnitev sistema za reševanje sporov, cilj protokola pa je depolitizacija sporov med državami članicami, zagotovitev institucionalne predvidljivosti in napredovanje k enotni interpretaciji pravnih dokumentov Mercosurja in oblikovanju skupnega pravnega reda (Bernieri 2002). Protokol je izboljšal tudi arbitražni postopek, ki bo sedaj hitrejši, saj predložitev spora Skupini skupnega trga, kar je bila vmesna stopnja med pogajanja in arbitražo, ne bo več obvezna (6. člen). Stalno prizivno sodišče pa naj bi zagotavljalo interpretacijo, uporabo in izpolnitev temeljnih instrumentov procesa integracije in norm Mercosurja na dosleden in sistematičen način. Njegove odločitve, ki se bodo sprejemale z večino, bodo imele prednost pred odločitvami *ad hoc* arbitražnega sodišča, saj bo lahko Stalno prizivno sodišče potrdilo, spremenilo ali zavrnilo odločitve slednjega (21. in 25. člen). Odločitve Stalnega prizivnega sodišča bodo dokončne in se nanje ne bo mogoče pritožiti (26. člen) (O'Keefe 2002).⁶¹

4.2.3. Ekonomska integracija

⁶⁰ V letih 1999 in 2000, ko je v Mercosurju prišlo do krize, je intraregionalna trgovina padla na 20 %, leta 2001 po recesiji v Argentini pa kar na 11 % (Inter-American Development Bank 2002c).

⁶¹ Pomembno je dodati, da tudi Protokol iz Olivosa v členu 53 poudarja, da morajo države članice pred vzpostavitvijo skupnega trga sprejeti stalen sistem reševanja sporov. Še vedno gre torej za mehanizem, ki je prehodne narave in izpostavljen izboljšavam (O'Keefe 2002).

Države, ki so leta 1991 ustanovile Mercosur, so v Pogodbo iz Asuncióna zapisale ambiciozen cilj vzpostavitve skupnega trga do konca leta 1994. Kmalu se je izkazalo, da so bile preveč ambiciozne. V Protokolu iz Ouro Preta leta 1994 so se zato zavezale k vzpostavitvi nižje stopnje ekonomske integracije, to je carinske unije, do konca leta 1995 (Mattli 1999: 155). Carinska unija med članicami Mercosurja je torej v veljavi od 1. januarja 1995, popolna carinska unija brez izjem pa naj bi bila uveljavljena do leta 2006 (Pereira 1999: 11).⁶² Sredi leta 1995 so države članice sprejele t.i. Program Mercosur 2000, v katerem so definirale glavne cilje Mercosurja do leta 2000. Gre predvsem za poglobitev integracije prek konsolidacije prostotrgovinskega območja in uveljavitev carinske unije (Pereira 1999: 14). Skupna zunanja carina je bila namreč fleksibilna, saj so jo države lahko enostransko spreminjale, če so tako narekovale okoliščine, in v praksi so to možnost pogosto izkoristile (Garnelo 1998: 30). V programu so se države zavzele tudi za oblikovanje regionalnih makroekonomskih indikatorjev, saj so poudarile, da je koordinacija makroekonomskih politik temeljni instrument integracijskega procesa. Tako so tudi predsedniki držav članic na skupnem srečanju leta 1998 poudarili, da proces poglobljanja carinske unije zahteva nove pobude, ki bi delovale v smeri harmonizacije makroekonomskih politik in ki bi v prihodnosti lahko omogočile osnovanje enotne valute v državah članicah Mercosurja (Garnelo 1998: 43-44).

Leta 1999 je v Mercosurju prišlo do hude krize, ki jo je sprožila devalvacija brazilske valute, reala, nadaljevala pa kriza v Argentini konec leta 2000. Posledično so se v vseh štirih državah članicah poslabšali osnovni makroekonomski indikatorji (Inter-American Development Bank 2001: 11).⁶³ To je vplivalo tudi na zastavljene cilje integracije, saj sta Brazilija in Argentina enostransko sprejeli številne ukrepe, predvsem v obliki zviševanja carin, ki so bili v nasprotju s pravili igre carinske unije. Da bi zavarovala svoje gospodarstvo, sta s podobnimi ukrepi odgovorila tudi Paragvaj in Urugvaj. Enostranske spremembe skupne zunanje carine so zelo škodile verodostojnosti procesa subregionalne integracije (Inter-American Development Bank 2001: 37-38). Z namenom doseči konsolidacijo Mercosurja, so se decembra 2000 v Florianopolisu zbrali predsedniki držav članic. Dan pred začetkom vrha

⁶² Vse članice Mercosurja imajo sezname proizvodov, za katere skupna zunanja carina ne velja. Brazilija, Argentina in Urugvaj so te sezname ukinili do konca leta 2000, Paragvaj pa naj bi ga ukinil do leta 2006. Na seznamu je lahko največ 300 proizvodov, pri Paragvaju pa 399 (Pereira 1999: 21).

⁶³ Rast BDP je bila leta 2000 v vseh članicah Mercosurja, razen v Braziliji, negativna. Javni dolg se je v vseh članicah, razen v Braziliji, v obdobju 1998-2000 povečal, pa tudi trgovinski tokovi so bili neugodni, saj je leta 1999 tako uvoz kot izvoz držav članic upadel. Leta 2000 je uvoz Argentine in Paragvaja še vedno padal, medtem ko se je v Braziliji in Urugvaju nekoliko povečal, a še vedno ostal pod ravni iz leta 1998. Kar zadeva izvoz, je bila Brazilija edina članica, ki je leta 2000 preseгла raven iz leta 1998 (Inter-American Development Bank 2001: 11-12).

pa so se zbrali tudi finančni ministri in guvernerji centralnih bank ter se dogovorili o postopnem zblízevanju nekaterih makroekonomskih ciljev, kot so inflacija in javni dolg. Letna inflacija članic naj v obdobju 2002-2005 ne bi presegala 5 %, leta 2006 naj bi padla na 4 %, kasneje pa na 3 % (Roett 2001: 225). Leta 2001 so oblikovali tudi posebno skupino, ki naj bi pregledala stanje glede skupne zunanje carine. Skupina je določila, da morajo države članice do januarja 2002 znižati skupno zunanjo carino za eno odstotno točko, pri čemer bo ta še vedno eno in pol odstotne točke nad ravniyo iz leta 1997, ko so jo iz 12 % zvišali na 15 % (Inter-American Development Bank 2001: 39). Ne glede na te ukrepe pa je uveljavljanje skupne zunanje carine (ki je, naj spomnim, v veljavi od leta 1995) še vedno nepopolno. Nekateri sektorji namreč ostajajo visoko zaščiteni (Bartholomew 2001: 254).⁶⁴

Januarja 2002 je v Argentini z zlomom njenega finančnega sistema prišlo do nove krize, ki pa je pokazala, da so države članice dosegle takšno stopnjo sodelovanja, da lahko na tak dogodek reagirajo kot skupnost. Kriza namreč ni povzročila enostranskih dejanj držav, s katerimi bi hotele zaščititi svoja gospodarstva. Namesto tega je predvsem med Argentino in Brazilijo utrdila prepričanje, da morata delovati enotno. Tako je Brazilija februarja 2002 odstranila še zadnje preostale carinske in necarinske ovire za argentinske proizvode (O'Keefe 2003: 8).

4.2.4. Drugi elementi integracije

V integracijskem procesu Mercosurja postajajo vse bolj pomembni tudi njegovi neekonomski vidiki. Glavni politični cilj procesa je izboljšati položaj regije v mednarodni skupnosti, hkrati pa daje velik pomen krepitvi demokracije v državah članicah. Junija 1996 so predsedniki držav članic Mercosurja izdali Deklaracijo o zavezi k demokraciji, ki je pozivala k posvetovanju in uporabi kazenskih ukrepov proti državi članici, kjer je demokratična ureditev ogrožena ali ukinjena. Ta ukrep so sprejeli kot odgovor na grožnjo generala Ovieda aprila istega leta, da bo z državnim udarom prevzel oblast v Paragvaju. Načela iz deklaracije pa so postala zavezujoča leta 1998, ko so članice Mercosurja in obe pridruženi članici, Bolivija in Čile,⁶⁵ sprejele Protokol iz Ushuaie o demokratičnem kompromisu (O'Keefe 2003: 16). V njem so poudarile, da je razvoj demokratičnih institucij nujen predpogoj za razvoj procesa integracije v Mercosurju. Če v državi članici pride do zloma demokratične ureditve, morajo ostale članice pristopiti k pogajanjem o ponovni vzpostavitvi demokracije s prizadeto

⁶⁴ V avtomobilskem sektorju, na primer, za avtomobile velja skupna zunanja carina z ravniyo 35 %, kar je precej nad okviri, dogovorjenimi leta 1995 (0-20 %). Za tovorna vozila in avtobuse pa se carini Argentine in Brazilije razlikujeta, saj prva uveljavlja carino 19 %, druga pa 14 % (Bartholomew 2001: 254).

⁶⁵ Bolivija in Čile sta pridruženi članici Mercosurja postali leta 1996 (Grugel in de Almeida Medeiros 1999: 59).

državo (4. člen). Če pogajanja niso uspešna, se lahko sprejmejo ukrepi za suspendiranje pravice sodelovanja te države v različnih organih in procesih integracije Mercosurja (5. člen).

Tudi na obrambnem in varnostnem področju države članice krepijo svoje sodelovanje. Aprila leta 1997 je bila ustanovljen podorgan z imenom Stalna komisija za koordinacijo, ki naj bi se ukvarjal s skupnimi obrambnimi zadevami (Hirst 1999: 44). Podorgan, ki ga sestavljajo ministri za notranje zadeve, je po začetnih težavah z delom začel leta 1998. Maja tega leta je sprejel Načrt sodelovanja in vzajemne pomoči na področju regionalne varnosti v Mercosurju, ki se je nanašal predvsem na sodelovanje pri preprečevanju terorizma ter trgovine z mamili, orožjem in ljudmi. Ta načrt sta kasneje sprejeli tudi obe pridruženi članici. Dva meseca kasneje so oblikovali tudi Skupni mehanizem za obveščanje o prodaji in nakupu orožja, streliva, eksplozivov in sorodnega blaga (Garnelo 1998: 48). Krepitev sodelovanja na tem področju je julija 1998 vodila do sprejetja Politične deklaracije Mercosurja, Bolivije in Čila o območju miru. V njej so območje držav članic Mercosurja, Bolivije in Čila razglasile za območje, ki je prosto orožja za množično uničevanje. Deklaracija torej prepoveduje posedovanje in širjenje jedrskega, kemičnega in biološkega orožja. Njeno sprejetje je ocenjeno kot posledica večjega zaupanja in sodelovanja med državami ter napredka procesa integracije v Mercosurju (Garnelo 1998: 49).

Države članice Mercosurja pa v proces integracije vedno bolj vključujejo tudi sodelovanje na socialnem, kulturnem in znanstvenem področju. Najpomembnejši razvoj na socialnem področju predstavlja oblikovanje Listine o temeljnih pravicah na področju dela oz. Socialne listine Mercosurja. Ta pokriva področje otroškega dela, pravic žensk ter minimalnih individualnih in kolektivnih pravic delavcev. Že leta 1991 so vpeljali redna srečanja ministrov za izobraževanje, leta 1995 pa tudi ministrov za kulturo. Na tem področju si prizadevajo predvsem za oblikovanje kompatibilnih in usklajenih izobraževalnih sistemov ter kulturno integracijo prek krepitve sodelovanja in izmenjave med kulturnimi institucijami. Sodelovanje na tehnološkem in znanstvenem področju poteka predvsem v smislu krepitve mednarodne konkurenčnosti regije, vendar pa ni tako razvito kot sodelovanje na kulturnem in socialnem področju (Garnelo 1998: 50-54).

4.2.5. Problemi in izzivi Mercosurja

V zadnjih štirih letih do leta 2003 je integracijski proces Mercosurja doživljal svojo najhujšo krizo. Kot je že bilo omenjeno, je leta 1999 prišlo do krize v Braziliji, leto kasneje pa še v Argentini, kjer je januarja 2002 prišlo do zloma finančnega sistema. Posledično se je intraregionalna trgovina leta 2001 zmanjšala za 46 % (iz 20,9 % na 11,3 %) in to po

desetletju, v katerem se je na leto povprečno povečala za 16 % (Inter-American Development Bank 2002b; Inter-American Development Bank 2002c). Vendar O'Keefe (2003: 3) trdi, da kljub omenjenemu poslabšanju ni nevarnosti, da bi Mercosur prenehal obstajati. Visoke stopnje rasti intraregionalne trgovine, ki so bile prisotne pred letom 1998, naj bi se vrnilo, ko bo tudi gospodarska rast dosegla primerno raven, k temu pa bo še pripomoglo dejstvo, da imajo sedaj vse štiri države članice podobne valutne režime. Tudi situacija v Argentini se po zlomu v januarju 2002 izboljšuje. Tečaj pesa se vztrajno dviguje, inflacija se je umirila, pa tudi izvoz se povečuje.⁶⁶ Osrednji ekonomski cilj Mercosurja, to je konsolidacija carinske unije, pa še vedno ni dosežen. Mercosur je trenutno zgolj nepopolna carinska unija. V nekaterih sektorjih je še vedno prisoten protekcionizem; kljub odstranitvi večine carinskih ovir številne necarinske ovire še vedno obstajajo (Bartholomew 2001: 253-255). Eden glavnih izzivov Mercosurja je torej jasno definiranje smeri, v katero se bo razvijal proces integracije. Čeprav so, kar se tiče carinske unije, časovni okviri znani (popolna carinska unija s povsem prosto intraregionalno trgovino in enotno skupno zunanjo carino bo vzpostavljena do leta 2006), pa to ne velja za skupni trg, v zvezi s katerim Mercosur nima izdelanega natančnega načrta vzpostavitve (Pereira 1999: 9, 17). Vendar pa je, če izhajamo iz 1. člena Pogodbe iz Asuncióna, jasno, da je v njem določen dolgoročni cilj vzpostavitve regionalne integracije, ki bo več kot carinska unija. Države članice Mercosurja so se torej politično zavezale k vzpostavitvi skupnega trga (Peña 1999: 53). Zdaj potrebujejo konkreten časovni okvir njegove vzpostavitve skupaj z oblikovanjem koordiniranih ukrepov in dejavnosti, ki bodo k temu vodili. Prvi korak v tej smeri so z določitvijo makroekonomskih konvergenčnih kriterijev decembra 2000 države članice Mercosurja že storile (Roett 2001: 225). K temu je treba dodati, da je napredovanje integracijskega procesa v Mercosurju v smeri vzpostavitve skupnega trga v luči FTAA postalo nujno. Če bo Mercosur ostal carinska unija, bo ukinitvev carin v okviru hemisfernega prostotrgovinskega območja oslabila njegov pomen v hemisferi, saj bodo carinske unije za trgovanje znotraj hemisfere postale nepomembne. Če pa bo Mercosurju uspelo vzpostaviti skupni trg s prostim pretokom proizvodnih dejavnikov in z nadnacionalnimi institucijami, potem bosta FTAA in Mercosur lahko obstajala sočasno, podobno kot EU obstaja skupaj z različnimi prostotrgovinskimi sporazumi, ki jih je podpisala s tretjimi državami (Blanco in Zabludovsky 2003: 45).

Brazilija je zaradi svoje velikosti in gospodarskega pomena odločilen akter v prihodnjem razvoju Mercosurja (Axline 1996: 215). Leta 1995 je tako Brazilija predstavljala

⁶⁶ »Argentina's economy: Poised for growth?«, The Economist, 3 April 2003, <http://economist.com/World/le/PrinterFriendly.cfm?StoryID=1682760>, (8. april 2003).

približno 70 % celotnega bruto domačega proizvoda Mercosurja, kar pomeni, da njena gospodarska situacija, notranja politika in pogajalski položaj znotraj Mercosurja močno vplivajo na razvoj integracijskega procesa (Veiga 1999: 25). Če bo Brazilija sposobna in pripravljena prevzeti vodilno vlogo v tem procesu, se lahko Mercosur razvije v pomembno protiutež NAFTA (Axline 1996: 215). Mercosur za Brazilijo namreč ne predstavlja le načina širjenja tržišč za njen izvoz, ampak prek njega zasleduje tudi dolgo obstoječe politične ambicije za prevzem vodilne vloge med latinskoameriškimi državami. Mercosur je južno cono tako rekoč postavil na mednarodni zemljevid in omogočil razvoj subregionalne alternative regionalizmu, kot ga razumejo ZDA s svojo Pobudo Amerik (Grugel in de Almeida Medeiros 1999: 58-61). Tudi 27. oktobra 2002 izvoljeni predsednik Brazilije, da Silva, je oživitve Mercosurja postavil na vrh seznama prioritete, rešitev krize Mercosurja pa vidi v poglobitvi ekonomske in politične integracije (O'Keefe 2003: 3). Se pa Brazilija ravno zaradi svoje velikosti in moči (je deveto največje gospodarstvo na svetu, njena moč pa je enaka moči devetih ostalih držav Južne Amerike skupaj), zaveda, da ima na voljo tudi druge alternative, vključno s samostojnim nastopom v mednarodni skupnosti. Njena strategija prevzemanja vodilne vloge v Južni Ameriki je torej lahko tudi alternativa sami subregionalni integraciji. Mercosur bi torej moral biti združljiv s to strategijo (Inter-American Development Bank 2001: 1-2). Kako resno bo Brazilija v prihodnje jemala Mercosur, torej še ni znano, vendar pa je po Quebecu, kjer se je 34 držav dogovorilo za oblikovanje FTAA do konca leta 2005, njegova vloga v smislu boljše pogajalske pozicije za FTAA očitno dobila pomembnejši položaj v brazilski zunanji politiki. Mercosur namreč igra središčno vlogo v odnosih med Brazilijo in ZDA, saj »i/deja Mercosurja kot protiuteži, kot pogajalskega instrumenta z ZDA, nikoli ni bila daleč od površja« (Hurrell 2001: 210).

Institucionalni mehanizem Mercosurja je dosegel točko, ko je postal nezadosten (Bouzas in Soltz 2001: 117). Glavni problem Mercosurjevih institucij predstavlja dejstvo, da norme, ki jih institucije sprejemajo, ne oblikujejo skupnega pravnega reda. Vsaka članica mora odločitve, ki jih sprejmejo regionalne institucije, prenesti v svoj notranji pravni red in šele takrat postanejo zanjo tudi zavezujoče. To pogosto vodi v zmedeno situacijo, ko ena članica odločitev prenese v notranji pravni red, druga pa ne, pa tudi sam proces prenašanja norm poteka zelo počasi in je povsem odvisen od dobre volje držav članic (Inter-American Development Bank 2001: 6). Na te težave je Svet skupnega trga opozoril v svoji odločitvi št. 1 (MERCOSUR/CMC/DEC.N°1/02) na srečanju v Buenos Airesu 18. februarja 2002, kar je vodilo do sprejetja odločitve št. 20 (MERCOSUR/CMC/DEC.N°20/02) v Brasilii, 6. decembra 2002, o izpolnitvi sistema vključevanja norm Mercosurja v pravni red držav

članic. Ta odločitev določa, da morajo v državah članicah, medtem ko je določena norma v procesu sprejemanja v katerem od organov Mercosurja, potekati ustrezne priprave na vključitev le-te v notranji pravni red (1. člen). Šele ko vse štiri države članice temu organu pisno sporočijo, da so zmožne prek parlamentarne procedure ali izvršnega akta vključiti normo v svoj pravni red, organ normo tudi formalno sprejme (3. člen).

Drugi problem Mercosurja ostaja njegov sistem reševanja sporov, ki še do nedavnega ni vključeval stalnega sodišča. To se je s Protokolom iz Olivosa spremenilo, saj ta predvideva ustanovitev Stalnega prizivnega sodišča. Dokler protokol ne bo ratificiran v državah članicah in se ne bo začel postopek ustanavljanja sodišča, pa glavni problemi mehanizma reševanja sporov, omenjeni v poglavju 4.2.2., seveda ostajajo.

Tretja pomanjkljivost Mercosurja je medvladna narava njegovih institucij. Takšna oblika institucij integracijskemu sistemu ne prinaša jamstev v smislu trajnosti in predvidljivosti, saj je odvisna od političnih odločitev držav članic (Vazquez 2001). Dejstvo, da se odločitve sprejemajo na političen način, ki ni vedno transparenten, je posledica neobstoja organov, ki bi lahko delovali samostojno in v interesu skupnosti (Pereira 1999: 20). Vendar pa se integracijski proces v Mercosurju pogloblja, njegovi sporazumi so daljnosežni in segajo prek ekonomske liberalizacije, saj vključujejo tudi makroekonomsko integracijo in poudarjajo skupne politične vrednote (Hurrell 2001: 201). Brazilija, ki je v preteklosti nasprotovala skupnim politikam, ki bi omejevale njeno svobodo delovanja, je spremenila svoje stališče, saj je podprla sprejetje kriterijev za makroekonomsko koordinacijo (Hurrell 2001: 209-210). Prišlo je tudi do sporazuma o ustanovitvi Stalnega prizivnega sodišča. Ta napredek bi lahko pomenil postopno spreminjanje narave institucij Mercosurja v smeri nadnacionalnosti. Mercosur, čeprav je medvladnega značaja, nikoli ni bil načrtovan kot statična pogodba, ampak kot stalno razvijajoč se proces regionalnega sodelovanja (Hurrell 2001: 202). Sodelujoče države pa lahko z nadnacionalnim okvirom soglašajo le, če verjamejo, da takšni dogovori prispevajo k uresničevanju notranjepolitičnih ciljev. »S predlaganjem skupnega trga za cilj se zdi, da države članice Mercosurja potrjujejo to usmeritev« (Pereira 1999: 21). Svet skupnega trga je tako 18. januarja 2002 z odločitvijo št. 16 (MERCOSUR/CMC/DEC.N°16/02) Skupini skupnega trga naložil, da mora analizirati strukturo, funkcije in delovanje organov Mercosurja ter pripraviti predloge za njihovo izboljšanje in napredek. Do prvih sprememb je že prišlo, saj je Svet skupnega trga 6. decembra 2002 sprejel odločitev št. 30 (MERCOSUR/CMC/DEC N°30/02) o preoblikovanju Administrativnega sekretariata Mercosurja v tehnični sekretariat. S to odločitvijo je sekretariat dobil tudi možnost iniciative, saj poleg tega, da pripravlja poročila o napredku procesa

integracije, na podlagi teh poročil in v luči skupne perspektive organom Mercosurja, ki sprejemajo odločitve, predlaga konkretne postopke delovanja v smeri konsolidacije Mercosurja.

4.3. PRIMERJAVA OBEH JUŽNOAMERIŠKIH SUBREGIONALNIH SHEM

Grieco (1997: 173-174) na različnih primerih regionalizma⁶⁷ dokazuje, da prisotnost regionalnega hegemonu ni niti nujen niti zadosten pogoj za nastanek regionalnih ekonomskih institucij. Vendar pa za primer Brazilije in Mercosurja trdi, da je v skladu s pričakovanji neorealistične teorije, ki regionalizem razume kot posledico obstoja regionalnega hegemonu, ki je sposoben ustanoviti in vzdrževati regionalne institucije. Toda med pomenom Brazilije za Mercosur na eni strani in pomenom Mercosurja za Brazilijo na drugi strani obstaja nekakšno ravnotežje, ki ga neorealizem ne zmore pojasniti. Brazilija s svojo gospodarsko prevlado nad drugimi članicami odločilno vpliva na razvoj Mercosurja, hkrati pa Mercosur za Brazilijo predstavlja sredstvo za doseganje ekonomskih in zunanjepolitičnih ciljev, kot so izboljšanje mednarodne pogajalske moči, povečanje tujih naložb ter politični in ekonomski okvir za vzpostavitev vodilne pozicije v Južni Ameriki ter za odnose z ZDA. To ravnotežje, ki prinaša koristi vsem, zmanjšuje trenja med članicami, predvsem med Argentino, ki si želi močnejšo institucionalno strukturo, in Brazilijo, ki je v preteklosti nasprotovala omejevanju svoje svobode delovanja s strani institucij, v zadnjem času pa je precej spremenila svoje stališče (Hurrell 2001: 208-210). V Andski skupnosti pa ne moremo govoriti o obstoju regionalnega hegemonu, ki bi sodeloval v sami shemi. V tem smislu je bolj opazna os Venezuela-Kolumbija, ki je po Serbinovem mnenju (1996: 97) zagotovila uspeh Andskega pakta. Obe državi sta namreč po neuspehu njegove oživitve konec leta 1991 bilateralno nadaljevali s prostotrgovinskim sporazumom. To je ohranilo proces andske integracije pri življenju ter omogočilo, da so se mu pozneje lahko pridružile še druge članice. Vendar pa tudi oživitev Andske skupnosti sovпада z neorealistično teorijo, saj ta predvideva, da lahko regionalna shema nastane kot odgovor na obstoj regionalnega hegemonu, ki v shemi ne sodeluje, a s svojo močjo in prevladujočim položajem v regiji povzroči, da države prek vzpostavitve regionalne sheme skušajo izboljšati svoj položaj v odnosu do hegemonu. V primeru Andske

⁶⁷ Avtor proučuje Evropsko skupnost, NAFTA, Mercosur, ASEAN, APEC (*Asia-Pacific Economic Cooperation* – Azijsko-pacifiško ekonomsko sodelovanje) in EAEG (*East Asian Economic Grouping* – Vzhodnoazijska ekonomska skupina).

skupnosti kot regionalnega hegemonu, ki je sprožil njeno oživitvev, lahko razumemo ZDA, ki je z oblikovanjem prostotrgovinskega sporazuma z Mehiko (NAFTA) nakazala, kam bo njen interes usmerjen v prihodnje. Čeprav je tudi vzpostavitev Mercosurja odgovor na NAFTA in politiko ZDA, pa je Brazilija s svojo velikostjo in zunanjepolitičnim pomenom ta vpliv zmanjšala ter (če ostanemo v okviru neorealističnih premis) Mercosur razumela predvsem kot sredstvo za doseganje lastnih ciljev. Med članicami Andske skupnosti ni države s podobnimi možnostmi, zato so na vpliv ZDA, ki je nanje veliko večji, lahko odgovorile le s povezovanjem v subregionalno skupino.

Pri zagotavljanju politične spodbude za proces integracije in pri njegovem poglobljanju so tako pri Andski skupnosti kot pri Mercosurju odločilno vlogo odigrali predsedniki držav članic. Malamud (2000: 10) v zvezi z Mercosurjem govori o t.i. »predsedniškem protagonizmu«. Angažiranost predsednikov in njihova vključenost v proces integracije sta Mercosurju prinesla predvidljivost v smislu določenega mandata predsednikov, ki različnim akterjem omogoča načrtovanje delovanja, poleg tega pa tudi sposobnost individualne pobude, hitro reagiranje na težave in večji manevrski prostor, ki ga imajo predsedniki (Malamud 2000: 14). Sodelovanje med predsedniki pa je omogočilo tudi koordinacijo na drugih, neekonomskih področjih, torej »nekakšen spillover«, ki ni enak tistemu, ki ga predvidevajo neofunkcionalistične teorije, ampak drugačen, »gnan od zgoraj« (Malamud 2000: 11). Isti avtor (*ibid.*) dodaja še, da so tudi v drugih integracijskih procesih v Latinski Ameriki predsedniki igrali pomembno vlogo, kot npr. v Andski skupnosti in CACM. Vendar pa so po njegovem njihovi uspehi manj prepričljivi kot v Mercosurju, intervencija predsednikov kot dejavnik v podpori integracije pa je imela veliko bolj omejen pomen. S to trditvijo pa se, vsaj kar se tiče Andske skupnosti, ne morem strinjati, saj so po mojem mnenju andski predsedniki pri razvoju in podpiranju integracije imeli vsaj tako pomembno vlogo kot predsedniki držav članic v Mercosurju. To se jasno kaže skozi razvoj procesa integracije, saj so vse pomembnejše odločitve v zvezi s poglobljanjem odnosov znotraj skupnosti in širjenju sodelovanja na neekonomska področja sprejemali predsedniki držav članic na rednih srečanjih.

Pri poglobljanju subregionalnih shem je poleg konsolidacije ekonomskega območja potrebna tudi znatna razširitev področij, ki jih vključuje integracijska shema, in sicer predvsem v smislu političnih, kot so človekove pravice in demokracija, ter drugih tem, kot so okolje in delovni pogoji (Lizano 2001: 114). Obe shemi sta sodelovanje poglobili na ekonomskem področju ter ga razširili na neekonomska področja. Na političnem področju gre predvsem za sprejetje demokratične klavzule (ki predvideva suspendiranje pravice

sodelovanja države članice, v kateri pride do zloma demokratične ureditve, v različnih organih sheme), sicer pa se sodelovanje razvija tudi na varnostnem, socialnem, kulturnem in znanstvenem področju.

Čeprav imata obe subregionalni shemi podobne integracijske cilje, pa je njun institucionalni razvoj potekal drugače. Andska skupnost je že od vsega začetka imela nadnacionalne institucije, ki so bile po svoji obliki v začetnem obdobju morda preveč ambiciozne za raven povezanosti med državami. Vendar pa z razvojem ekonomske integracije njihova struktura vedno bolj sovпада s potrebami, ki jih takšna stopnja sodelovanja prinaša. Ko je napredna oblika institucij začela ustrezati funkcijam, ki so jih države od njih pričakovale, je prišlo do poglobljanja sodelovanja na vseh, tudi na neekonomskih področjih. Mercosur je bil namenoma oblikovan in vzdrževan kot medvladni proces, predvsem zaradi zadržanosti Brazilije (Malamud 2000: 11). Vendar pa je tudi v Mercosurju prišlo do poglobljanja odnosov in širitve sodelovanja na neekonomska področja. Posledično so pred kratkim države članice Mercosurja prišle do spoznanja, da je stopnja sodelovanja že dosegla takšno raven, da zahteva temu ustrezno prilagoditev institucionalne strukture, ki mora omogočati učinkovit nadzor nad spoštovanjem skupno sprejetih pravil. Sedaj v obeh shemah lahko govorimo o obstoju osnovnih pogojev za nadaljnji razvoj, ti pa so predvsem stopnja soodvisnosti, ki zmanjšuje možnosti, da bi se proces integracije ustavil ali obrnil, ter obstoj ali razvoj institucij, ki omogočajo predvidljivost in nadzor nad delovanjem članic, s tem pa povečujejo tudi pripravljenost voditeljev za nadaljevanje in poglobljanje procesa.

S poglobljanjem integracije v obeh subregionalnih shemah se torej poti njunega razvoja približujeta. Če je Andska skupnost »podedovala« institucionalno strukturo, ki je bila preobsežna glede na obstoječe obveze, in jo obveze šele sedaj dohajajo, pa so države članice Mercosurja sprejele dejstvo, da je v regionalni shemi z daljnosežnimi cilji in pomembnimi stopnjami soodvisnosti po desetletju naraščajoče intraregionalne trgovine treba razmisliti o okrepitvi regionalnih institucionalnih sporazumov, predvsem v smislu koordinacije politik, spoštovanja dogovorov, reševanja sporov ter nadzora nad distribucijo koristi in varnosti (Iglesias 2001: 133-134). Približevanje poti obeh subregionalnih shem je še najbolj razvidno iz čedalje tesnejših odnosov in vedno večje stopnje sodelovanja med njima, s čimer se ukvarja naslednje poglavje.

5. POVEZOVANJE ANDSKE SKUPNOSTI IN MERCOSURJA – ENOTEN MODEL INTEGRACIJE

5.1. RAZVOJ SODELOVANJA MED SHEMAMA

Ideja o povezovanju obeh shem sega že v leto 1993, ko je Brazilija predlagala ustanovitev SAFTA (*South American Free Trade Area* – Južnoameriško prostotrgovinsko območje), ki bi v skupni trg povezala države Mercosurja, Andske skupnosti in Čile (Mattli 1999: 158; Soares de Lima 1996: 151). Razlogi za tak predlog so poleg očitnih ekonomskih (Mercosur je tretji največji trgovinski partner Andske skupnosti) imeli tudi politično motivacijo. Najprej je tu šlo za povsem notranje probleme takratne brazilske vlade, ki jih je poskušala reševati z uspešno zunanjo politiko.⁶⁸ Na drugi strani pa so na usmeritev Brazilije k južnoameriškem regionalizmu prispevali tudi zunanji dejavniki (Soares de Lima 1996: 151-152). SAFTA bi tako v prvi meri predvsem povečala pogajalsko moč Južne Amerike v kakršnihkoli prihodnjih pogajanjih z ZDA (Haggard 1997: 42). Pomenila bi tudi alternativo FTAA, če ta ne bi bil uspešen. Če pa bi bil FTAA uspešen in bi napredoval, bi vzpostavitev SAFTA izboljšala pogajalsko moč njenih članic v pogajanjih o pogojih pridružitve k tej hemisferni organizaciji. Vlogo v tem »strateškem odkritju« Južne Amerike s strani Brazilije pa je igralo tudi njeno prizadevanje za stalni sedež v Varnostnem svetu Združenih narodov. Nastanek enotne in uspešne regije bi namreč izpostavil Brazilijo kot regionalno velesilo (Soares de Lima 1996: 152).

Pri tem je treba dodati, da zблиževanje Južne Amerike ne pomeni ovire za krepitev sodelovanja z drugimi skupinami držav. To je v svojem govoru v Limi julija 1999 poudaril predsednik Brazilije, Cardoso: »Temeljna je integracija Južne Amerike. S tem ne želim reči

⁶⁸ Takratna vlada Itamara Franca se je spopadala z makroekonomsko nestabilnostjo, paralizo v izvršilnem odločanju in prenatrpanim dnevnim redom v kongresu. Tudi odnosi z ZDA so bili problematični, saj se vizija razvoja Francove vlade ni ujemala z neoliberalnimi principi, ki so si jih za Brazilijo zamislile ZDA (Soares de Lima 1996: 151-152).

'ne-integracija' s FTAA, 'ne-integracija' z Evropo, ampak realnost, ki je najbližja Braziliji, je realnost Južne Amerike.«⁶⁹

Zamisel Brazilije se je začela uresničevati 16. aprila 1998, ko so države članice Andske skupnosti in Mercosurja podpisale okvirni Sporazum o oblikovanju prostotrgovinskega sporazuma med obema blokoma. Pogajanja naj bi imela dve stopnji. Prvo stopnjo bi predstavljal sporazum o fiksnih carinskih olajšavah, drugo pa sam prostotrgovinski sporazum. Medtem ko je prva faza zaključena, pa je vzpostavitev prostotrgovinskega sporazuma še v teku, pri čemer so države izrazile namen, da se pogajanja zaključijo do konca leta 2001. Pogajanjem so posebno pozornost namenili tudi predsedniki držav članic obeh shem.⁷⁰

V tem smislu je pomemben predvsem južnoameriški vrh v Brasili v septembru 2000, kjer so predsedniki držav Južne Amerike sprejeli t.i. Komunique iz Brasilie, ki je pogajanjem dal nov politični zagon (Ocampo 2001: 141). V njem so se predsedniki držav članic Mercosurja in Andske skupnosti zavzeli za vzpostavitev prostotrgovinskega območja med njima najkasneje do januarja 2002 (31. člen Komuniqueja iz Brasilie). Poudarili so, da bo tako razširjeno ekonomsko območje izboljšalo pozicijo držav Južne Amerike v pogajanjih, katerih uspešen zaključek je velikega pomena za regijo, kot so na primer pogajanja za FTAA, pogajanja za tesnejše sodelovanje z EU ali pogajanja v okviru WTO (33. člen). V zvezi s tem so se zavzeli tudi za krepitev usklajevanja pogajalskih pozicij držav Južne Amerike (34. člen).

Generalni sekretar Andske skupnosti Alegrett (2000) pa je mesec dni pred vrhom poudaril, da se odnos med obema shemama ne sme ustaviti na trgovinskih vidikih, ampak se mora razširiti tudi na dialog in skupne odločitve na političnem področju. Tako so se zunanji ministri držav članic Mercosurja in Andske skupnosti ter zunanji minister Čila julija 2001 sestali v La Pazu, kjer so sprejeli Ministrsko deklaracijo iz La Paza o institucionalizaciji političnega dialoga med Andsko skupnostjo, Mercosujem in Čilom. V njej so se zavzeli za nadaljevanje procesa zблиževanja obeh integracijskih procesov in poudarili podobnost ciljev obeh shem ter dejavnosti, ki jih izvajata (1. in 2. člen). Da bi spodbudili proces zблиževanja obeh shem, pospešili razvoj dinamičnih odnosov med državami članicami in vzpostavili njihovo skupno zunanjo podobo so vzpostavili Mehanizem za dialog in politično sodelovanje med Andsko skupnostjo, Mercosujem in Čilom. Mehanizem sestavljajo zunanji ministri,

⁶⁹ »Brazilija in perspektive integracije v Južni Ameriki«, govor predsednika Brazilije dr. Fernanda Henriqueja Cardose na konferenci predsednika Brazilije, Lima, 22. julij 1999, <http://www.comunidadandina.org/prensa/discursos/cardoso22-07-99.htm> (4. december 2002).

⁷⁰ *Andean Community, CAN-MERCOSUR*, <http://www.comunidadandina.org/ingles/common/mercosur2.htm> (2. november 2002).

katerih predstavniki naj bi se sestajali vsakih šest mesecev. Na teh sestankih naj bi preverjali potek uresničevanja sprejetih dogovorov, pospeševali politično sodelovanje ter pripravljali dnevni red za srečanja ministrov (3. člen). Mehanizem naj bi pokrival področja političnega sodelovanja, ekonomske integracije, socialne in kulturne vidike, področje informacijske družbe, skupna zunanja stališča ter periodično izmenjavo informacij o poteku obeh subregionalnih integracijskih procesov (4.-15. člen). Pri tem je najpomembnejše prav področje političnega sodelovanja, v okviru katerega so ministri oblikovali Osnove za projekt oblikovanja južnoameriškega območja miru in sodelovanja (Aneks I Ministrske deklaracije iz La Paza). V aneksu so poudarili pomen miru, varnosti in sodelovanja za skupne projekte razvoja in regionalne integracije ter izpostavili, da napredek v integracijskih procesih in oblikovanje skupnih dejavnosti, pa tudi sodelovanje na področju obrambe in varnosti, prispevajo k vzpostavitvi vedno večjega zaupanja med njimi (preambula aneksa). Zato so se dogovorili, da bodo okrepili mehanizme za posvetovanje in sodelovanje na področju varnosti in obrambe ter sprejeli dodatne ukrepe za krepitev zaupanja, ki bodo s povečanjem transparentnosti omogočili utrditev območja miru (1. člen aneksa). Zavzeli so se tudi za popolno izvrševanje mednarodnih instrumentov v zvezi z razorožitvijo in neširjenjem jedrskega, kemičnega in biološkega orožja ter za dokončanje procesa oblikovanja območja prostega protipehotnih min v Južni Ameriki (2. in 3. člen). V zvezi z oblikovanjem južnoameriškega območja miru in sodelovanja pa so izpostavili tudi realne probleme regije, med drugim trgovino z mamili in z njo povezano trgovino z orožjem. Zato so se zavzeli za izpolnitev mehanizmov boja proti tem vrstam kriminala (6. člen). Če pa se vrnem k področjem delovanja Mehanizma za dialog in politično sodelovanje, je posebnega pomena tudi področje skupnih zunanjih stališč, v okviru katerega so se dogovorili, da je treba spodbuditi oblikovanje skupnih pozicij obeh subregionalnih shem v različnih multilateralnih političnih, ekonomskih in socialnih forumih, kjer so izpostavili predvsem FTAA in WTO (14. člen Ministrske deklaracije iz La Paza).

Kljub spodbudi, ki so ju procesu povezovanja obeh shem dali predsedniki v Braziliji, ter napredku na političnem področju, je prišlo do zastoja pogajanj za vzpostavitev prostotrgovinskega območja. Ta neuspeh je posledica tako notranjih razlik med državami Andske skupnosti kot tudi nezmožnosti Argentine in Brazilije, da bi se dogovorili o skupnem stališču. Razlike med državami Andske skupnosti so pripeljale do sprejetja dvojnih kriterijev v procesu pogajanj, kar je pomenilo, da je Andska skupnost, poleg tega, da se je pogajala kot celota, morala upoštevati tudi posebne potrebe vsake članice. Pri Mercosurju pa so težave izhajale iz dejstva, da je Brazilija v pogajanjih večjo pozornost namenjala liberalizaciji

trgovine z industrijskimi proizvodi (predvsem avtomobilske industrije) v veliko nezadovoljstvo Kolumbije in Venezuele, medtem ko je Argentina večji pomen pripisovala kmetijstvu in prehrabnim proizvodom, kar je ravno tako povzročilo nezadovoljstvo v Andski skupnosti, saj ta še vedno ohranja nekatere zaščitne politike za te sektorje (de la Balze 2000: 6).

Tako je v letu 2001 postalo jasno, da rok za vzpostavitev prostotrgovinskega območja do konca leta ne bo dosežen. Aprila naslednjega leta, ko je prvotno dogovorjeni rok že potekel, so zunanji ministri obeh subregionalnih shem na srečanju na Costa Rici poudarili pomen, ki ga pripisujejo oblikovanju prostotrgovinskega območja med Andsko skupnostjo in Mercosurjem. Svojim pogajalcem so naložili, naj pospešijo pogajanja.⁷¹ Julija istega leta so zunanji in gospodarski ministri Andske skupnosti in Mercosurja na drugem srečanju južnoameriških predsednikov v Guayaquilu znova poudarili potrebo po hitrejših pogajanjih med obema blokoma, dogovorili pa so se tudi za izboljšanje obstoječega mehanizma političnega dialoga na najvišji ravni, da bi s tem okrepili vezi sodelovanja med subregijama.⁷² Septembra 2002 so se v New Yorku gospodarski in zunanji ministri obeh shem znova sestali in pregledali dosežen napredek v pogajanjih ter sprejeli napotke za sklenitev pogajanj do konca leta.⁷³ Države članice Andske skupnosti in Mercosurja so tako 6. decembra 2002 v Brasilii podpisale Sporazum o ekonomski komplementarnosti, v katerem so postavile nov rok za vzpostavitev prostotrgovinskega območja med shemama, in sicer 31. december 2003 (1. člen sporazuma).

Zbliževanje med Andsko skupnostjo in Mercosurjem torej ne poteka brez težav. Povezovanje med njima bo zahtevalo veliko politične volje in prilagodljivosti na obeh straneh, da bi lahko razrešili najbolj pereče teme, ki so predvsem področje kmetijstva in avtomobilske industrije (Ocampo 2001: 144). Vendar pa je tako iz zgornjih izjav na skupnih srečanjih predstavnikov obeh subregionalnih shem kot tudi iz sprejetih dokumentov znotraj obeh shem mogoče razbrati, da je povezovanje med njima prav na vrhu seznama prioritet zunanje politike. Tako so andski predsedniki junija 2001 sprejeli listino iz Caraboba, kjer v 23. členu poudarjajo pomen, ki ga ima vzpostavitev prostora političnega sodelovanja in ekonomske integracije v Južni Ameriki kot sredstvo za krepitev regionalnega procesa

⁷¹ Skupni komunike srečanja zunanjih ministrov Andske skupnosti in Mercosurja, Costa Rica, 11. april 2002, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/com11-4-02.htm> (23. januar 2003).

⁷² Deklaracija ministrov za zunanje zadeve in gospodarstvo držav članic Andske skupnosti in Mercosurja, Guayaquil, 26. julij 2002, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/dec26a-7-02.htm> (23. januar 2003).

⁷³ Izjava za tisk o srečanju zunanjih in gospodarskih ministrov Andske skupnosti in Mercosurja, 15. september 2002, New York, <http://www.comunidadandina.org/ingles/press/np15-9-02.htm> (23. januar 2003).

integracije in njenega vpliva v hemisferi in na mednarodni ravni. V istem členu so se obvezali, da bodo storili vse, da bo prostotrgovinsko območje med Andsko skupnostjo in Mercosurjem vzpostavljeno do predvidenega roka. Tudi generalni sekretar Andske skupnosti, Sebastián Alegrrett, je že leto prej v intervjuju za bolivijski časnik Presencia⁷⁴ poudaril, da je »povezovanje Andske skupnosti in Mercosurja ključnega pomena za integracijo v Južni Ameriki.« Izpostavil je tudi dejstvo, da v povezavi z združevanjem Andske skupnosti, Mercosurja in Čila govorimo o trgu s 340 milijoni ljudi, kar povzroča nastanek novih pričakovanj v zvezi z integracijo, ki niso omejena na področje trgovine. V istem intervjuju pa je dodal še, da mora odnos med Andsko skupnostjo in Mercosurjem temeljiti na »hkratnem poglobljanju in krepitvi integracije znotraj posamezne skupine, njuni naraščajoči povezanosti in pospešenem razvoju v smeri novega skupnega cilja.« Tudi v Deklaraciji desetega Andskega sveta zunanjih ministrov o novi strateški usmeritvi subregionalnega procesa integracije iz marca 2003 so ministri poudarili prednost, ki jo ima vzpostavitev prostotrgovinskega sporazuma z Mercosurjem do sprejetega roka (decembra 2003) v Skupni zunanji politiki Andske skupnosti, zato so se zavzeli za okrepitev političnega dialoga med skupinama (člen B1).

Tudi izjave predsednikov držav članic Mercosurja izražajo podobno zavezanost k vzpostavitvi prostotrgovinskega sporazuma med subregionalnima shemama. V Skupni izjavi predsednikov držav članic Mercosurja na srečanju Sveta skupnega trga v Buenos Airesu 5. julija 2002 so poudarili pomen, ki ga pripisujejo pogajanjem med Mercosurjem in Andsko skupnostjo, in izpostavili potrebo po čimprejšnjem podpisu prostotrgovinskega sporazuma med njima (24. člen). V Skupni izjavi predsednikov držav članic Mercosurja na srečanju Sveta skupnega trga v Brasilii, 6. decembra 2002, pa so izpostavili pomembnost Sporazuma o ekonomski komplementarnosti, ki so ga države članice Andske skupnosti in Mercosurja podpisale istega dne in ki je z določitvijo novega roka potrdil skorajšnjo vzpostavitev prostotrgovinskega območja med subregionalnima shemama, kar predstavlja pomemben korak proti konsolidaciji proste trgovine v Južni Ameriki (20. člen).

5.2. ENOTEN MODEL INTEGRACIJE

⁷⁴ Intervju z ambasadorjem Sebastiánom Alegrrettom, generalnim sekretarjem Andske skupnosti, objavljen 1. oktobra 2000, v posebni prilogi na temo južnoameriške integracije v bolivijskem časniku Presencia, <http://www.comunidadandina.org/ingles/press/presencia10-00.htm> (6. oktober 2002).

Do leta 2005 naj bi 34 držav zahodne hemisfere vzpostavilo FTAA. Kot sem že omenila, to za obe južnoameriški subregionalni shemi predstavlja velik izziv, na katerega sta odgovorili predvsem s pospešitvijo in poglobitvijo procesa lastne integracije. Eno najbolj zapletenih vprašanj v zvezi z FTAA je ravno odnos med njim in obstoječimi shemami. »FTAA bo najbrž nekatere regionalne dogovore ukinil, hkrati pa bo prispeval k poglobitvi in širitvi drugih. Konkreten izid bo odvisen od ciljev in političnih obvez držav članic vsakega dogovora« (Devlin, Estevadeordal in Garay 1999: 17). Tako so se gospodarski ministri hemisfere dogovorili, da bodo po letu 2005 obstajale le tiste integracijske sheme, ki bodo imele globlje obveze kot FTAA, zato je potrebno, da države s političnimi in ekonomskimi cilji v okviru naprednih subregionalnih integracijskih shem okrepijo obveznosti skupnosti takoj, ko bo to politično izvedljivo (Devlin, Estevadeordal in Garay 1999: 18).

Če je izziv v obliki FTAA vzpodbudil proces poglobljanja odnosov znotraj obeh subregionalnih shem in povečal njuno enotnost in občutek skupnosti, je torej tudi zблиževanje in poglobljanje odnosov in dogovorov med obema shemama treba razumeti kot odgovor na izzive FTAA. Ustrezen odgovor na FTAA, ki s svojim obsegom, ki naj bi vključeval 34 držav, med njimi tudi ZDA, predstavlja velik izziv, je dolgoročno lahko le integracija celotne Južne Amerike, saj »širjenje južnoameriškega trga prinaša ekonomije obsega, kar pomeni večjo učinkovitost, ki bi hkrati zmanjšala stroške, ki bi najverjetneje sledili vstopu v prostotrgovinski sporazum z ZDA, Evropsko unijo ali obema« (Pereira 1999: 18-19).

Sposobnost obstanka v okviru hemisfernega prostotrgovinskega območja bo torej odvisna od zmožnosti krepitev obstoječih dogovorov (Ocampo 2001: 146). To seveda velja tako za subregionalne dogovore kot tudi za dogovore med subregionalnimi shemami. Andska skupnost in Mercosur sta vsaka zase že na pravi poti, vendar pa bi tudi SAFTA, če želi imeti pomembno vlogo, morala biti več kot FTAA. V nasprotnem primeru bi izgubila svojo privlačnost za južnoameriške države, saj bi jim zadostovala hemisferna integracija (Reinoso 2001). Vzpostavitev SAFTA, ki bi bila zgolj prostotrgovinsko območje Južne Amerike, torej nima smisla. Smisel dobi le, če bo postopno dobivala globlje cilje, in sicer takšne, kot jih imata obe subregionalni shemi vsaka posebej. SAFTA bi tako morala imeti cilje, ki gredo prek prostotrgovinskega območja v smeri višjih stopenj integracije, kar pa je odvisno predvsem od političnih odločitev, ki bodo sprejete (Reinoso 2001).

Vendar pa takih načrtov, vsaj konkretnih, zaenkrat še ni. Je pa v tem smislu zanimiva dvopomenskost imena Mercosur, ki pomeni Skupni trg juga. Peña (1999: 53) trdi, da to ime ni bilo izbrano naključno. Jug lahko namreč pomeni celotno Južno Ameriko ali pa predel južno

od reke Rio Grande. Ta dvoumnost pa po mnenju Peñe (1999: 53) ni bila le vprašanje semantike, saj v njej vidi predvsem namen, da se pošljejo jasni signali o viziji prihodnosti.

6. ZAKLJUČEK

V preteklosti se je proučevanje regionalizma in regionalne integracije osredotočalo na dogajanja v razvitem svetu. Tako so v teoretičnih razpravah o regionalizmu prevladoval predvsem teorije za razlago procesov, ki so se odvijali v Evropski skupnosti. Ko so se v 90-ih letih prejšnjega stoletja začele uveljavljati tudi regionalne sheme manj razvitih držav, so svoje mesto našle tudi v analizah proučevalcev regionalizma, s čimer je ta tematika seveda zelo pridobila na pomenu.

V drugem poglavju so predstavljene ugotovitve temeljnih teorij regionalne integracije, ki se nanašajo na regionalno sodelovanje manj razvitih držav med seboj ter regionalno sodelovanje med manj razvitimi in razvitimi državami, in sicer treh tradicionalnih teoretičnih pristopov mednarodnih odnosov, neorealizma, neoliberalnega institucionalizma in neomarksizma, novejših teorij, kot so teorija svetovnega sistema, neogramscijska teorija, globalizem in pristopi regionalnega vladanja, ter teorij, ki so nastale na podlagi proučevanja Evropske skupnosti, kot so funkcionalizem, neofunkcionalizem in liberalna teorija medvladnega sodelovanja. Te zadnje teorije, ki so nastale kot poskus razlage procesa regionalne integracije v Evropi, lahko predstavljajo zgolj delno razlago sodobnega regionalizma, katerega glavni akterji so države tretjega sveta, kljub temu pa so splošni zaključki teh teorij uporabni tudi za razumevanje procesov integracij v sodobni mednarodni skupnosti.

Vsaka od zgoraj omenjenih teorij izpostavlja en prevladujoč dejavnik, ki ključno vpliva na vzpostavitev neke regionalne sheme. Vendar pa v praksi vsaka regionalna shema nastane kot odgovor na več vzrokov. Nobena od teh teorij torej ne more v celoti razložiti regionalnega sodelovanja v določeni regiji. Lahko pa več teorij prispeva k razumevanju

vzrokov vzpostavitve in razvoja posamezne regionalne sheme. Hkrati se motivi in utemeljitve regionalnega sodelovanja spreminjajo skozi različna obdobja, v katerih se države srečujejo z različnimi okoliščinami, ki vplivajo na potrebo po integraciji. Tako lahko posamezen dejavnik vpliva na vzpostavitev regionalne sheme, povsem drug dejavnik pa kasneje vodi do poglobitve odnosov znotraj sheme ter določitve novih, bolj ambiciozних ciljev.

Tudi pri proučevanju regionalne integracije v Južni Ameriki, ki je predmet te naloge, se je izkazalo, da so različne teorije primerne za razlago različnih obdobj v procesu integracije znotraj Andske skupnosti in Mercosurja. Nastanek oz. oživitev ter razvoj obeh shem je mogoče razložiti s povezovanjem neoliberalnih in neorealističnih predpostavk. Čeprav gre za dva različna pristopa k regionalizmu, oba izhajata iz enake, racionalistične, metateoretične usmeritve, saj države razumeta kot racionalne akterje. Ta usmeritev je skladna z definicijo regionalizma, iz katere izhajam v tej nalogi, namreč da je regionalizem projekt, ki ga usmerjajo države in s katerim želijo zavestno urediti odnose v regiji ter tako iz nje narediti kohezivno enoto. Da bi dosegle koordinirano delovanje regije, države medsebojno sodelujejo na številnih področjih, od gospodarskega, političnega in vojaškega, do kulturnega, socialnega in znanstvenega. Čeprav regionalizem temelji na sodelovanju na gospodarskem področju, to ne temelji nujno na ekonomski logiki. Za Andsko skupnost in Mercosur je tako značilno, da nista nastala kot poskus reševanja problemov vedno večje soodvisnosti med državami, ampak obratno, kot odgovor na padajočo soodvisnost in gospodarsko sodelovanje med njimi. Nastanek oz. oživitev obeh shem tako ne sovпада z neofunkcionalističnimi predpostavkami, ki regionalno sodelovanje razlagajo kot logičen odgovor na probleme ekonomske soodvisnosti, saj je šlo za zavestno in politično odločitev držav, ki niso bile naravni trgovinski partnerji, da obrnejo trend upadanja gospodarskega sodelovanja. Pri tem so odločilno vlogo igrali predsedniki držav, ki so prek svoje angažiranosti v primeru Mercosurja spodbudili njegov nastanek, v primeru Andske skupnosti pa njeno oživitev. Tudi pri nadaljnjem razvoju procesa integracije so predsedniki v obeh shemah imeli pomembno vlogo, saj so na svojih rednih srečanjih sprejemali odločitve v zvezi s poglobljanjem integracije in širjenjem sodelovanja znotraj sheme na neekonomski področja. Te odločitve sicer pogosto niso bile uresničene v za to predvidenem roku, toda njihov pomen v smislu izražanja politične volje, politične usmeritve in vizije za prihodnost je neizpodbiten. Razlago za razvoj in poglobljanje obeh integracijskih shem Južne Amerike, kjer je glavno vlogo odigrala aktivnost in angažiranost predsednikov, ki so se iz političnih razlogov in prek političnih odločitev zavzemali za pospešitev integracijskih procesov, torej ponujajo neoliberalne predpostavke, ki

poudarjajo odločilno vlogo, ki jo imajo v procesu povezovanja neke regije ali subregije voditelji držav.

Tudi neorealistične predpostavke, ki pri nastanku integracijskih shem poudarjajo ključno vlogo zunanjih izzivov in geopolitične strukture regije, prispevajo k razumevanju nastanka in razvoja subregionalizma v Južni Ameriki. Na proces integracije v Andski skupnosti in Mercosurju so namreč vplivali tudi zunanji dejavniki. Na vzpostavitev Mercosurja in začetek novega obdobja v Andski skupnosti v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja je poleg novega kroga širitve in procesa poglobljanja v Evropski skupnosti vplival začetek pogajanj za oblikovanje prostotrgovinskega območja med Kanado, ZDA in Mehiko. Z vzpostavitvijo NAFTA, ki je Mehiko odmaknila od držav Latinske Amerike, so se zmanjšale možnosti teh držav za upiranje ameriški hegemoniji. Poleg tega je v latinskoameriških državah prevladovalo prepričanje, da se bo večina trgovinskih in naložbenih tokov sedaj preusmerila v Mehiko. Države so se bale marginalizacije v mednarodnem gospodarstvu in neenakopravnega položaja v odnosu do ZDA kot glavnega trgovinskega partnerja Latinske Amerike, od katerega je bila celotna regija odvisna. Rešitev za izboljšanje svojega položaja so videli v oblikovanju lastnih shem subregionalnega sodelovanja, ki bi prek enotnega delovanja in zavzemanja stališč ter vzpostavitve subregionalnega tržišča za njihove proizvode okrepile njihovo politično in gospodarsko moč. S tem namenom je konec 80-ih in v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja prišlo do oživitve Andske skupnosti ter leta 1991 do nastanka Mercosurja.

Na začetku je bil v obeh shemah opazen poudarek na ekonomskih temah, predvsem na konsolidaciji carinske unije. Vendar pa je po Pobudi Amerik, katere ideja je povezava celotne zahodne hemisfere v prostotrgovinsko območje, predvsem pa po začetku pogajanj za FTAA, ko je takšna možnost postala povsem realna, postalo jasno, da bo v okviru FTAA, kjer med državami ne bo več carinskih omejitev, obstoj carinskih unij postal nesmiseln. FTAA s svojim obsegom, ki ga sestavlja 34 držav, med katerimi so tudi ZDA, predstavlja za subregionalizem v Južni Ameriki izziv, na katerega je bilo treba odgovoriti s poglobitvijo integracijskega procesa. FTAA tako predstavlja tisti zunanji dejavnik, zaradi katerega sta obe shemi resneje zastavili cilj, da vsaka zase oblikuje skupni trg ter da razširita sodelovanje tudi na neekonomske teme, kot so zunanja politika, politično sodelovanje, varnost in socialne zadeve. V luči FTAA, kjer ne bo več trgovinskih ovir med državami članicami in bodo obstajale le integracijske sheme z globalnimi cilji, bosta obe južnoameriški subregionalni shemi obdržali svoj pomen le, če se bosta razvijali v smeri naprednejših stopenj integracije, torej v smeri skupnega trga.

Če pogledamo zgoraj omenjena zunanja dejavnika, ki sta odločilno vplivala na začetek in poglobitev odnosov znotraj Mercosurja in Andske skupnosti – nastanek NAFTA in načrti za oblikovanje FTAA, vidimo, da sta oba v povezavi z ZDA. ZDA so jedro, okoli katerega se je oblikovala NAFTA in okoli katerega se bo oblikoval FTAA. S svojo prevladujočo vlogo v obeh sporazumih in v regiji so torej ZDA tisti izziv, na katerega so države Južne Amerike odgovorile s subregionalnim povezovanjem. Oživitev Andske skupnosti je tako odgovor na obstoj regionalnega hegemonov v obliki ZDA. Te so s svojim dominantnim položajem v regiji ter z oblikovanjem NAFTA, s čimer so nakazale, kam bo v prihodnosti usmerjen njihov interes, v andski subregiji povzročile subregionalno povezovanje, s katerim so države želele izboljšati svoj položaj v odnosu do ameriške hegemonije. Andske države so se torej zavzele za oživitev svoje sheme z namenom, da se bodo kot skupnost zoperstavile prevladujočemu položaju ZDA. Tudi Mercosur je deloma nastal kot odgovor na moč in vpliv ZDA ter na njihovo politiko, ki je dobila jasno obliko v NAFTA. Pri njegovi vzpostavitvi pa je pomembno vlogo igral tudi subregionalni hegemon, in sicer Brazilija. Mercosur je namreč nastal na podlagi aktivne vloge in sodelovanja Brazilije, katere položaj je v odnosu do ZDA oslabil, zato je želela prek subregionalnega povezovanja, v katerem bi imela vodilno vlogo, okrepiti svojo moč in vpliv. Mercosur je tako razumela predvsem kot sredstvo za doseganje lastnih zunanjepolitičnih ciljev, kot sta vzpostavitev protiuteži ZDA in prevzemanje prevladujočega položaja v Južni Ameriki.

ZDA so s svojo idejo o vzpostavitvi FTAA po eni strani, kot sem že omenila, vplivale na poglobitev odnosov znotraj obeh shem. Po drugi strani pa je izziv v obliki FTAA, ki naj bi bil vzpostavljen do konca leta 2005, v državah Južne Amerike oblikoval prepričanje, da zgolj notranja konsolidacija Andske skupnosti in Mercosurja ni dovolj. Ustrezen odgovor na FTAA je na dolgi rok lahko le povezovanje celotne Južne Amerike v enotno subregijo. To bi povečalo tako gospodarsko moč držav kot tudi njihov politični pomen, v zahodni hemisferi pa bi nastala entiteta, ki bi lahko v odnose z ZDA vstopala na bolj enakopravni ravni. Regionalizem torej v zunanji in ekonomski politiki držav Južne Amerike igra veliko vlogo, saj na njegovi osnovi definirajo odnose z najmočnejšo državo v hemisferi na bolj enakopraven način, z enotnim delovanjem in zavzemanjem skupnih stališč do ameriške predstave o prihodnji ureditvi zahodne hemisfere, ki jo predstavlja FTAA, pa krepijo svoj pogajalski položaj in moč.

Po uradnem začetku pogajanj za vzpostavitev FTAA leta 1998 je torej opaziti vedno večjo pripravljenost na strani članic Andske skupnosti in Mercosurja za poglobitev notranjih in medsebojnih odnosov. To je razvidno iz številnih sprejetih dokumentov, v katerih voditelji

držav članic poudarjajo, da sta napredovanje v smeri višjih stopenj integracije ter povezovanje celotne Južne Amerike v enotno subregijo z lastnimi stališči in prepoznavnim vplivom, ki lahko v odnosu do ZDA vodi samostojno politiko, dva najpomembnejša in prioriteta cilja v njihovi politiki. Pri tem je treba dodati, da vzpostavitev prostotrgovinskega območja v Južni Ameriki v luči prihodnjega FTAA nima smisla, saj bo po letu 2005 postal njegov del. Če bo celotna zahodna hemisfera povezana v prostotrgovinsko območje, ki ukinja trgovinske ovire med vsemi članicami, potem je prostotrgovinsko območje, ki bi ga oblikovale le nekatere izmed teh članic, brez pomena. Brez pomena bodo zaradi ukinitve carin med državami v okviru FTAA celo carinske unije. Zato bo tudi Južna Amerika kot celota, podobno kot obe njeni subregionalni shemi, morala definirati cilje, ki bodo naprednejši od ciljev FTAA, če bo želela nadaljevati s procesom povezovanja. Menim, da za povezovanje med Andsko skupnostjo in Mercosurjem, ki predstavlja osnovo za integracijo Južne Amerike, velja podobno kot za začetke obeh shem, in sicer, da so politični motivi in cilji tisti, ki vodijo države pri teh načrtih. Ne gre le za vzpostavitev samega prostotrgovinskega območja, ampak tudi za sporočanje drugim državam, da je njihov dolgoročni cilj povezovanje Južne Amerike na vseh, tudi na neekonomskih področjih, ter vzpostavitev enotne Južne Amerike, ki bo postala pomemben akter ne le v zahodni hemisferi, ampak tudi v mednarodnem okolju. Povezovanje med shemama se tako na področju političnega dialoga med njima in zavzemanja skupnih stališč v odnosu do tretjih držav in mednarodnih organizacij že pogloblja, vendar pa mora za skupnim političnim delovanjem stati tudi napredek v ekonomskem povezovanju. Voditelji držav članic bi tako morali vsaj do leta 2005, ko naj bi bil vzpostavljen FTAA, tudi na ekonomskem področju definirati bolj ambiciozne cilje.

Ali se bodo voditelji južnoameriških držav v obdobju do leta 2005 odločili za tak korak, je najprej odvisno od tega, ali se bodo države držale sprejete odločitve, ki predvideva vzpostavitev prostotrgovinskega območja do konca leta 2003. V preteklosti namreč že večkrat niso upoštevali sprejetih rokov. Prihodnji razvoj v zvezi s povezovanjem obeh shem pa je odvisen tudi od napredka v notranjem integracijskem procesu Andske skupnosti in Mercosurja. V zvezi s konsolidacijo obeh shem sem v četrtem poglavju omenjala številne probleme, ki segajo od ekonomskih do institucionalnih. Po mojem mnenju morata shemi najprej rešiti svoje notranje težave in doseči zastavljene cilje. Šele ko se bosta obe shemi v svojem razvoju približali cilju skupnega trga, bo realno pričakovati tudi bolj ambiciozne poteze v ekonomskem povezovanju med njima. Zaenkrat pa takih načrtov, ki bi od povezovanja med Mercosurjem in Andsko skupnostjo pričakovali več kot prostotrgovinski sporazum, še ni. Zato tudi v uvodu zastavljene hipoteze ni mogoče v celoti potrditi. Iz

prizadevanj za poglobitev integracije znotraj obeh južnoameriških subregionalnih shem je sicer razvidno, da regionalizem v zunanji in ekonomski politiki držav Južne Amerike igra pomembno vlogo. Vendar pa države članice obeh shem v zvezi s sodelovanjem med njima še ne predvidevajo take poglobitve odnosov, ki bi lahko vodila v postopno oblikovanje širšega in enotnega modela integracije v Južni Ameriki. Pri tem ne smemo pozabiti Brazilije, ki je že od samega začetka Mercosur razumela kot instrument za prevzemanje vodilne vloge v Južni Ameriki. Tudi vzpostavitev SAFTA je bila njena ideja, saj je takoj za konsolidacijo Mercosurja glavni cilj brazilske politike povezovanje z drugimi južnoameriški sosedami. Zaradi dejstva, da projektu enotne Južne Amerike takšen pomen pripisuje največja in najmočnejša država v subregiji, so možnosti za njegov napredek večje. Brazilija bi kot država, kjer je nastala ideja o povezovanju Južne Amerike in ki bi imela vodilno vlogo v uspešnem razvoju te ideje, okrepila svojo moč v odnosu do ZDA, hkrati pa bi tudi v mednarodnem okolju povečala svoj ugled. Zaradi angažiranosti in interesa Brazilije se torej povečujejo možnosti, da bi dolgoročno v Južni Ameriki nastal enoten model integracije, ki bi združeval skupna trga Andske skupnosti in Mercosurja.

Razvoja v smeri oblikovanja skupnega trga Južne Amerike kljub pomenu, ki ga takšni prihodnosti pripisujejo Brazilija in druge države subregije, torej ni pričakovati kmalu. Obe shemi morata najprej doseči zastavljene cilje notranjega procesa integracije. Šele nato se bodo lahko začeli resnejši procesi povezovanja obeh shem v enotni model integracije. Vsekakor pa bi morale države do leta 2005, ko naj bi oblikovali FTAA, sprejeti vsaj deklarativne izjave o takšnem cilju. Če morajo države Južne Amerike v pogajanjih za FTAA zavzemati skupna stališča, da povečajo svoj vpliv in izboljšajo svoj pogajalski položaj, bodo tudi po vzpostavitvi FTAA kot subregija znotraj obsežnega prostotrgovinskega sporazuma svoj položaj in moč lahko utrdile le prek naprednega integracijskega modela.

SEZNAM VIROV

Alegrett, Sebastián (2000) »Time for South America«, <http://www.comunidadandina.org/ingles/press/alegrett1-9-00.htm> (6. oktober 2002).

Andean Community General Secretariat (2001) »Andean Community: Development and Prospects«, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/can6-01.htm> (2. november 2002).

Andean Community General Secretariat (2002a) »Key Andean Community Indicators«. V Andean Community Statistic Documents (January 2002), <http://www.comunidadandina.org/ingles/stadis/indicatorsCAN.htm> (2. februar 2003).

Andean Community General Secretariat (2002b) »Principal Andean Community integration and development indicators«. V Andean Community Statistics Documents (November 2002), <http://www.comunidadandina.org/ingles/stadis/ind70-2001.htm> (2. februar 2003).

Baptista, Luiz Olavo (1998) »Mercosur, its institutions and juridical structure«, http://www.sice.oas.org/geograph/south/mstit2_e.pdf (31. marec 2003).

Bartholomew, Ann (2001) MERCOSUR and the Rest of the World. V Victor Bulmer-Thomas (ur.) *Regional Integration in Latin America and the Caribbean: The Political Economy of Open Regionalism*, 237-259. London: Institute of Latin American Studies.

Bennett, A. LeRoy (1995) *International Organizations: Principles and Issues*. New Jersey: Prentice Hall.

Bernal, Richard L. (1994) CARICOM: Externally Vulnerable Regional Economic Integration. V Roberto Bouzas in Jaime Ros (ur.) *Economic Integration in the Western Hemisphere*, 171-202. Notre Dame in London: University of Notre Dame Press.

Bernieri, Jorge Castro (2002a) »Santa Cruz 2002: New Possibilities ahead for the Andean Community«, <http://www.comunidadandina.org/ingles/press/sc24-1-02.htm> (6. oktober 2002).

Bernieri, Jorge Castro (2002b) »The Andean Court goes South«, http://www.comunidadandina.org/ingles/treaties/trea/court_htm (23. september 2002).

Bianchi, Andrés (2003) »The Chile-United States Free Trade Agreement: Tasks Ahead«. 2003 Global Business Dialogue, Washington D. C., <http://www.gbdinc.org/pdfs/C41BIANCHISPEECH.pdf> (25. maj 2003).

Blanco, Herminio M. in Zabludovsky, Jaime K. (2003) »Free Trade Area of the Americas: The Scope of the Negotiations«. V INTAL-ITD-STA Working Papers, SITI-01, http://www.iadb.org/intal/ingles/publicaciones/Blanco-Zabludovsky_WP_SITI-01.pdf (18. junij 2003).

Bouzas, Roberto in Soltz, Hernán (2001) Institutions and Regional Integration: The Case of MERCOSUR. V Victor Bulmer-Thomas (ur.) *Regional Integration in Latin America and the Caribbean: The Political Economy of Open Regionalism*, 95-118. London: Institute of Latin American Studies.

Bučar, Bojko (1993) *Mednarodni regionalizem-mednarodno večstransko sodelovanje evropskih regij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Cox, Robert W. (1987) *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History*. New York: Columbia University Press.

de la Balze, Felipe (2000) »Mercosur at the Crossroads: Agenda for the Year 2000«. V Americas' Insights December 2000, An Electronic Publication of the Institute of the Americas, <http://www.iamericas.org/pdfs/InsightsArticles/delabalze.pdf> (7. november 2002).

Devlin, Robert in Estevadeordal, Antoni (2001) »What's New in the New Regionalism in the Americas?«. V INTAL-ITD-STA Working Papers, No. 6, <http://www.sice.oas.org/geograph/westernh/dev-est.pdf> (23. september 2002).

Devlin, Robert, Estevadeordal, Antoni in Garay, Luis Jorge (1999) »The FTAA: Some Longer Term Issues«. V INTAL-ITD Occasional Papers, No. 5, <http://www.iadb.org/intal/publicaciones/Devlin-Estevadeordal-Garay.pdf> (25. april 2003).

Devlin, Robert in Ffrench-Davis, Ricardo (1998) »Towards an Evaluation of Regional Integration in Latin America in the 1990s«. V INTAL-ITD Working Papers, No. 2, <http://www.iadb.org/intal/publicaciones/devlin.pdf> (7. januar 2003).

Duran, Roberto (1996) Democracy and Regional Multilateralism in Chile. V Gordon Mace in Jean-Philippe Thérien (ur.) *Foreign Policy and Regionalism in the Americas*, 181-198. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Fritsch, Winston in Tombini, Alexandre A. (1994) THE MERCOSUL: An Overview. V Roberto Bouzas in Jaime Ros (ur.) *Economic Integration in the Western Hemisphere*, 81-99. Notre Dame in London: University of Notre Dane Press.

Garnelo, Vicente (1998) »Evolución institucional y jurídica del MERCOSUR«. V BID-INTAL Documentos de Divulgación, No. 3, <http://www.iadb.org/intal/publicaciones/garnelo.pdf> (6. oktober 2002).

Gaviria, César (1995) »Economic Integration in the Hemisphere«. V New Vision of the OAS, Working Document, presented by Dr. César Gavirira, Secretary General of the OAS, to the Permanent Council (April, 1995), <http://www.oas.org/EN/PINFO/nv5e.htm> (12. maj 2003).

Gilpin, Robert (1987) *The Political Economy of International Relations*. Princeton: Princeton University Press.

Grieco, Joseph M. (1997) Sources of Variation in Regional Institutionalization. V Edward D. Mansfield in Helen V. Milner (ur.) *The Political Economy of Regionalism*, 164-186. New York: Columbia University Press.

Grugel, Jean (1996) Latin America and the Remaking of the Americas. V Andrew Gamble in Anthony Payne (ur.) *Regionalism and World Order*, 131-167. Houndmills itn.: Macmillan Press LTD.

Grugel, Jean (1999) The Chilean state and new regionalism: strategic alliances and pragmatic integration. V Jean Grugel in Wil Hout (ur.) *Regionalism Across the North-South Divide: State strategies and globalization*, 62-78. London in New York: Routledge.

Grugel, Jean in Hout, Wil (1999) Regions, regionalism and the South. V Jean Grugel in Wil Hout (ur.) *Regionalism Across the North-South Divide: State strategies and globalization*, 3-13. London in New York: Routledge.

Grugel, Jean in Medeiros, Marcelo de Almeida (1999) Brazil and MERCOSUR. V Jean Grugel in Wil Hout (ur.) *Regionalism Across the North-South Divide: State strategies and globalization*, 46-61. London in New York: Routledge.

Haggard, Stephan (1997) Regionalism in Asia and the Americas. V Edward D. Mansfield in Helen V. Milner (ur.) *The Political Economy of Regionalism*, 20-49. New York: Columbia University Press.

Hettne, Björn (1999) Globalization and the New Regionalism: The Second Great Transformation. V Björn Hettne, András Inotai in Osvaldo Sunkel (ur.) *Globalism and the New Regionalism*, 1-24. Houndmills: Macmillan Press, New York: St. Martin's Press.

Hirst, Monica (1999) Mercosur's Complex Political Agenda. V Riordan Roett (ur.) *MERCOSUR: Regional Integration, World Markets*, 35-48. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Hirst, Paul in Thompson, Grahame (1999) *Globalization in Question*. Second Edition. Polity Press.

Hout, Wil (1999) Theories of international relations and the new regionalism. V Jean Grugel in Wil Hout (ur.) *Regionalism Across the North-South Divide: State strategies and globalization*, 14-28. London in New York: Routledge.

Hufty, Marc (1996) Argentina: The Great Opening Up. V Gordon Mace in Jean-Philippe Thérien (ur.) *Foreign Policy and Regionalism in the Americas*, 159-179. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Hurrell, Andrew (1995a) Regionalism in Theoretical Perspective. V Louise Fawcett in Andrew Hurrell (ur.) *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*, 37-73. Oxford: Oxford University Press.

Hurrell, Andrew (1995b) Regionalism in the Americas. V Louise Fawcett in Andrew Hurrell (ur.) *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*, 250-282. Oxford: Oxford University Press.

Hurrell, Andrew (2001) The Politics of Regional Integration in MERCOSUR. V Victor Bulmer-Thomas (ur.) *Regional Integration in Latin America and the Caribbean: The Political Economy of Open Regionalism*, 194-211. London: Institute of Latin American Studies.

Iglesias, Enrique V. (2001) »Twelve Lessons from Five Decades of Regional Integration in Latin America and the Caribbean«. V INTAL Integration & Trade Journal No. 13 (January-April, 2001), 127-137, <http://www.iadb.org/intal/ingles/publicaciones/revistas/Nº13/Iglesias.pdf> (7. januar 2003).

Inter-American Development Bank (2001) »MERCOSUR Report No. 7«, http://www.iadb.org/intal/ingles/publicaciones/inf_subreg/MERCOSUR_Report_7.PDF (6. oktober 2002).

Inter-American Development Bank (2002a) »Andean Report No. 1«, http://www.iadb.org/intal/ingles/publicaciones/inf_subreg/Andean_Report_1.pdf (6. oktober 2002).

Inter-American Development Bank (2002b) »Beyond Borders: The New Regionalism in Latin America«, http://www.iadb.org/res/publications/pubfiles/pubB_2002E_1486.pdf (21. november 2002).

Inter-American Development Bank (2002c) »CARICOM Report No. 1«, http://www.iadb.org/intal/ingles/publicaciones/inf_suubreg/CARICOM_Report_1.pdf (22. junij 2003).

Inter-American Development Bank (2002d) »Periodic Note on Integration and Trade in the Americas: A Preliminary Estimate of 2002 Trade«, http://www.iadb.org/int/english/periodic_notes/np1202eng.pdf (4. april 2003).

Kacowicz, Arie M. (1998) »Regionalization, Globalization and Nationalism: Convergent, Divergent or Overlapping?«, <http://www.nd.edu/~kellogg/WPS/262.pdf> (19. september 2002).

Keohane, Robert O. (1984) *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press.

Keat, Stephen K. (2002) »A Free Trade Area of the Americas: Implications of Success or Failure for the Members of the OAS«. V The Dante B. Fascell North South Center Working Paper Series, No. 7, http://www.miami.edu/nsc/publications/pubs_WP_pdf/WP7.pdf (19. september 2002).

Krasner, Stephen D. (1985) *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*. Berkeley, Los Angeles in London: University of California Press.

Lamy, Pascal (2002) »We have reached agreement at political level on a very ambitious Association Agreement between the EU and Chile«, <http://www.sice,oas.org/geograph/south/lamy.asp> (16. april 2003).

Lanjouw, G. J. (1995) *International Trade Institutions*. New York: Longman Publishing.

Lizano, Eduardo (2001) »Regional Integration and International Integration«. V INTAL Integration & Trade Journal No. 14 (May-August, 2001), 109-119, <http://www.iadb.org/intal/ingles/publicaciones/revistas/Nº14/Lizano.pdf> (7. januar 2003).

Lustig, Nora (1994) NAFTA: Potential Impact on Mexico's Economy and Beyond. V Roberto Bouzas in Jaime Ros (ur.) *Economic Integration in the Western Hemisphere*, 46-80. Notre Dame in London: University of Notre Dame Press.

Mace, Gordon in Thérien, Jean-Philippe (1996) Introduction: Foreign Policy and Regionalism in the Americas. V Gordon Mace in Jean-Philippe Thérien (ur.) *Foreign Policy and Regionalism in the Americas*, 1-17. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Mackay, Donald R. (2002) »Challenges Confronting the Free Trade Area of the Americas«. V FOCAL Policy Papers, June, <http://www.sice.oas.org/geograph/westernh/mackay.pdf> (6. december 2002).

Malamud, Andrés (2000) »Mercosur: From 'Delegative Democracies' to 'Delegative Integration'?« The 2000 meeting of the Latin American Studies Association, Hyatt Regency Miami, <http://136.142.158.105/2000PDF/Malamud.PDF> (19. september 2002).

Malamud, Andrés (2001) »Spillover in European and South American Integration. An Assessment«. The 2001 meeting of the Latin American Studies Association, Washington D. C., <http://136.142.158.105/2001Papers/MalamudAndres.pdf> (19. september 2002).

Mansfield, Edward D. in Milner, Helen V. (1997) The Political Economy of Regionalism: An Overview. V Edward D. Mansfield in Helen V. Milner (ur.) *The Political Economy of Regionalism*, 1-19. New York: Columbia University Press.

Mattli, Walter (1999) *The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mendoza, Miguel Rodríguez (1998) »The Andean Community in Motion: A Progress Report«. II Anual Conference Trade and Investment in the Americas, Washington D. C., http://www.sice.oas.org/geograph/south/MRod_e1.asp (23. september 2002).

Mistry, Percy S. (1999) The New Regionalism: Impediment or Spur to Future Multilateralism?. V Björn Hettne, András Inotai in Osvaldo Sunkel (ur.) *Globalism and the New Regionalism*, 116-154. Houndmills: Macmillan Press, New York: St. Martin's Press.

Mols, Manfred (2001) Brüchige Identitäten in Lateinamerika. *Internationale Politik*, let. 2001, št. 9, 23-30.

Moravcsik, Andrew (1998) *The Choice for Europe: Social Purpose & State Power from Messina to Maastricht*. New York: Cornell University Press.

Mrak, Mojmir (2002) *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV založba.

Muñoz, Heraldo in Vaky, L. Viron (1993) *The Future of the Organization of American States*. New York: The Twentieth Century Fund Press.

Naisbitt, John (1994) *Global Paradox: The Bigger the World Economy, teh More Powerful Its Smallest Players*. London: Nicholas Brealey Publishing.

Nicholls, Shelton, Samuel, Garnett, Colthrust, Philip in Boodoo, Earl (2001) Open Regionalism and Institutional Developments among the Smaller Integration Schemes of Caricom, the Andean Community and the Central America Common Market. V Victor Bulmer-Thomas (ur.) *Regional Integration in Latin America and the Caribbean: The Political Economy of Open Regionalism*, 141-164. London: Institute of Latin American Studies.

Ocampo, José Antonio (2001) »Past, Present and Future of Regional Integration«. V INTAL Integration & Trade Journal No. 13 (January-April), 139-150, <http://www.iadb.org/intal/ingles/publicaciones/revistas/Nº13/Ocampo.pdf> (7. januar 2003).

Ocampo, José Antonio in Esguerra, Pilar (1994) The Andean Group and Latin American Integration. V Roberto Bouzas in Jaime Ros (ur.) *Economic Integration in the Western Hemisphere*, 122-145. Notre Dame in London: University of Notre Dame Press.

Ohmae, Kenichi (1995) *End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*. Harper Collins Publishers.

O'Keefe, Thomas Andrew (2002) »Dispute resolution in Mercosur«. *Journal of World Investment*, Volume 3 (June), 507-520, <http://www.sice.oas.org/geograph/south/okifdis.doc>, (7. januar 2003).

O'Keefe, Thomas Andrew (2003) »A Resurgent Mercosur: Confronting Economic Crises and Negotiating Trade Agreements«. *North-South Agenda Papers*, No. 60, <http://www.sice.oas.org/geograph/south/thomas.pdf>, (11. marec 2003).

Padoan, Pier Carlo (1997) *Regional Agreements as Clubs: The European Case*. V Edward D. Mansfield in Helen V. Milner (ur.) *The Political Economy of Regionalism*, 108-133. New York: Columbia University Press.

Peña, Félix (1999) *Broadening and Deepening: Striking the Right Balance*. V Riordan Roett (ur.) *MERCOSUR: Regional Integration, World Markets*, 49-61. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Pereira, Lia Valls (1999) *Toward the Common Market of the South: Mercosur's Origins, Evolution, and Challenges*. V Riordan Roett (ur.) *MERCOSUR: Regional Integration, World Markets*, 7-23. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Reinoso, Alan Fairlie (2001) »Peru's open regionalism and the Andean Community«, <http://www.comunidadandina.org/ingles/press/alan-23-1-01.htm> (6. oktober 2002).

Rodríguez, Ennio (1994) *Central America: Common Market, Trade Liberalization, and Trade Agreements*. V Roberto Bouzas in Jaime Ros (ur.) *Economic Integration in the Western Hemisphere*, 146-170. Notre Dame in London: University of Notre Dame Press.

Roett, Riordan (1999) *U.S. Policy Toward Mercosur: From Miami to Santiago*. V Riordan Roett (ur.) *MERCOSUR: Regional Integration, World Markets*, 111-124. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Roett, Riordan (2001) *US Policy towards Western Hemisphere Integration*. V Victor Bulmer-Thomas (ur.) *Regional Integration in Latin America and the Caribbean: The Political Economy of Open Regionalism*, 212-233. London: Institute of Latin American Studies.

Rosamond, Ben (2000) *Theories of European Integration*. New York: St. Martin's Press.

Rosell, Mónica (1998) »Institutional framework and juridical security in the Andean Community«, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/Canada.htm> (23. september 2002).

Roter, Petra (1999) Od režimske teorije do teorij mednarodnih režimov: razvoj preučevanja mednarodnih režimov. *Časopis za kritiko znanosti*, let. XXVII, št. 197, 33-59.

Salazar-Xirinachs, José M. (2002) »Proliferation of Sub-Regional Trade Agreements in the Americas: An Assessment of Key Analytical and Policy Issues«. V OAS Trade Unit Studies, No. 14, <http://www.sice.aos.org/tunit/studies/TU14onlineversion.doc> (12. maj 2003).

Salvatore, Dominick (1999) *International Economics*. Sixth Edition. New Jersey: Prentice Hall.

Secretaria Permanente del SELA (2002) »La integración latinoamericana y caribeña ante los nuevos desafíos de la actual situación internacional«, <http://www.lanic.utexas.edu/~sela/AA2K2/ESP/consejo/spclxxviidi1/spcclxxviidi1-1.htm#1> (26. november 2002).

Serbin, Andres (1996) Venezuela, *el Gran Viraje*, and Regionalism in the Caribbean Basin. V Gordon Mace in Jean-Philippe Thérien (ur.) *Foreign Policy and Regionalism in the Americas*, 87-101. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Soares de Lima, Maria Regina (1996) Brazil's response to the »New Regionalism«. V Gordon Mace in Jean-Philippe Thérien (ur.) *Foreign Policy and Regionalism in the Americas*, 137-158. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

St John, Ronald Bruce (1996) Peru: Atypical External Behavior. V Gordon Mace in Jean-Philippe Thérien (ur.) *Foreign Policy and Regionalism in the Americas*, 121-136. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Stoetzer, Carlos O. (1965) *The Organization of American States: An Introduction*. New York, Washington in London: Frederick A. Praeger Publishers.

Thomas, Ann van Wynen in Thomas, A.J. JR. (1963) *The Organization of American States*. Dallas: Southern Methodist University Press.

Tokatlian, Juan Gabriel in Tickner, Arlene B. (1996) Colombia's Assertive Regionalism in Latin America. V Gordon Mace in Jean-Philippe Thérien (ur.) *Foreign Policy and Regionalism in the Americas*, 103-120. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Vazquez, Mariana (2001) »La Comisión Parlamentaria Conjunta del Mercosur: Reflexiones sobre su trayectoria político-institucional«. The 2001 meeting of the Latin American Studies Association, Washington D.C., <http://136.142.158.105/Lasa2001/VazquezMariana.pdf> (27. november 2002).

Veiga, Pedro da Motta (1999) Brazil in Mercosur: Reciprocal Influence. V Riordan Roett (ur.) *MERCOSUR: Regional Integration, World Markets*, 25-34. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

Wallerstein, Immanuel (1974) *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York, San Francisco in London: Academic Press.

Waltz, Kenneth N. (1979) *Theory of International Politics*. Massachusetts itn.: Addison-Wesley Publishing Company.

Wyatt-Walter, Andrew (1995) Regionalism, Globalization, and World Economic Order. V Louise Fawcett in Andrew Hurrell (ur.) *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*, 74-89. Oxford: Oxford University Press.

DOKUMENTI

Andski svet zunanjih ministrov, odločitev št. 458, 1999, <http://www.comunidadandina.org/ingles/treaties/dec/D458e.htm> (2. november 2002).

Andski svet zunanjih ministrov, odločitev št. 504, 2001, <http://www.comunidadandina.org/ingles/treaties/dec/D504e.htm> (25. marec 2003).

Aneks I k Deklaraciji iz La Paza, 2001, http://www.comunidadandina.org/ingles/document/lapaz_anex1.htm (16. oktober 2002).

Deklaracija desetega Andskega sveta zunanjih ministrov o novi strateški usmeritvi subregionalnega procesa integracije, 2003, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/dec11-3-03.htm> (26. marec 2003).

Deklaracija iz Guayaquila, 2002, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/dec26-7-02.htm> (23. september 2002).

Deklaracija iz Santa Cruza, 2002, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/santacruz.htm> (16. oktober 2002).

Dodatni protokol k pogodbi o ustanovitvi Andskega parlamenta o neposrednih in univerzalnih volitvah njegovih predstavnikov, 1997, http://www.comunidadandina.org/ingles/treaties/trea/ande_trie5.htm (23. september 2002).

Komunike iz Brasílie, 2000, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/brasilvia.htm> (2. februar 2003).

Listina iz Caraboba, 2001, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/valencia24-6-01.htm> (23. september 2002).

Listina iz Lime, 2000, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/act10-6-00.htm> (25. marec 2003).

MERCOSUR/CMC/DEC.Nº1/02, <http://www.mercosur.org.uy/espanol/snor/normativa/decisiones/2002/0201.htm> (25. marec 2003).

MERCOSUR/CMC/DEC.Nº16/02, <http://www.mercosur.org.uy/espanol/snor/normativa/decisiones/2002/0216.htm> (25. marec 2003).

MERCOSUR/CMC/DEC.N°20/02, http://www.mercosur.org.uy/espanol/snor/normativa/decisiones/2002/Dec_020_002_Perfec_Sist_Incorp_Norm_Acta%202_02.htm (25. marec 2003).

MERCOSUR/CMC/DEC.N°30/02, http://www.mercosur.org.uy/espanol/snor/normativa/decisiones/2002/Dec_030_002_Transf_SAM_a_Secretaria_Tecnica_Acta%202_02.htm (25. marec 2003).

Ministrska deklaracija iz La Paza o institucionalizaciji političnega dialoga med Andsko skupnostjo, Mercosurjem in Čilom, 2001, <http://www.comunidadandina.org/ingles/document/lapaz17-7-01.htm> (16. oktober 2002).

Obveza iz Lime oz. Andska listina za mir in varnost, 2002, http://www.comunidadandina.org/ingles/documents/compromiso_lima.htm (23. september 2002).

Pogodba iz Asuncióna, 1991, <http://www.itcilo.it/english/actrav/telearn/global/ilo/blokite/meroa.htm> (22. september 2002).

Pogodba iz Montevidea, 1980, http://www.sice.oas.org/trade/Montev_tr/Montev1e.asp (23. september 2002).

Protokol iz Brasílie za reševanje sporov, 1991, <http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/decisions/ANO191e.asp> (5. oktober 2002).

Protokol iz Olivosa, 2002, http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/olivoss/acta_501s.asp (5. oktober 2002).

Protokol iz Ouro Preta, 1994, http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/ourop/ourop_e.asp (23. september 2002).

Protokol iz Sucra, 1997, <http://www.comunidadandina.org/ingles/treaties/trea/andetrie4.htm> (2. februar 2003).

Protokol iz Ushuaie, 1998, <http://www.mercosur-comisec.gub.uy/DOCUMENT/Ushuaia/USHUAIAE.htm> (16. oktober 2002).

Skupna izjava predsednikov držav članic Mercosurja na srečanju Sveta skupnega trga v Brasilii, 6. decembra 2002, http://www.mercosur.org.uy/espanol/snor/varios/Comunicado_2002_Brasilia_diciembre.htm (27. april 2003).

Skupna izjava predsednikov držav članic Mercosurja na srečanju Sveta skupnega trga v Buenos Airesu, 5. julija 2002, http://www.mercosur.org.uy/espanol/snor/varios/Comunicado_Conj_de_los_EP_MCS_BsAs_julio.htm (27. april 2003).

Sporazum iz Cartagene, dopolnjen s Protokolom iz Trujilla, 1996, http://www.sice.oas.org/Trade/Carta_Ag/cartag1e.asp (23. september 2002).

Sporazum o ekonomski komplementarnosti med Andsko skupnostjo in Mercosurjem, 2002, <http://www.sice.oas.org/Trade/MRCSR/acMerAns.asp> (7. januar 2003).

Ustanovna listina Organizacije ameriških držav oz. Listina iz Bogote, 1948, <http://www.oas.org/juridico/english/charter.html> (21. september 2002).

Ustanovna pogodba Sodišča Andske skupnosti, dopolnjena s Protokolom iz Cochabambe, 1979, http://www.comunidadandina.org/ingles/treaties/trea/ande_trie2.htm (23. september 2002).

Zaveza Andske skupnosti k demokraciji, 2000, <http://www.comunidadandina.org/ingles/treaties/trea/democracy.htm> (16. oktober 2002).